

T.C

HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER

TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**HİBRİT SAVAŞTA İNFODEMİK SOSYAL MEDYANIN MEYDAN OKUMASI:
LİBYA İÇ SAVAŞI ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

MUHAMMED MUZAFFER ÇİTÇİ

GAZİANTEP – 2021

T.C

HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER

TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**HİBRİT SAVAŞTA İNFODEMİK SOSYAL MEDYANIN MEYDAN OKUMASI:
LİBYA İÇ SAVAŞI ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

MUHAMMED MUZAFFER ÇİTÇİ

TEZ DANIŞMANI

DR. ÖĞR. ÜYESİ MURAT ASLAN

GAZİANTEP – 2021

**LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
YÜKSEK LİSANS KABUL VE ONAY FORMU**

Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi **Muhammed Muzaffer ÇİTÇİ** tarafından hazırlanan “**Hibrit Savaşta İnfodemik Sosyal Medyanın Meydan Okuması: Libya İç Savaşı Örneği**” başlıklı tez, **09 / 11 / 2021** tarihinde yapılan savunma sınavı sonucu **başarılı** bulunarak jürimiz tarafından **Yüksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

Görevi

Unvanı, Adı ve Soyadı

İmzası:

Kurumu/Üniversitesi

Jüri Başkanı

Doç. Dr. Ahmet KESER

Hasan Kalyoncu Üniversitesi

Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi Murat ASLAN

Hasan Kalyoncu Üniversitesi

Jüri Üyesi

Dr. Öğr. Üyesi Mesut ŞÖHRET

Gaziantep Üniversitesi

Bu tez Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen yukarıdaki jüri üyeleri tarafından uygun görülmüş ve Enstitü Yönetim Kurulu kararı ile onaylanmıştır.

Prof. Dr. İbrahim Halil GÜZELBEY
Enstitü Müdürü

TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “**Hibrit Savaşta İnfodemik Sosyal Medyanın Meydan Okuması: Libya İç Savaşı Örneği**” adlı çalışmamın tarafımca, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve bunlara atıf yaparak yararlanmış olduğumu belirtir, onurumla doğrularım./...../.....

Muhammed Muzaffer ÇİTÇİ

ÖNSÖZ

2000’li yıllardan itibaren internetin yayılması, kitle iletişim araçlarının evrimiyle beraber toplumları yönlendiren medya araçları dönüşüm geçirmeye başlamıştır. Teknolojik imkanların artması, “sosyal medyanın” yayılması ile bambaşka bir etki alanı ortaya çıkmıştır. Sosyal medya aracılığı ile kitleler yönlendirilmiş, toplumsal olaylar organize edilmiş ve bu yolla mevcut iktidarlar değiştirilmiş veya belli isteklerin karşılanması konusunda baskı altına alınarak amaçlanan hedef doğrultusunda süreç yönetilmiştir.

Bu çalışmada Libya’da son yaşanan olaylar özelinde sosyal medyanın istihbarat ile birlikte bölgede yaşanan olayları ne denli etkilediği, yeni bir aparat olarak nasıl kullanıldığı incelenmiştir. Bu tezi hazırlamamda; yüksek lisans eğitim hayatımda tanıma fırsatı bulduğum, bilgisinden ve bakış açısından etkilendiğim, üstümde büyük emeği olan başta kıymetli hocam Dr. Murat Aslan’a, bana her daim yol gösteren Doç. Dr. Ahmet Keser ve Doç. Dr. Şakir Dinçşahin hocalarıma teşekkürü bir borç bilirim.

Öğrenim hayatım boyunca her daim beni destekleyen aileme, önerileriyle bana ışık olan kardeşim H. İbrahim Çitçi’ye, tez yazım sürecimde bana sonsuz sabır ve anlayış gösteren kıymetli eşime, yine bu süreçte zaman zaman çalışmalarımı bölen ama bir gülüşü ile beni tekrar motive eden canım oğluma ayrıca teşekkürlerimi sunuyor ve bu çalışmamı onlara armağan ediyorum.

Son olarak; bu tezi hazırlamamda ve bu alanda çalışmamda ilham kaynağım olan, çocukluğumdan beri fikri dünyamı şekillendiren büyük dedem Ömer Çitçi’yi de anmadan geçmek istemedim. İyi ki vardın dedem. Ruhun şad olsun!

ÖZET

İstihbarat geçmişten günümüze devletlerin en önemli araçlarından ve kurumlarından biri olmuştur. İstihbarat disiplini birden fazla tekniğin kullanılarak elde edilen bilginin, ilgili makamlarca o konuyla alakalı politika ve eylem planı oluşturulmasının ilk adımıdır. Büyük savaşların, insan gücünün, kitlesel silahların yapabileceği etki, elde edilecek olan bir istihbarat ile diğer yöntemlere nazaran çok daha maliyetsiz, yıkımsız ve kayıpsız çok daha küçük bir bilgi ile yapılabilir. İstihbarat teşkilatları günümüzde dijital mecraların ve teknolojik imkânların gelişmesi, sosyal medya kullanımının yayılmasıyla birlikte yeni bir faaliyet alanı bulmuştur. Bu faaliyet alanı da başta sosyal medya olmak üzere farklı aparatların kullanımına yol açmıştır.

Bir ülke hakkında, seçilen bir konu üzerine istihbarat çalışması yapılırken, sosyal medya kullanıcıları üzerinden okumalar yapmak, o konuyla alakalı toplumun vereceği genel tepkileri saptamak mümkündür. Akabinde o konuya dair nasıl yönlendirme yapılacağı ve hatta toplumun hassas noktaları üzerine gidilerek nasıl provoke edileceği konusunda ciddi bilgiler edinilebilir. Ülkemizde ve dünyada yaşanan birçok olayda, sosyal medyanın olayları yönlendirme veya provoke etme gücüne eriştiğini görülmektedir.

Bu bağlamdan yola çıkılarak sosyal medyanın toplumların yönlendirilmesi ve eğilimlere erişim bağlamında başat bir istihbarat yöntemi olduğu, elde edilen veriler ve cereyan eden hadiseler ışığında ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu çalışma kapsamında bu konu Libya İç Savaşı özelinde derinlemesine anlatılacaktır.

Anahtar Kelimeler: İstihbarat, Sosyal Medya, Dijital İstihbarat, Libya, Trablus, Bingazi, 17 Şubat, Kaddafi, Halife Hafter.

ABSTRACT

Intelligence has been one of the most crucial means and institutions of states from past to present. Intelligence discipline is the first step of the information obtained by using many disparate approach, and the creation of a relevant policy and action plan by the relevant authorities. The effect of great wars, manpower and mass weapons can be non-destructive and profitable with the intelligence to be obtained compared to other approaches. Nowadays, intelligence services have gained a new area of activity with progressing digital medias and technological opportunities rapidly and using of social media widely. This field of activity has led to the use of disparate apparatus, social media in particular.

While doing intelligence dredge for a specific subject about any country, investigating on social media users make possible to determine of general reactions of the society about the subject. Furthermore, inspecting of the social media may lead to obtain genuine informations about how to guide and provoke the society by determining the sore points. It is seen that social media has the capability to guidance or provoke events in many incidents both our country and the world.

Based on this, the present study is tried to reveal that social media is an assertive intelligence approach in the context of which guidance to societies and access tendencies in the light of the obtained data and the events that take place. Within the scope of this study, this issue will be discussed in the case of Libyan Civil War deeply.

Keywords: Intelligence, Social Media, Digital Intelligence, Libya, Tripoli, Benghazi, 17 Feb, Gaddafi, Khalifa Haftar.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

ÖNSÖZ	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
TABLolar LİSTESİ	vi
ŞEKİLLER LİSTESİ	vii
HARİTALAR LİSTESİ	viii
TWİTLER LİSTESİ	ix
KISALTMALAR LİSTESİ	xi
BİRİNCİ BÖLÜM	
GİRİŞ	1
1.1. Tez Çalışmasının Konusu.....	1
1.2. Tez Çalışmasının Amacı.....	1
1.3. Tez Çalışmasının Önemi	2
1.4. Tez Çalışmasının Kapsamı	2
1.5. Tez Çalışmasının Kuramsal ve Kavramsal Çerçevesi.....	3
1.6. Tez Çalışmasının Problem Cümleleri.....	3
1.7. Tez Çalışmasında Uygulanan Araştırma Yöntemi ve Veri Toplama Teknikleri	4
İKİNCİ BÖLÜM	
İSTİHBARAT VE İSTİHBARAT TEORİSİ	6
2.1. İstihbarat Nedir	6
2.1. İstihbaratın İlkeleri.....	9
2.2. İstihbaratın Tarihçesi	14
2.3. Ölçeklerine Göre İstihbarat	20
2.3.1 Stratejik Açıdan İstihbarat	20
2.3.2. Operasyonel Açıdan İstihbarat.....	22
2.3.3. Taktik Açıdan İstihbarat	23
2.3.4. Entegre Türde İstihbarat	24
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
SOSYAL MEDYANIN ORTAYA ÇIKIŞI VE DİJİTAL İSTİHBARAT	25
3.1. Sosyal Medyanın Ortaya Çıkışı.....	25
3.1.1. Sosyal Medyanın Olayları Yönlendirme Kabiliyeti.....	29

3.1.2. Sosyal Medyanın Sunduğu Fırsatlar ve Riskler	31
3.2. Siber (Dijital) İstihbarat	34
3.2.1. Siber İstihbarat Metotları	35
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	
LİBYA İÇ SAVAŞI	40
4.1. Libya'nın Tarihçesi.....	40
4.2.Osmanlı Dönemi Sonrası Libya	41
4.3. Muammer Kaddafi Dönemi Libya	42
4.4. İç Savaş Sonrası Libya ve Hafter	46
4.5.Libya İç Savaşında Medya ve Sosyal Medyanın Rolü	48
BEŞİNCİ BÖLÜM	
HİBRİT SAVAŞ VE İFODEMİK SOSYAL MEDYANIN MEYDAN OKUMASI.....	55
ALTINCI BÖLÜM	
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	82
KAYNAKÇA	91

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Modern Dönem Öncesi / Modern Dönem Karşılaştırma Tablosu	18
Tablo 2. Modern Devletlerde İstihbaratın Kurumsal Yapılanması ve Faaliyet Şeması	18
Tablo 3. Geleneksel Medya ve Sosyal Medya Karşılaştırması	26
Tablo 4. Toplanan Twitlerin İstatistiksel Dökümü.....	84

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. İstihbarat Çarkı	7
Şekil 2. 2020 Türkiye İnternet, Sosyal Medya ve Mobil Kullanım İstatistikleri.....	27
Şekil 3. 2020 Türkiye Sosyal Medya Kullanım İstatistikleri.....	27
Şekil 4. Dünya Çapında İnternet Kullanımı	39
Şekil 5. Sosyal Medya Platformlarının kullanım Şematığı.....	39
Şekil 6. Dünya İnternet, Sosyal Medya ve Mobil Telefon Kullanımı	89

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 1. Libya Haritası.....	43
Harita 2. Libya’da Hakimiyet Alanları	47
Harita 3. 4.Nisan.2019’da Başlayan “Batı Trablus Taarruzu”.....	48

TWİTLER LİSTESİ

Twit 1. Ramazan Öztürk	29
Twit 2. Eltman	30
Twit 3. Enes Burma	30
Twit 4. Erturul Komut	30
Twit 5. DiŞimin Doktoru İsimli Anonim Kullanıcı	30
Twit 6. Halk Evleri	33
Twit 7. Canan Kaftancıoğlu	33
Twit 8. Tayfa Bandista İsimli Anonim Kullanıcı	33
Twit 9. Çalı İsimli Anonim Kullanıcı	33
Twit 10. Eksihabermas İsimli Anonim Kullanıcı	34
Twit 11. Shabab Libya.....	50
Twit 12. Malik İsimli Anonim Kullanıcı	51
Twit 13. Marc Guillet	51
Twit 14. Meltem Koç İsimli Kullanıcı.....	52
Twit 15. Kotsh Carr İsimli Kullanıcı	52
Twit 16. Hanin İsimli Anonim Hesap.....	53
Twit 17. Mary Fitzgerald	59
Twit 18. Jean Marie Guehenno.....	59
Twit 19. Libya Desk	60
Twit 20. Mary Fitzgerald	61
Twit 21. Human Right Watch (İnsan Hakları İzleme Örgütü)	61
Twit 22. International Crimes Database (Uluslararası Suçlar Veritabanı)	62
Twit 23. Instant Reporter	62
Twit 24. Robert Kearney	63
Twit 25. Regina Catrambone	64
Twit 26. Mohamed Eljarh.....	65

Twit 27. Al Bawaba News	65
Twit 28. Emadeddin Badi	66
Twit 29. Ahmed Sewehli	66
Twit 30. Foreign Policy	67
Twit 31. Mohammed Ali Abdallah.....	68
Twit 32. Ruslan Trad	69
Twit 33. The Libya Observer.....	69
Twit 34. Ahmed Sewehli	70
Twit 35. UN Human Rights (Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği).....	71
Twit 36. Simon Adams	71
Twit 37. Julian Röpkcke	72
Twit 38. EHA News.....	73
Twit 39. EHA News.....	74
Twit 40. T.C. İletişim Başkanlığı	74
Twit 41. Fahrettin Altun (Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanı)	75
Twit 42. UNSMIL (Libya'daki Birleşmiş Milletler Destek Misyonu)	76
Twit 43. Wolfram Lacher	77
Twit 44. Peter Millet.....	77
Twit 45. Dr.Murat Aslan.....	78
Twit 46. Dr.Murat Aslan.....	79
Twit 47. Antonio Guterres	79
Twit 48. Jamal İsimli Anonim Kullanıcı	80
Twit 49. Roger Edde	80
Twit 50. James Wheeler.....	81

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	:Avrupa Birliği
ABD	:Amerika Birleşik Devletleri
ATASE	:Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı
BAE	:Birleşik Arap Emirlikleri
BM	: Birleşmiş Milletler
CIA	:Central Intelligence Agency
DMI	: Department of Military Intelligence
DNI	: Department of Naval Intelligence
DWB / STD	:Sınır Tanımayan Doktorlar
EHUR	: Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Riyaseti
GKRY	:Güney Kıbrıs Rum Yönetimi
HRW	:İnsan Hakları İzleme Örgütü
ICD	:International Crimes Database
KGB	:Komitet Gosudarstvennoy Bezopasnosti
LNA / LUO	:Libya Ulusal Ordusu
MEB	:Münhasır Ekonomik Bölge
MEH / MAH	: Milli Emniyet Hizmeti Riyaseti
MİT	: Milli İstihbarat Teşkilatı
MÖ	: Milattan Önce
NATO	:North Atlantic Treaty Organization
NSA	:Amerikan Ulusal Güvenlik Ajansı
OCHA	:İnsani Yardım Koordinasyon Ofisi
OHCHR	:Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği
SRSG/GSÖT	:Genel Sekreter'in Libya Özel Temsilcisi
SSCB	:Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
STK	:Sivil Toplum Kuruluşu

TBMM : Türkiye Büyük Millet Meclisi
TC : Türkiye Cumhuriyeti
TT :Trend Topic
UMH / GNA : Ulusal Mutabakat Hükümeti
UNSMIL :Libya'daki Birleşmiş Milletler Destek Misyonu

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Tez Çalışmasının Konusu

Devletler gerek kendi güvenliklerini sağlamak, gerek kendilerine düşman gördükleri yapılara karşı önlem almak amacıyla çeşitli haber alma faaliyetleri yürütmektedirler. Günümüzde teknolojinin gelişmesi, internet ağının geniş coğrafyayı kapsamaması ve özellikle son 10 yılda sosyal medyanın geniş bir kullanıcı sayısına erişmesiyle istihbarat geleneksel yöntemlerin dışına çıkarak dijital mecrada kendisine yeni bir faaliyet alanı bulmuştur. Sosyal medyanın bir bölgede meydana gelen olayı geniş kitlelere erişerek, yönlendirme, provoke etme gibi bir gücü olduğunu keşfeden istihbarat örgütleri son yıllarda büyük operasyonlar gerçekleştirmektedirler.

Sadece istihbarat örgütleri değil, birbirleriyle çatışma halinde olan gruplar ve terör örgütleri de sosyal medyanın gücünü keşfedip kendi çıkarları doğrultusunda kullanmaya başlamışlardır. Kitleleri yönlendirmek, kendilerine taraftar toplamak, provokasyon yapmak veya yaptıkları eylemleri meşrulaştırmak için kullanılmaktadırlar. Kimliği belirsiz hesaplardan gelen ve doğruluğu teyit edilmemiş birçok bilgi kendisine taraftar bulmuş ve yaşanan hadiseleri bambaşka noktalara taşımıştır.

Bu çalışmada sosyal medyanın Libya özelinde iç savaş sürecinde ve sonrasında ne gibi bir etkisi olduğu, ortaya çıkan krizleri nasıl yönlendirdiği, istihbarat örgütlerinin ne gibi çalışmalar yaptığı, Doğu Akdeniz konusunda atılan twitler, savaş anından paylaşılan görseller, çizilen radikal haritaların servis edilmesi ve bunların ne gibi etkileri olduğu ve nasıl sonuçlar doğurduğu ele alınacaktır.

1.2. Tez Çalışmasının Amacı

İstihbarat ile ilgili yapılmış çalışmalar sosyal medyayı bir araç olarak tanımlarken, devleti merkeze almıştır. Ancak sosyal medyayı devlet yanında, devlet dışı aktörlerin, bireylerin, sosyal örgütlenmelerin faydalandığı veya istismar ettiği platform haline getirmiştir. Son dönemde infodemik ismi ile ifade edilen, bilgi kirliliği dikkate alındığında, sosyal medyanın hem yapılacak analizlere bir girdi, hem de karar vericiler için bir yanılgı sebebidir. Bu

çalışmada çok faktörlü ve çok aktörlü kriz alanlarında sosyal medyanın istihbarat ve algı başta olmak üzere girdi ve çıktıları incelenerek literatüre katkı sağlanması amaçlanmaktadır.

1.3. Tez Çalışmasının Önemi

Sosyal Medya özellikle son 10 yılda yaygınlaşması ve Arap Baharı hadisesinde bölgede yaşanan olaylardan anlık olarak tüm dünyanın haberdar olmasıyla konvansiyonel silahlarla yapılan iç savaşın dışında hem çıkar gruplarının hem de dış ülkelerin istihbarat örgütlerinin keşfettiği bir mecra olmuştur. Bu mecra karar alıcı kurumlar için anlık bilgi akışıyla hızlıca pozisyon alabilme kabiliyeti sağladığı gibi manipüle edilmiş bilgilerle yanlışlara da sürükleyebilmektedir. Türkiye Cumhuriyeti'nin bulunduğu coğrafya dikkate alındığında istihbaratın ne kadar önem arz ettiği bilinmekle birlikte sosyal medyanın fayda sağladığı kadar ve riskler de barındırdığını kavramak ona göre hareket etmek gerekmektedir. Sosyal medya platformlarının geldiği bu son noktadan ötürü bu çalışma hazırlanmıştır. Netice olarak ise çalışmanın gerek ilgili kurumlara gerekse de literatüre katkı sağlaması amaçlanmıştır.

1.4. Tez Çalışmasının Kapsamı

Bu çalışma, darbe ile Libya'nın bir kısmında yönetimi ele geçiren General Halife Hafter'in 04 Nisan 2019'da Trablus'u ele geçirmek için düzenlediği saldırı ve yıkıcı sonuçlarının incelenmesi olacaktır. Çalışmanın kapsamı bu saldırının etkileri ve sonuçları ile sınırlı tutulmuştur. Hafter'in bu saldırıyı başlatması neticesinde birçok sosyal medya kullanıcısı yapılan saldırıya ilişkin görüntüler ve mesajlar paylaşmıştır. Hızla yayılan bu saldırı ve yıkım görüntüleri karşısında Hafter'e karşı öfke ve protesto gösterileri düzenlenmiş, sosyal medyadan tepki mesajları paylaşılmıştır. Sosyal medyada paylaşılan bilgi, görüntü ve görüşler neticesinde devletlerin ilgili kurumları ve istihbarat örgütleri bu platformu yeni bir medya aracı olarak değerlendirmiştir. Libya İç Savaşı'nda kitlelerce aktif olarak kullanılan Twitter olayların yönlendirilmesi ve tepki verilmesi bağlamında yeni medya araçlarından biri olmuştur. Hafter'in bu saldırıları neticesinde birçok önemli kişi veya hesaplar ciddi tepkiler vermiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin de Libya'nın meşru temsilcisi Ulusal Mutabakat Hükümeti'ne yardım edebilmesi ve politikalarını belirlemesi hususunda şüphesiz birçok parametre etkili olmuştur. Ancak bunların yanı sıra Sosyal Medya araçlarında gösterilen tepkilerin de kamuoyunda paylaşılmasıyla Hafter karşıtlığının pekiştirilmesi ve yapılacak olan hamlelere karşı meşruiyet dayanaklarından biri olmuştur.

Ayrıca Akdeniz'den çıkarılacak olan doğal kaynakların paylaşılması konusunda deniz yetki alanları belirlenmiştir ve bu saldırının iki ülke arasında yapılan 27 Kasım 2020'de Münhasır Ekonomik Bölge Anlaşması'na varan etkileri olmuştur. Tüm bu olaylar silsilesinde sosyal medyanın başat rolünün irdelenmesi çalışmanın ana kapsamını oluşturmaktadır.

1.5. Tez Çalışmasının Kuramsal ve Kavramsal Çerçevesi

Tez çalışmasında istihbarat disiplinin kavramsal çerçevesi, istihbaratın ne olduğu, nasıl elde edildiği, tarihsel süreçte hangi aşamalardan geçip kurumsallaştığı, ekolleri, türleri gibi alt başlıklarda tanımlanacaktır. İkinci bölümde detaylı olarak istihbarat disiplininin kavramsal ve kuramsal sınırlarda belirlenen başlıklar oluşturacaktır. İstihbaratın açıklanması ve şekillendirilmesi ülkelere ve kültürlere göre hatta içinde bulunulan çağa göre farklılık gösterdiğinden tek ve net bir tanımı yoktur. Farklı zamanlar ve milletlerce çeşitli şekilde tanımlanmıştır. İkinci kısımda istihbarat terimi açıklanıp, detayları ile anlatılacaktır. İstihbarat disiplinine ilaveten, bu kısımda istihbarat elde etmek için lüzumlu olan verinin toplanma yöntemleri de anlatılacaktır. İstihbarat Çarkının elde edilen bir veriyi istihbarata dönüştürme, politika üreticiler ve ilgili teşkilatlar için ne denli önem arz ettiği bu kısımda detaylı bir şekilde irdelenecektir.

1.6. Tez Çalışmasının Problem Cümleleri

Sosyal Medya yönlendirilmiş fikirler, mesajlar aracılığı ile istihbarat ve stratejik iletişimi dönüştüren bir araç haline gelmiştir. Bu kapsamda;

- a) Sosyal medya toplumların yönlendirilmesi ve toplumsal eğilimlere erişimler bağlamında istihbarat örgütlerinin kullandığı araçlardan biri olabilir mi?
- b) Libya'da gerçekleşen Hafter'in 04 Nisan 2019 Trablus saldırısında ateşkesin sağlanmasında sosyal medyanın etkisi var mıdır?
- c) Trablus saldırısının ardından sosyal medyada paylaşılan görüntülerin ne gibi etkileri olmuştur?

Yukarıdaki üç problem cümlesinin üzerinde detaylı olarak çalışılması, ortaya çıkacak olan yanıtların yardımıyla araştırmanın temelini oluşturan konuların da cevaplarını ortaya çıkarmış olacaktır.

1.7. Tez Çalışmasında Uygulanan Araştırma Yöntemi ve Veri Toplama Teknikleri

Tez kapsamında istihbarat disiplini ve sosyal medyanın etkileri üzerine literatür taraması yapılarak, Libya – Türkiye ilişkileri detaylıca incelenmiş, sosyal medyada kişi, grup, örgüt, devlet ve örtülü herhangi bir oluşumun mesajları ele alınarak krizler üzerindeki yapıcı, yıkıcı etkileri analiz edilmeye çalışılmıştır.

Bu çerçevede ana akım sosyal medya kanallarından kimliği belirli, belirsiz mesajlar ele alınarak tezde belirlenen konuya dair parametreler üzerinden içerik analizine tabi tutulmuştur. Vaka çalışması olarak ele alınan Libya krizi 7 Şubat 2011'den Kaddafi'nin düşüşüne kadar olan süre ve Hafter tarafından Trablus'a başlatılan 04.Nisan.2019 tarihli saldırı olarak iki safhada incelenmiş sonrasında sosyal medyanın ayaklanma, çatışma veya çatışmanın sonlandırılmasına etkisi incelenmiştir.

Belirlenen parametreler doğrultusunda Twitter platformundan twitler seçilmiş içerik analizine tabi tutularak belirli etiketlerdeki (hashtag) twitler incelenmiştir. Bu twitlerde ise belirlenen etiketten sonraki ikinci kriter like ve retweet sayılarından ziyade paylaşımların kimin tarafından ve nasıl bir dil kullanılarak yapıldığı olmuştur. Anonim hesaplar, konunun uzmanı kişiler ve konuya müdahil olan uluslararası kuruluşların yaptıkları paylaşımlar söylem analizine tabi tutulmuştur. Bu kişiler tarafından atılan twitlerdeki metinlerin ve görsellerin anlatımında kullandıkları dil detaylı olarak analiz edilip yorumlanmıştır.

1.8. Tez Çalışmasının Sınırlılıkları

Tezin sınırlılıklarını belirlemek açısından Sosyal Medya platformlarından Twitter seçilmiştir. Instagram ve Facebook daha çok fotoğraf ve video paylaşmak amacıyla kullanılan platformlardır. Bu iki platform ticari amaçlar taşımıyorsa genellikle kullanıcılar tarafından kapalı olarak kullanılan platformlardır. Twitter'ın seçilme amacı, kullanıcıların diğer sosyal medya platformlarına nazaran büyük oranda açık olarak kullanılmasıdır. Ayrıca tercih sebeplerinden en önemlileri de kullanıcıların bilgi paylaşımı, yorum yapmak, duyuru ve analiz paylaşımı için bu platformu daha sıklıkla kullanmasıdır. Twitter'da iki safhada incelen Libya İç Savaşı'nın ilk başladığı tarih olan 7 Şubat 2011 belirlenmiş, birinci safhada Kaddafi'nin düşüşüne kadar olan süreçteki twitler seçilmiştir. Twitler belirlenen #Kaddafi, #Libya, #Trablus, #Bingazi, #17Şubat #Gaddafi, #Tripoli, #Benghazi, #17Feb etiketleriyle (hashtag) atılan twitlerden seçilmiştir. Bu etiketlerde anonim hesaplar, kurumlar ve gerçek hesaplar

bulunmaktadır. Bu kısımda atılan twitlerin büyük oranda anonim hesaplardan geldiği görülmüştür ve o twitler kullanılmıştır.

İkinci safhada ise Hafter'in Trablus'a saldırdığı tarih olan 4 Nisan 2019'dan BM Genel Sekreteri Antonio Guterres'in 8 Temmuz 2020'de kendine ait onaylı hesabından attığı twite kadar olan süreçteki twitler seçilmiştir. Etiket (Hastag) olarak #Libya, #Trablus, #Bingazi, #HalifeHafter, #Tripoli, #Benghazi, #KhalifaHaftar seçilmiştir. Bu kısımda atılan twitler ise daha çok onaylı hesaplar ve tanınmış, konunun uzmanı kişilerden oluşmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

İSTİHBARAT VE İSTİHBARAT TEORİSİ

2.1. İstihbarat Nedir

İnsanın, tabiatı gereği gizli olanı aleni etme, bilinmez olanı merak etme gibi sır olan şeylere ilgisi hep var olmuştur. Zaman içinde evrilerek gelinen süreçte gizli olanın peşinden gitme ve onu öğrenerek kullanma fikri bugün yerini istihbarat terimine bırakmıştır.

İstihbarat sözcüğü köken bilimleri bakımından incelenirse Arapça “istihbar”, “haber” ve “bilgi elde etme” sözcüğünün çoğul halidir. Toplumun bir kesiminde korkulan, asla girilmemesi gereken bir alan olarak görülmektedir. Böyle anlaşılmasında isim kökeninin de etkisi olduğunu söyleyebiliriz. Örnekle açıklamak gerekirse de mesela, İngilizcede istihbarat sözcüğünün anlamı “intelligence”dir. Bu sözcük ise bilgi, akıl yürütme, sezgi ve feraset ile birlikte haber ve istihbarat anlamı taşımaktadır. (Özdağ, 2012, s.20).

Yine istihbarat denince birçok insanın zihninde, silahlı adamlar, suikastlar, şiddet ve entrika canlanmaktadır. Hâlbuki bu gizli faaliyetler istihbaratın disipliniyi oluşturan yapı taşlarının görece çok küçük bir bölümünü meydana getirmektedir(Özdağ, 2012, s. 29).

Öyle ki istihbarat günümüzde profesyonel örgütlerin dışında gündelik hayatın her alanında sıklıkla kullanılan bir faaliyet alanıdır. Örnek verecek olursak, bir şirkete gece bayan güvenlik görevlisi alacak olan İnsan Kaynakları, başvuru yapan kişinin gece verimli çalışmasına engel olabilecek evlilik, küçük çocuk, ikamet ettiği yer gibi durumlarını araştırıp soruşturması bir istihbarat faaliyetidir. Ancak bu tip istihbarat örgütlü ve profesyonel olmayan bir istihbarattır. Bu çalışmada ise örgütlü ve profesyonel bir istihbarat faaliyetlerinden söz edeceğiz.

Dr. Murat Aslan'ın tasviri ile tarihten günümüze istihbarat, erken dönemlerde mistizm ve din adamları vasıtasıyla yapılmaktadır. Burada amaç haber alma ve bilgi üstünlüğü ile hareket önceliği elde etmektir. Çünkü strateji ancak bilgi üstünlüğü ile olmaktadır. Aradan geçen zaman neticesinde 18.yüzyıla gelinmekte ve bu çağ gazete çağı olarak nitelendirilmektedir. Gazetelerde artık resim kullanılmaktadır ve bu açık kaynaklar istihbaratın bir uzantısı olarak görülmektedir. (Aslan, kişisel görüşme, 09.01.2021.). Gazete kullanımını ise bir bakıma tezin konusunu oluşturan sosyal medyanın kullanımına kadar olan dönüşüme katkı sunan aşamalardan biri olarak görülebilir.

Mehmet Atay'ın düşüncesine göre, istihbarat olgusu sadece, dış bir devletin veya politik bir partinin rakip devlet adamları veya faaliyetlerinin zarara uğratılması ve bertaraf edilmesi değildir. Aynı zamanda bu kişi veya yabancı servis elemanlarının alı konması ve bu kişilere suikast düzenlenmesi de değildir. Tüm bunlardan farklı olarak, rakip bir dış devletin daha fazla çıkar sağlamasını, politika üretmesini veya en azından varlığını sürdürebilmesi bakımından gerekli bilgilerin elde edilmesidir. (Atay, 1996, s. 80).

İstihbarat, gizli operasyon diye adlandırılan operasyonel kabiliyetlerin dışında bilginin elde edilmesi ve analize tabi tutulmasıdır. Bununla beraber daha önce istihbarat teşkilatlarında görev almış veya istihbarat disiplini üzerine çalışan akademisyenlere göre, ifa edilen bu gizli operasyonlar istihbaratın bir faaliyeti olarak değil, karar vericilerin politika inşa etme aşamasının aparatı olarak nitelendirilmektedir (Özdağ, 2012, s. 29).

İstihbarat olgusunun yalnızca belirgin ve tek bir tanımı yoktur. İstihbarat hakkında birçok tanımlama yapılmıştır ve hepsi de doğru kabul edilmiştir. Ancak teknik açıdan bakacak olursak tek bir tanım yapmak mümkündür. Bu tanım Milli İstihbarat Teşkilatı'nın da resmi web sitesinde yayınladığı istihbarat çarkıdır.

Şekil 1. İstihbarat Çarkı

Kaynak: <https://www.mit.gov.tr/t-cark.html>

Yani istihbarat olarak adlandırılan faaliyet, bilginin elde edilmesi, check edilmesi, analize tabi tutulup bağlantı kurulması ve son olarak da yorumlanıp şekillendirilmesi, sürecinin neticesinde ortaya çıkan ürünüdür.

T.W. Procyshyn'ın bakış açısına göre, İstihbarat, insanın zihin süzgecinden geçen mantık çerçevesinde analiz edilmesinin son şeklini almış halidir. (Procyshyn, The Coming Intelligence, s. 1).

Bu tanımlama kısa ve öz olarak teorik çerçeveye oturmaktadır ancak istihbarat literatürüne hâkim olmayan bir kişi için pek bir anlam taşımamaktadır. Ancak istihbaratın içeriğini açtığımızda, milletin karşı karşıya olduğu tehdit ve fırsatları hadise gerçekleşmeden görebilmesi için strateji, taktik ve operasyonel düzeyde gelişmelerle, şahıslarla ve ilgili makamlarla alakalı bilginin elde edilmesi, check edilmesi, analize tabi tutulup bağlantı kurulmasıdır. Son olarak da tüm bunların yorumlanıp şekillendirilmesi, sürecinin neticesinde ortaya çıkan faaliyetlerin bütünü olarak tanımlanabilir. (Johnson, 1996, s. 1).

Muazzez Şenel ve Turhan Şenel' in de konuyla çok ilişkili olmayanların dahi anlayacağı türden bir tanımlaması mevcuttur. Düşüncelerine göre, İstihbarat demek, düşman veya düşman olması olası devletlerin maksatlarını organizasyonlarını bu organizasyonlarını uygulamaya koyma potansiyellerine dair birçok biçimde veri elde etme veya bilgi sahibi olmaktır(Şenel, M. ve Şenel, T. 1997, s. 32).

Yine istihbarat bilimi konusunda epey çalışmaları bulunan Prof. Dr. Adda Bozeman yaklaşımına göre ise, İstihbaratın, siyasi temelde birliğini sağlamış toplumların çevrelerinde konumlanan toplumlara dair sağlam bilgi ve haber alma gereksinimine dayalı, devlet idaresinin bir aparatı olarak adlandırılabilir.(Bozeman, 1992, s.1).

Ezcümle toparlayacak olursak istihbarat birkaç aşamanın bir araya gelmesiyle oluşan bir süreçtir. İlk olarak bilgiye ulaşılabilecek tüm kaynaklardan her nevi alet ve yöntemin icra edilmesi neticesinde verilerin ele geçirilmesidir. Devamında ise her nevi istihbarat ve verinin ulusal çapta umumi veya ulusal çapta hususi planlardaki eylemlerin hayata geçirilmesi ve devletin çıkarlarına ters düşecek eylemlerin bertaraf edilmesi amacıyla biriktirilmesi gelmektedir. Akabinde ise önem sırasına ve doğruluk derecesine göre sınıflandırma yapılması, mukayese edilmesi, analizi yapılarak yorumlama aşamalarının takibi neticesinde elde edilen bilgidir (Özdağ, 2012, s.31).

2.1. İstihbaratın İlkeleri

Etkin ve başarıya ulaşmış bir istihbarat ancak belirlenmiş ilkeler doğrultusunda ilerlendiği takdirde sonuca ulaştırabilir. Bu ilkeler ise tarihten günümüze dek edinilen çeşitli tecrübeler doğrultusunda belirlenmiştir. Bu ilkeler Özdağ'ın İstihbarat Teorisi kitabından referans alınarak detaylıca anlatıldığında ilkelerin nasıl tecrübeler ışığında ortaya çıktığı da görülmüş olacaktır:

“*Sürat İlkesi.*” İstihbarat politika üretmenin başlıca amacı olmasından ötürü olabildiğince süratli olmalıdır. Bu noktada kast edilen sürat elbette göreceli bir kavramdır ancak anlatılmak istenen sürat, politikanın üretilmesi için gerekli zamanın olması ve bilginin ulaştığı zaman ile politika üretmek arasındaki süreci kazandırmasıdır. Öyle ki hadise olup bittikten sonra ulaşan istihbaratın zerre önemi yoktur. Vaktinde zamanında hadiseden önce ilgili kurum ve kişilere ulaştırılması elzemdir(Özdağ, 2012, s. 35.).

İstihbarat hususundaki başarısızlığın en önemli sebebi, bilginin olmamasından değil, doğru bilginin doğru zamanda ilgili kişi veya kuruma aktarılamamasından kaynaklanmaktadır. (Douglas, 1995, s. 65).

“*Kesinlik İlkesi.*” İstihbaratın olabildiğince kesinlik taşıması lazımdır ki, karar vericiler o konuda karar verirken ya da politika oluştururken kararsız kalmassınlar. Burada bahsedilen kesinlik bir olayın mutlaka olacağı anlamını taşımamaktadır. Ancak sunulan raporda farklı olasılıklar net bir şekilde anlatılmalıdır. Aksi halde şüphe barındıran, olabilir, yapılabılır gibi fiiller barındıran bir rapor politika üreticiye hiç yardımcı olmayacaktır. (Özdağ, 2012, s. 36)

Örneğin İsrail askeri istihbarat teşkilatı subayı Eli Zeria, 1973 yılı Arap-İsrail savaşından hemen önce sunduğu değerlendirme raporunda Arapların saldırma olasılığını %45, saldırmama olasılığını %55 olarak değerlendirmiş ve hükümete net bir istihbarat raporu sunamamıştır. Bunun neticesinde saldırı gerçekleşmiş İsrail ordusu hazırlıksız yakalanmıştır. (Dearth D. Goodden R. 1995, s.241.).

“*Doğruluk İlkesi.*” İstihbarat karar vericilere doğru ulaştırılmalıdır. Aksi halde üretilen politika veya eylem ulusal felaketlere neden olabilir. Amerikan askeri istihbarat kurslarında istihbaratın yanlış olmasındansa hiç istihbarat olmamasının daha iyi olduğu anlatılır ve bir örnekle de pekiştirilir. Osmanlı istihbaratı Venedik'te bir barut fabrikasının patladığını ve Venedik filosunun tamamen yok olduğu bilgisini alır ve Venedik'e

Ültimatom verir. Gerçek ise sadece dört geminin zarar grdgdr. Venedik diğer Avrupa devlerinin de desteği ile 1571’de İnebahtı’ da Osmanlı donanmasını bozguna uğratar. (National Intelligence Course Textbook, 1999, s. 1-3). Osmanlıların bozguna uğramasının sebebi bu yanlış istihbarata göre aksiyon almalarıdır.

Sosyal medya temelinde konuyu örneklendirecek olursak, Gezi Parkı olayları sırasında yine Twitter’da anonim kullanıcılardan gelen “tomaların ezdiği insanların” görüntüleri olduğu iddia edilen paylaşımlar yapılmıştır. Kısa sürede bu görüntülerin Mısır’daki ayaklanmalara ait olduğu tespit edilip servis edilmişse de halk nezdinde ilk etapta büyük tepkilere sebep olmuştur. Doğruluğu teyit edilmemiş olan bir bilginin paylaşımının olayları çok farklı boyutlara taşıyabildiği görülmüştür.

“İstihbarat Kullanılacağı Maksada Uygun Olmalıdır.” İstihbaratı elde etmek gibi, oldukça maliyet gerektiren ve büyük bir süratle cereyan etmesi elzem olan çalışmada her nevi kaynağı tasarruflu kullanmak iktiza etmektedir Analizi yapan kişi neticeye erişmek için kendisini neticeye vardırarak veriyi detaylıca irdeleyerek problemin çözümünde lüzumlu olan istihbarat üretilmelidir. Kısaca istihbarat, eksiksiz, doğru, amaca uygun ve vaktinde olursa fayda sağlamaktadır (zdağ, 2012, s.37).

“İstihbarat Sonuçları Olayların Değişmesi veya Yeni Verilerin Gelmesi ile Değişebilecek Esneklikte Olmalıdır.” İstihbarat, hadiselerin gelişmesini takip edecek kreatif akıl ve tekniklerle desteklenmeli; istihbarat elemanı değişkenlik gösteren veriler neticesinde istihbaratını gncelleyebilmelidir. Bu kısım özellikle çalışmada incelenen Sosyal Medya odaklı yürütülen faaliyetlerde sıklıkla kullanılan bir ilkedir. Sosyal medyada algı veya provokasyon temelli bir operasyon yürütülürken art arda gelen paylaşımlar neticesinde olaylar ilk planladığı şeklin dışına çıkabilmektedir. Burada kontrolün yeniden sağlanabilmesi veya hedefin değiştirilebilmesi için yeni verilerin sürekli olarak gelmesi gerekmektedir (zdağ, 2012. s.37).

“İstihbarat Yaratıcı Zekâ ve Hayal Gücü Gerektirir.” Bilgi sahibi olunmadan hüküm verilemez bununla beraber istihbarat alanında bilginin kendisi kadar hayal dünyasının geniş olması da olmazsa olmazdır. Bunun sebebinin de istihbarat elemanı büyük oranda, tam olmayan bilgi ile hüküm vermek zorundadır. Bunun sebebi de istihbarat elamanının elinde çoğu zaman parça halinde ve bazen de birbirinden alakasız görünen bilgiler vardır. O noktada hayal gücü devreye girerek o parçaları birleştirebilmeli ve elindeki bilginin ötesini görebilmelidir (zdağ, 2012, s. 37).

“İstihbaratta Her şey Görüldüğü Gibi Olsaydı İstihbarata İhtiyaç Olmazdı.” Karl Marx’ın bakış açısına göre, Eğer görünen ve gerçekte olan şey aynı olsaydı bilim diye bir şeye ihtiyaç olmazdı. Bu bakış açısı istihbaratta da geçerli olan bir bakış açısıdır. İstihbarat mensubu her şeyden şüphe edebilen insandır. Elinde var olan bir bilgiyi veya içinde olduğu bir hadiseyi yaratıcı bir şüphe ile incelemek zorundadır (Şenel M. Şenel T. 1997, s. 98-99).

Hiçbir şeyin görüldüğü gibi olmadığına İstihbarat tarihçisi Keith Melton’ın anlatımı ile örnek verebiliriz. Soğuk Savaş döneminde CIA casuslarının kullandığı ayakkabı bağcıklarının farklı bağlanması şekliyle birbirleriyle haberleştiği, “bilgim var”, “takip et” gibi kısa mesajları birbirlerine ilettikleri yazarın “*Official CIA Manual of Trickery and Deception*” adlı kitabında anlatılmaktadır.

Yine Sosyal Medya temelli olarak bu ilkeyi açıklayacak olursak, paylaşılan bir müziğin, giyilen farklı renk bir kıyafetin içerisinde mesajlar barındırabileceğini ve birbirinden bağımsız, parça parça olan bu bilgilerin yapılacak analizle çözümlenmesi ve aksiyon alınması gerektiğini söyleyebiliriz.

“İstihbarat Sadece Aktüel Tehditlerle ve Fırsatlarla İlgili Bilgi Toplamakla Yetinmemelidir.” İstihbarat yalnızca gününbirlik siyaset yahut çıkarlarla alakalı faaliyet göstermekle kalmamalı, siyasi karar vericilerin ilk anda ihtiyacı olmayacak verileri de yapacağı çalışmanın içine dahil etmelidir. Yani elinde bulundurmalıdır. Bu metodu yöntem ve çalışma prensibi olarak kabul eden istihbarat örgütleri veri gereksinimi ortaya çıktığında reaksiyon verebilir(Özdağ, 2012, s. 38).

İstihbarat örgütleri için Sosyal Medya platformları yeni bir bilgi etme aracı olarak görülmektedir. Öyle ki tam da bu ilkeye dayalı olarak Sosyal Medya’da paylaşılan her şey, her hareket yeri geldiği zaman kullanılmak üzere depolanmaktadır. O kişi ile alakalı bir gereksinim ortaya çıktığında ise kullanılmaktadır. Örneğin, bugün başkanlık sistemine karşı olduğunu söyleyen bir kişinin yıllar önce başkanlık sistemini savunan bir twit attığı ortaya çıkabiliyor ve tüm savunması çöktürülebilir.

“İstihbarat Bir Başka Şeyin Yerine Konamayacağı Profesyonel Bir Süreçtir.” İstihbarat disiplininin sunduğu veriyi, ordu, akademisyen, medya kurumaları veya dış işleri mensuplarının sunması olasılık dahilinde değildir. Tabii ki istihbarata katkı sunabilirler ancak ulusal düzeyde bir istihbarat ancak profesyonel olarak örgütlenmiş ve yetiştirilmiş ekipler tarafından gerçekleştirilebilir (Özdağ, 2012, s. 38). Dijital çağa da girilmesiyle birlikte sosyal

ağlara erişim ve araç olarak kullanmak maksadıyla istihbarat örgütleri teşkilatlarını güncellemektedirler. Yeni siber birimler kurarak ve analistler yetiştirerek teşkilatlarını çağa uygun hale getirmektedirler.

“İstihbarat Politik Objektiflik İlkesinden Ayrılmamalıdır.” İstihbaratın muvaffakiyete ulaşması için istihbarat elemanının dürüst, tarafsız ve profesyonel bir duruşa sahip olmalıdır. İstihbaratci siyasetci veya karar alıcı kişi değildir. Vazifesini tam layıkıyla yapabilmesi için, istihbaratcının sığ bir ideolojik çerçevede sıkışıp kalmaması gerekmektedir (Betts K. Mahhken T. Politization of İntelligence: Costs and Benefits, 2003, s. 59-79).

“İstihbarat Adanmışlık Gerektirir.” İstihbarat elemanı, tam bir aidiyet duygusu içinde bulunmalıdır. İstihbaratci ülkesini, kurumunu ve ülkesinin ulusal çıkarlarını her şeyin üzerinde tutmalıdır. Prof. Dr. Ümit zdağ’a göre, bir makam babadan oğula geçmez, ailede istihbaratci biri var diye gelenek haline getirilerek ardından gelenler de istihbaratci olacak diye bir hadise olmamalıdır. (zdağ, 2012, s. 38). ağın da değişmesiyle birlikte artık tek bir istihbaratci tanımı yapılamaz. Bir istihbarat teşkilatının saha ve operasyon elemanları olduğu gibi sadece bilgisayar başında çalışan siber ekipleri de vardır. Her eleman özünde istihbaratcının sahip olması gereken temel özellikleri barındırmalıdır. Ancak bununla beraber alanında iyi yetişmiş kişiler sonradan istihbarat teşkilatları bünyesine girebilmelidir. Bu da liyakat ve ehliyetle mümkün olabilir.

“İstihbarat Sürekli Yenilikçilik Gerektirir.” İstihbaratci yeniliklere açık olmalı ve devamlı daha st düzeyde etkili olacak teknikleri takip etmelidir. İstihbaratci devamlı ele aldığı husus özelinde kendini geliştirmek ve güncellemek odaklı olmalıdır (zdağ, 2012, s. 39). İstihbarat rgtleri kurumlarını ve elemanlarını sürekli olarak yenilemelidir. Özellikle siber çağa girilmesiyle birlikte her şey çok hızlı gelişip dönüşmektedir. Bu değişim ve dönüşüme sürekli olarak ayak uydurmak bir istihbarat rgt için hayati öneme sahiptir. Örneğin, medya araçlarının önce televizyon, sonra web siteleri şimdilerde ise sosyal ağlara dönüşümünü izlemektediriz. Bu araçların etkin olarak kullanılabilmesi için istihbarat örgütlerinin ve elemanlarının devamlı olarak yöntemlerini yeni araçlara göre revize etmesi, geliştirmesi gerekmektedir.

“İstihbarat Tek Adam İşi Değil, İyi Ekip İşidir.” Sağlam ve muvaffakiyete ulaşmış bir istihbaratın tek kişi ile değil iyi bir ekip ile başarıya ulaşacağını unutmamak gerekir (zdağ, 2012, s. 39). Özellikle çalışmanın temelini oluşturan sosyal medya platformlarının bir araç olarak kullanılabilmesi için geniş bir siber ekibe ihtiyaç vardır. Bu siber ekibin içerisinde

analistler, hedefte olan kişi veya konuya dair uzman kişiler, işin teknik boyutunda görev yapacak olan elemanlar bulunmalıdır. Ayrıca masa başında operasyonu planlayan ve devreye sokan bu ekibe ek olarak gerektiğinde sahada fiilen görev alabilecek elemanları da mutlaka barındırmalıdır.

“İstihbarat Bir Örgüt İşidir.” İstihbarat, örgütlü yapı etrafında organize olmalı, kaynak paylaşımı, vazife dağılımları ve yetki sınırları çizilmiş ekiplerce gerçekleştirilebilir (Özdağ, 2012, s. 39). Konu özelinde sosyal medyada çeşitli bilgileri servis eden müstakil kişi ve hesaplar da olabilir. Kısa süre için dezenformasyon ve algı yaratmada başarı da sağlayabilirler. Ancak bunun bir istihbarat operasyonu sayılabilmesi ve kesin başarıya ulaşabilmesi için profesyonel bir oluşum, teşkilatlı bir yapı şarttır.

“İstihbarat (Devlet İstihbaratı) Milli Bir Felsefeye Dayanan Faaliyettir.” İstihbarat, devletin ulusal çıkarlarını en üst mertebede ifa etmesi, devlete dönük her nevi tehlikenin savuşturulması, ulusun ufkundaki fırsatları okuyabilmesi için gerçekleştirilir ve ulusal bir dayanağı olmalıdır.

Sonuç olarak bakacak olursak istihbarattan en kapsamlı disiplinlerden biri diye diye bahsedebiliriz. Sebebi ise istihbarat disiplininin esas maksadı gözettiği herhangi bir organizasyonu ki bu organizasyon askeri birim, devlet kurumu, yahut şirket gibi özel bir yapı da olabilir. Bu kurumların başında bulunan kişilerin güçlü ve zayıf yanlarını, hareket etme kapasitelerini tespit etmek daha da ötesinde onlar harekete geçmeden onların neler yapabileceğini önceden tespit etmek, öngörmektir. İstihbaratın bunları anlaması ve analiz etmesi içinse örneğin, felsefe, spor, din, sanat ve psikoloji gibi birçok farklı disiplini ve bilimi kullanabilmelidir. İstihbarat örgütlerinin içinde bu sayılan alanlarda uzmanlaşmış çok çeşitli türden elemanlar olmalıdır. Yine istihbaratçı çabuk öğrenebilme, uyum sağlayabilme gibi yeteneklere de sahip olmalıdır.

İstihbarat karar vericiler ve politika üreticiler için en temel, alternatifsiz ve vazgeçilmez unsurların başında gelir. İstihbarat olmadan alınan bir kararın ve üretilen bir politikanın başarılı olması tamamen şansa kalmıştır. (Özdağ, 2012, s.40). Kısacası istihbarat demek gözleri iyi gören, kulakları iyi duyan bir kişiyi tasvir etmek gibidir. Her hangi bir olay karşısında gözleriniz görmezse kulaklarınız duymazsa o olayı yönetme, karşı aksiyon gösterme ihtimaliniz yok demektir.

2.2. İstihbaratın Tarihçesi

İnsanlık tarihinin ilk dönemlerinden bugüne dek idareciler, istihbarat olgusunu sıklıkla ve farklı şekillerde devlet idaresinde kullanmaya muvaffak olmuşlardır. Bu tezin yazılma maksadı, istihbarat tarihine mercek tutmak değildir. Ancak buna rağmen istihbaratın geçmişten günümüze gelinceye dek önemine vurgu yapmak, gelişimini ve teşkilatlanmasını genel hatlarıyla gözlemlemek, konuyla bağlantısının kurulması açısından elzem olduğundan ötürü istihbaratın mihenk taşları anlatılmaya çalışılmıştır. İstihbaratçılık, dünyanın bilinen en eski meslek gruplarından biridir (Özdağ, 2012, s.41). İstihbarat faaliyetlerine ilk olarak avının peşinde düşen avcılarda rastlanmaktadır. Bu hadise daha sonra düşman olarak görülen hedefin izlenmesine evrilmiştir (Gudgin, 1999, s. 106). Bu tanımlamayı çalışmanın da temelini oluşturan sosyal medya platformlarının istihbarat örgütleri tarafından izlenmesi olarak da genişletebiliriz. İstihbarat örgütlerini avcı, sosyal medyayı kullanan her bir kullanıcıyı da av olarak nitelendirebiliriz. Sosyal medyayı topluları yönlendirme, algı yaratma ve provoke etmede bir araç olarak kullanabilen istihbarat örgütleri adeta nehrin kıyısında bekleyen bir timsah gibidir.

Hatta Nuh peygamberin gemisinden güvercini göndererek suyun geri çekilmesinin ne durumda olduğunu tespit etmeye çalışması bazı araştırmacıların bu hadiseyi modern manada bir istihbarat olarak değerlendirmesine yol açmıştır (Özdağ, 2012, s.41).

Kitab-ı Mukaddes'te bahsedilene göre, Musa peygamber 12 kişiyi görevlendirip Mısır'dan çıktıktan sonra, kavmine başka bir yurt bulmaları maksadı ile bugünün Filistin topraklarına gönderir. Buradaki nihai gayesi ise bu 12 kişinin adeta bir istihbarat elemanı gibi çalışma yapması, gidilebilecek yer hakkında her nevi bilginin toplanması ve orada yaşayanlara dair geniş bir malumat edinmeleridir.(Joseph, 1999, s. 7).

Burada Musa peygamber, aslında dini bir yol gösterici gibi değil de adeta bir hükümdar ya da istihbarat şefi gibi bölgeye ve insanlarına dair detaylı rapor isteyerek modern istihbaratın tüm argümanlarını kullanmıştır. Gönderilen yerin coğrafyası, insan nitelik ve nicelikleri, ekonomisi Hz. Musa'nın gönderdiği casuslar tarafından izlenip, gelip bildirilmiştir. Bunun neticesinde Hz. Musa kavmini o topraklara götürmeyip, çölde kalmayı tercih etmiştir (Özdağ, 2012, s. 41).

İşte bu hadise istihbaratın elde edilmesi, değerlendirilmesi ve sonuçta karar verici tarafından bir politikanın uygulamaya konmasını tam manasıyla anlatmaktadır. İncil, hadiseler bu gözle incelendiğinde casusluk öyküleriyle doludur.

Kuran- Kerim’de de istihbari gözle bakıldığı takdirde istihbarata yorumlanabilecek ayetler mevcuttur. Örneğin Kehf Suresinin 19 ve 20. Ayetleri bu minvaldedir. Bu ayetlerde; “İçinizden birini gümüş parayla şehre gönderin de baksın....size erzak getirsin....çok dikkatli davransın sakın varlığını sezdirmesin.” buyurmuştur. Aslında burada buyrulanlar bir istihbarat faaliyetidir(Özdağ, 2012, s.42).

M. Ö. 500’lerde yaşamış olan Sun Tzu da Savaş Sanatı ismini verdiği kitabında istihbarat disiplini iki gruba ayırmış ve çerçevelerini çizmiştir.

Sun Tzu’nun bakış açısına göre bilgi olarak istihbarat, bir idareciyi mutlak zafere götüren geleceğe dair yüksek öngörüsü ve feraset sahibi olmasıdır.

Etkinlik yani aktif olarak istihbaratı ise, Ufku yani ileriye görmek denen şey ise tarihteki olaylar, dogmalar ve hurafelerden yola çıkarak değil, karşısında bulunan hasmının o anda içerisinde bulunduğu durumdan bilgi toplanarak istihbarat oluşturulmasıdır (Tzu, Çev.Özbudun-Ataman, 1992, s.196)

Tarihsel süreçte Osmanlıların yükseliş devrinde istihbarat olgusunun ne denli ehemmiyet arz ettiği açıktır. Yükseliş döneminde Dervişler, Anadolu’da ve Balkan coğrafyasında Osmanlı istihbaratının ve psikolojik harp networkünün esasını teşkil etmektedirler. Akıncılar bölüğüyse bu devrin özel kuvvetler birliği olarak lanse edilse de yalnızca askeri bir güç unsuru değillerdir. Akıncılar devrin aktif bir istihbarat ve gizli faaliyet gösteren bir güç teşkil etmişlerdir. Bununla beraber Akıncılar birliği 1595 senesinin 27 Ekim tarihinde Tuna Nehri kıyısı yakınlarındaki Rusçuk Köprüsü savaşında ricat eden Osmanlı silahlı gücünü muhafaza etmek maksadıyla cenk ederken tamamı ile ortadan kalkmıştır. Mamafih Akıncılar sınıfı tekrar teşkil edilemeyince Avrupa topraklarında Osmanlı’nın bilgi elde etme ve operasyonel gücü ciddi manada zarar görmüştür (Özdağ, 2012, s. 45).

Bu tarihten sonra Yıldız Teşkilat’ına gelinceye dek Osmanlılarda güçlü ve teşkilatlı bir istihbarat yapısından söz etmek mümkün değildir.

Büyük Selçuklu Devleti’nin önemli devlet adamlarından Nizâmülmülk Siyasetname’inde; gerçekleşen bir olayı haber almak veya olması muhtemel bir olaya müdahale edilecek şekilde tacir, tüccar, derviş ve dilenci kılığındaki casusların her yerde gözü kulağı olması gerektiğini ve anında padişaha ulaştırılmasının elzem olduğunu söylemektedir (Nizâmülmülk, 2009, s.101).

Yine Napolyon dönemi Fransa’sında Napolyon, komuta merkezinde istatistiksel verileri analiz etmek için özel bir birim kurup, bir taraftan stratejik istihbarat faaliyetleri sürdürürken, öteki taraftan taktiksel ve operasyona dayalı istihbaratı da etkin olarak icra etmiştir. Napolyon’un bizzat kendi ağzından dökülen şu sözler istihbarata ne denli önem

verdiğinin en açık kanıtıdır; Savaşın neticesinde lüzumlu analizler yapıldığında görülmektedir ki, geleneksel orduların ve askerlerin kabiliyetleri göz önüne alındığında istihbarat elemanlarının yaptıklarının yanında koca bir hiçtir demiştir. Bu değerlendirmesinden yola çıkarak rahatlıkla söyleyebiliriz ki, Bu sözleri Napolyon'un kazanımları ve tecrübelerinin neticesi olan bir değerlendirme değildir. Bu analiz ve değerlendirme başka bir harp ve toplum şeklinin oluşmasının tasviridir(Özdağ, 2012, s.47).

Napolyon savaşlarının akabinde gelen 40 yıl boyunca istihbarat faaliyetinin gelişimi oldukça yavaşlamıştır. Buna rağmen basının gelişmesi ile bilgi toplama kolaylaşmış; Prusya'nın ilk defa 1817'de atadığı askeri ateşe ile askeri ataşeler istihbarat ağının bir parçası olmuşlardır (Studies in intelligence, Cilt 3, Sayı 3, 1960, s. 71-77).

XIX. yüzyılın sonraki yarısından itibaren istihbaratın içeriği ve kurumsal yapısı çerçevesinde süratli bir gelişim yaşanmıştır. Modern silahlar, demiryolları, tahrip gücü yüksek bombalar, zırhlılar ve telgraf ağının gelişmesi ve yaygınlaşması neticesinde devasa ordular artık uzun mesafeleri eskiye nazaran çok daha kısa sürede kat etmeye başlamışlardır. Bu da ordulara stratejik manada sürprizler yapma olanağı vermiştir. Bu tür ataklara karşı koymanın tek bir yolu kalmıştır o da istihbaratı savaş sırasında değil de savaştan önce elde etmektir. Tüm bunlar istihbaratın kurumsallaşmasını hızlandıran en önemli gelişmelerdir. Ancak tüm bu gelişmeler yaşanmasına karşın geleneksel askeri düşünce yapısı, istihbaratı kendi içinde konumlandırmakta epey zorlanmıştır (Özdağ, 2012, s. 48).

İstihbaratın kurumsallaşması konusunda ilk adım Fransızlardan gelmiştir. Çok erken bir tarih olan 1855'de Fransızlar ordu bünyesinde bir istihbarat ağı oluşturmuşlardır (Herman, 2002, s. 137).

İngilizler ilk istihbarat örgütleri olarak kabul edilen Askeri İstihbarat Servisi (DMI-DNI)'yı Fransızlardan ancak 22 yıl sonra 1877'de kurabilmişlerdir (Çınar, 1997, s. 110).

1850'lerden I. Dünya Savaşı'na kadar olan süreçte istihbarat genel olarak beşeri istihbarata- espionaja dayanmaktadır. Tatbik edilen yöntemler bile binlerce yıldır kullanılan baştan çıkarma, rüşvet ve şantaj gibi klasik yöntemlerdir. Görünmez mürekkep bile hayli ciddi bir gelişme olarak kabul edilmiştir. I. Dünya Savaşı, istihbarat örgütlerine savaşın gerektirdiği istihbari bilgi akışını sağlayamadıklarını göstermiştir(Özdağ, 2012, s.49).

Bunun birinci sebebi, XX. yüzyıl başlarına kadar istihbaratın esas olarak kitap, gazete, askeri ateşelerin raporları ve seyahatte tuttıkları notlara dayanmaktaydı. İkinci sebebi ise I. Dünya Savaşının tüm dünyayı kapsayan total bir savaş olmasıdır. Yani salt askeri istihbarat ile çözülemeyecek kadar karmaşık toplumsal, ekonomik ve moral gücü gibi etkenlerin savaşın

gidişatı üzerinde etkisi olmasıdır. Yine de I. Dünya Savaşı'nın sonunda generaller elde edilen zaferi ve gücü istihbarat subaylarıyla paylaşmak konusunda her ne kadar gönülsüz olsalar da istihbarat olmadan sonuç alamayacaklarını kesin olarak anlamışlardır (Özdağ, 2012, s.49).

Bununla birlikte istihbaratın daha yetkin hale gelmesi, kurumsal anlamda olgunlaşması ve profesyonelleşmesi II. Dünya Savaşı'nın hemen öncesinde sürat kazanmıştır. Bu dönem istihbarat tarihinin en hızlı gelişme sürecidir (Handel, 1990, s. 239-464).

Soğuk Savaş dönemi yoğun propaganda ve alternatif yöntemlerin kullanılarak iki kutbun birbiriyle mücadele ettiği dönemdir.

Soğuk savaşın sürdüğü yıllarda Amerika ve Sovyetler istihbarat teknolojilerine büyük bütçeler ayırmış ve yatırımlar yapmışlardır. Bu sayede daha önceki dönemlerle kıyas kabul etmez bir biçimde gelişim göstermiştir.

Bundan sonraki dönemde ise istihbarat özellikle teknolojinin gelişmesiyle birlikte hızlı bir gelişim sürecine girmiştir. Kullandığı araçlar ciddi manada artış göstermiştir. Bu araçların içinde medya araçları ise propaganda açısından ehemmiyet arz eden bir konumda olmuştur.

Tablo 1. Modern dönem Öncesi / Modern Dönem Karşılaştırma Tablosu

	Modern Dönem Öncesi	Modern Dönem
Veri Havuzu	<i>Sadece beşeri istihbarat</i>	<i>Her nevi kaynak ve elde etme yöntemi Beşeri ve Beşeri Olmayan</i>
Güvenirlilik	<i>Emin olması zor Manipüle edici</i>	<i>Kesinliği yüksek Teyidi mümkün</i>
Elde Etme Türü	<i>Oldukça düşük süratte</i>	<i>Hızlı</i>
İstihbaratın Ehemmiyeti ve Gereklilik Derecesi	<i>Yoğun talep yoktur Hayati değildir Menfi olarak değerlendirilir</i>	<i>Yoğun Talep Oldukça hayatidir Müspet olarak değerlendirilir</i>
Teşkilat	<i>Dönemseldir Meslek kabul edilmez Kısıtlı üye</i>	<i>Organize bir oluşum Profesyonel İş Geniş üye sayısı</i>
Döngüsü	<i>Dört kademe, belirleme, elde etme, analiz, paylaşma</i>	<i>Dört kademe, belirleme, elde etme, analiz, paylaşma</i>
Analiz	<i>Kısıtlı Bilgi Yoğun beşeri kuvvet</i>	<i>Devamlı akan bilgi Teknoloji desteği</i>

Kaynak: (Özdağ, 2012, s.50)

Tablo 2. Modern Devletlerde İstihbaratın Kurumsal Yapılanması ve Faaliyet Şeması

Ulusal Seviyede Aktif İstihbarat Teşkilatları	
Daimi İstihbarat Teşkilatları	Geçici veya Yarı Zamanlı
Ordu birimlerinin İstihbarat Örgütleri	Askeri Ateşe, Polis İstihbarat

Kaynak:(Özdağ, 2012, s.51)

XXI. yüzyıla girilirken, özellikle haberleşme ve bilgi teknolojilerindeki atılım büyük kalkınma neticesinde enformasyon ve akışın özellikle miktar bazında artışı ve yayılması sonucu istihbarat olgusunun özü büyük değişime uğramıştır.

İstihbaratın bizatihi kendisi devlet idaresinin denetiminden süratle uzaklaşıp özerk olma vasfını kaybetmiştir. Konu hakkında uzman pek çok kişiye göre, özerk ve devlet monopolünde istihbarat mümkün olmayan bir hale gelmiştir (Steele, Virtual Intelligence, s. 1)

Bununla birlikte ulaşılabilir bilginin her dört yılda bir iki katına çıkması, devlet merkezli kurumların bu dev bilgi yığını işleyebilmesini imkânsız hale getirmekte, ortaya yeni bir pazarı ortaya çıkarmaktadır. Bu pazar, istihbarat pazarı diye bilinmektedir. Bu pazarın baş aktörleri ise bir nevi işlenmeyi bekleyen ham maddeyi, yani veri ve bilgi yığını, istihbarata çevirme görevine soyunmuş olan şirketler, dernekler, sivil toplum kuruluşlarıdır (Diebert, 2003, s. 175-193)

Soğuk Savaş süresince istihbarat kurumları iki kutuplu dünya düzenine göre dizayn edilmiştir. Amerikan istihbarat yapısı özellikle de CIA, SSCB ve Sovyet ülkelerine göre kurulmuş, Sovyetler istihbaratı ise ağırlığını ABD ve NATO ülkelerini izlemek üzere yapılandırılmıştır. Ancak SSCB'nin dağılması ile Sovyet istihbarat yapısı da büyük oranda dağılmış, hedefleri farklılaşmıştır (Gordievsky, 1994, s. 68-72). Amerikan tarafında ise istihbarat yapılanması yaklaşık 45 yıl boyunca organizasyon şekli itibariyle hedefini yitirmiştir (Richelson, 1999, The U.S Intelligence Community 4.Baskı).

Tüm bu gelişmeler ışığında ABD 1990'lı yıllardan itibaren istihbarat alanında bütçeyi epey düşürmüş ve kendisine yeni bir hedef belirleme arayışına girmişlerdir. Bu gelişmeler diğer ülkelerin istihbarat örgütleri için de geçerli bir durumdur (Özdağ, 2012, s. 52).

Toparlayacak olursak, istihbarat XXI. yüzyıla kadar üç ana dönüşüm noktasından geçerek gelmiştir. Birinci aşama, veri teknolojilerindeki ilerlemelerdir. Bu aşamada salt insan gücünden ziyade teknolojik gelişmeler ışığında yardımcı araç ve yöntemlerden daha fazla yararlanılmaya başlanmıştır. İkinci aşama bu ilerlemelerin ürünün gündelik hayata dahil olması neticesinde istihbaratın devletlerin monopolünden çıkması sonucu merkezi vasfını kaybetmiş oluşudur. Üçüncü ve son aşama ise Soğuk Harp dönemi sonrası askeri istihbarattan az da olsa bir kayış gerçekleşmesidir. (Rathmell, 2002, s. 87-104). Bu tüm dünyada istihbaratın artık sadece askeri amaçlar ve askerlerin tek elinde olmadığını tanımlamaktadır. İstihbarat artık sivilleşmiş, sadece harp zamanları için yapılan bir faaliyet olmaktan çıkmıştır. Bugün istihbarat örgütleri kendilerini güncelleyerek birçok farklı amaç için yeni birimler

kurmuştur. Çalışmanın konusunu oluşturan sosyal medya temelli siber istihbarat da bu birimlerden biridir.

XXI. yüzyılın başından itibaren istihbaratta gerçekleşen en kritik gelişme istihbarat-terör ilişkisinin niteliği ile alakalıdır. Soğuk Savaş'ın iki kutuplu düzeninde Türkiye bunu yapmasa da diğer ülkeler daha çok polisin yetki alanına bırakılmıştır. Taktik ve operasyonel istihbarat çerçevesinde ele alınan terör örgütleri, istihbaratın radarına Soğuk Savaş'ın akabinde suç ve narkotik ile birlikte girmiştir. Aslında ABD istihbaratı için terör 1990'ların başlarından başlamak üzere polis istihbaratının faaliyet alanı kapsamından çıkarılıp stratejik istihbarat seviyesinde Merkezî İstihbarat Teşkilatı(CIA) ve bunun yanı sıra başka ABD istihbarat teşkilatları aracılığıyla takibe alınan bir proses halini almıştır. Ayrıca Bill Clinton tarafından daha da ileri giderek tek görev alanı El Kaide gibi bir terör örgütünü takip etmek olan birden fazla ABD istihbarat teşkilatının imkân ve yeteneklerini birleştirerek hususi bir bölüm kurulmuştur. (Goodman, 2003, s. 59-71).

11 Eylül saldırısı sonrasında ise ilişkiler kökten değişmiştir. Artık terör tüm ülkeler için stratejik bir güvenlik meselesi halini almıştır. Bu konuda mücadeleye girişen ABD geleneksel medyayı da kullanarak medyanın istihbarat, algı ve propaganda için kullanılan araçlardan biri haline gelmesinin adımlarını atmıştır. Bu süreç sonraları dönüşerek sırasıyla geleneksel medya, web siteleri ve sosyal medya platformlarına kadar evrilmiştir.

2.3. Ölçeklerine Göre İstihbarat

İstihbarat disiplinde yanıtı bulunmaya çalışılan her sorunun içeriğine göre farklı olarak ölçeği vardır. Günümüz istihbarat olgusu 4 çeşit ölçeklendirmeye birbirinden ayrılmaktadır. Bahsedilen her bir ölçeğin zaman algılamaları ve içerik çerçevesi bakımından birbirinden başkadır. Bu ölçekler;

1. Stratejik istihbarat.
2. Operasyonel istihbarat.
3. Taktik istihbarat.
4. Entegre istihbarattır.

2.3.1 Stratejik Açıdan İstihbarat

Stratejik açıdan istihbaratın ana sac ayaklarını oluşturan ve bir zemine oturtup ayrı bir disiplin olarak kabul görmesini savunan S. Kent Stratejik İstihbarat isimli eserinde stratejik istihbaratı şu şekilde tanımlamaktadır;

Politik kararları icra etme makamında oturan idarecilerin, kusursuz plan ve icraatlarıyla bizatihi kendi oluşturdukları politikalarını yapılan ikili anlaşmalara olumsuz bir etkisi olmayacak biçimde, dış devletlerle alakadar her nevi verinin ve potansiyelin gizli servisler vasıtasıyla elde edilip lüzumu halinde kullanılacak olan veriler bütünüdür.(Özdağ, 2012, s.131).

Ümit Özdağ da bu tanımlamayı İstihbarat Teorisi adlı kitabında şu şekilde açıklamaktadır;

Bu isimle sınıflandırılmış olan istihbarat türü, devletin idaresini elinde bulunduran kişilere, ülkeye istikamet verecek olan önemli dönüm noktalarında, karşılına çıkabilecek her envai tarzdaki tehdidi içeren durumlarda pozisyon almasını, bu veriler perspektifinde izleyeceği politikayı oluştururken istifade ettiği istihbarattır. (Özdağ, 2012, s.132).

Stratejik açıdan istihbarat, ulusal düzeyde devlet idaresinin devlete yön veren, en icracı makamlarında bulunan kişiler için ve onların alt kademelerinde bulunan bürokrasi cenahı için toplanan ve sunulan istihbarat türüdür. Stratejik istihbaratın maksadı büyük resmi görebilmek ve uzun vadeli öngörü oluşturmaktır. Bu perspektiften konuya bakılacak olunursa, bu sınıfa giren istihbaratın sunduğu tüm veriler, sulh ortamında dış politikasını oluşturmak için kullanılmaktadır. Harp zamanında ise düşmanın sahip olduğu potansiyel, olanak ve kabiliyetlerini saptayıp gelmesi muhtemel tehdidi yahut varılması gereken noktaya gidilmesi için kullanılmaktadır. (Dearth D. Goodden R. 1995, s. 25-77).

Bu tanımlamalardan yola çıkarak stratejik istihbaratı teze konu olan bu çalışma açısından değerlendirecek olursak; büyük resmi görebilmenin ve uzun vadeli planların icrası için veri elde etmenin yöntemlerinden biri de sosyal medya olmuştur. Bugünün özellikle genç kuşağının aktif olarak kullandığı sosyal medya ağlarında yaptıkları her paylaşım kendileri hakkında bir istihbarat bilgisi barındırmaktadır. Yarının generalleri, bürokratları ve politikacıları olacak olan bu kuşak belki de 20 yıl sonrası için kendisi hakkında birçok bilgiyi istihbarat örgütlerinin saha elemanları olmadan kendi elleriyle vermektedirler. Bu da sosyal medya platformlarının kullanımı konusunda üzerinde ciddi ciddi düşünülmesi gereken bir konu olmaktadır. Gelecekte kullanılmak üzere istihbarat örgütlerine şimdiden verilen bu veriler önemli bir güvenlik sorunu haline gelebilir.

Stratejik istihbaratın sunduğu en büyük olanak ise sunulan bu istihbaratı kullanacak olan idarecinin dağınık vaziyette olan puzzle parçalarını bütün bir şekilde görebilmesini sağlamaktır.

CIA tarafından stratejik türde sunulan istihbaratın babası yakıştırmaları yapılan S. Kent'e göre stratejik istihbarat 7 aşamadan oluşmaktadır:

- 1) İstihbaratın bu birimde vazife icra edenlerin merakını cezbedecek bir problemin varlığıdır.
- 2) Ortaya çıkmış olan bu problemin ülkeyi ilgilendiren kısımlarının saptanması ve çözümlenmeye tabi tutulması ve ortaya bir varsayımın konmasıdır.
- 3) Sonraki kademe ise ortaya konan bu varsayıma dair lüzumlu verinin elde edilmesidir.
- 4) Elde Edilen bu bilgi önce sınıflandırılır, çözümlenir ve nihayetinde varsayım check edilir.
- 5) Varsayım kontrol edildikten sonra verinin arı hali saptanır ve yeniden çözümlenmesi yapılır.
- 6) Tüm bu süreçlerde ortaya çıkması muhtemel olan diğer varsayımlar neticesinde yoğun olarak yeniden veriler elde edilerek, varsayımın doğruluğu/yanlılığı sonuçlandırılır.
- 7) En nihayetinde ise varsayımın saptanması tamamlanmaktadır(Kent, 2002, s. 7).

İç içe geçmiş karmaşık bir yapısı olan stratejik istihbaratın mazisi otuz yıldan fazladır. (Özdağ, 2012, s. 137).

2.3.2. Operasyonel Açıdan İstihbarat

Belirli bir hedefe yahut hedeflere yönelik olarak, grift, birbiriyle uyumlu taktik istihbarat faaliyetlerinden oluşturulmuş olan istihbarat operasyonuna operasyonel istihbarat denmektedir. Mesela, bir şebekenin maksatları, örgütlenme şekli, çalışma prensipleri, gelir elde ettiği alanlar, ülke içinde/ülke dışında, yasal/ gayriyasal ilişkilerini, temaslarını deşifre etmek için icra edilen faaliyetler bütününe operasyonel istihbarat çalışmaları denmektedir (Özdağ, 2012, s.138).

Operasyonel istihbarat kavramı, Prusyalı Von Bülow tarafından 1792 tarihinde ortaya atılmıştır. Bu tanımlamayla anlatılmak istenen, yüksek mevkide bulunan, ancak nihai politik karar alıcı olmayan şahısların yaptığı istihbaratı tanımlamaktır. Bu kapsamda Von Bülow, büyükelçileri ve çalışanlarını, ordu ve generallerini operasyonel istihbaratçı olarak görmektedir (Yakın, 1969, s.44).

Von Bülow'un yaptığı bu tanımlamaya ek olarak şunları söyleyebiliriz; bir ülke adına yurt dışı misyonlarında görev yapan büyükelçilik mensupları buldukları ülkelerden bilgi akışı sağlamaktadırlar. Bu bilginin kaynağı orada bulunan saha elemanları olabileceği gibi herhangi bir kuruma bağlı olmayan sıradan bir kişi de olabilir. Örnek vermek gerekirse, Türkiye kamuoyunda "Tosuncuk" adıyla bilinen "Çiftlik Bank" dolandırıcısı Mehmet Aydın isimli şahsın Uruguay'da lüks otomobili ile drift yaparken ki görüntüleri sosyal medyaya düşmüştü. Görüntüyü çeken ise Uruguay'da yaşayan bir Türk vatandaşıydı. Twitter'da bir anda yayılan görüntü operasyonel istihbarata bir katkı sunmuştur. Daha sonraki süreçlerde birçok ülkeden birçok görüntü daha yayınlanmış ve şahıs için çember daralmıştır. Tabii ki tek başına bir Twitter gönderisi Aydın'ın yakalanması için yeterli veri değildir. Perde arkasında İnterpol, istihbarat ve bürokrasi yoğun çaba göstermiştir ancak sosyal medya araçları da sürece olumlu manada katkı sunmuştur. En nihayetinde her yerde tanınıyor olması, dünyanın her hangi bir yerinde yaşarken sıradan bir kişinin kamerasıyla kayda alınıp sosyal medyada paylaşılabilmesi neticesinde teslim olmuş, resmi makamlarca ülkeye getirilmiştir.

2.3.3. Taktik Açından İstihbarat

Taktiksel açıdan bakılacak olan istihbarat, yürütülen bir operasyonda takviye amacıyla yapılmaktadır. Operasyonun hangi lokasyonda, ne zaman, ne şekilde ve hangi şahıs tarafından icra edileceğini belirlemek ve bu istihbarattan yola çıkarak hedefi etkisiz hale getirmek için kullanılan araca taktik istihbarat ismi verilmektedir. (Korkmaz, 2018, Terörle Mücadelede Taktik İstihbarat, Orsam.org.tr)

M.Şenel & T.Şenel 1997 yılında yayınladıkları eserlerinde askeri manada taktik istihbarat için gerekli olan bilgileri sekiz maddede sıralamaktadırlar:

- 1)Miktar; Mühimmat, teçhizat vs ile beraber hasım tarafın kuvvet sayıları.
- 2)İsim & Nişan; Hasımın ordu büyüklüğü (ordu, tümen, alay vb.).
- 3)Hasımın Konumu; Yer tespiti ve orada nasıl konumlandığı.
- 4) Teşkilatlanması; Elinde bulundurduğu kuvvetlerin detayları.
- 5) Araç-Gereç & Donanımları; Kuvvetlerin kılık kıyafet, üniforma, araç detayları.
- 6) Yöntem & Görüşleri; Hasım kuvvetlerin öğretileri ve bakış açıları.
- 7) Haberleşme Durumları; Kuvveti, psikolojik vaziyeti, kayıpları.
- 8) Hususi Bilgiler; Komuta kademesi, kritik elemanları ve zafiyetleri hakkındaki hususi bilgiler.

Muazzez Şenel ve Turhan Şenel' in toplumsal olaylar ve ayaklanmalar açısından değerlendirilecek olunursa;

Hedefin konumu, araç-gereç & donanımları, haberleşme durumları gibi alt maddelerin tespiti için sosyal medya girdileri kullanılabilir. Örneğin, Libya'da Kaddafi döneminde ayaklanmalar ilk başladığında Bingazi'den gelen görüntüler ve bilgiler hedeflerin konumu hakkında veri sunabiliyordu. Yine bu görüntülerden isyancıların kıyafetleri, sahip oldukları silahlar ve psikolojik durumlarına dair istihbaratlar da elde edilebiliyordu. Üstelik bu veriler kimliği belirli veya belirsiz sosyal medya kullanıcılarından geliyordu. Tabii ki tek başına bu verilere dayanılarak aksiyon alınması mümkün değildir ancak veri akışı sunan bir araç olarak da kullanılabilir.

2.3.4. Entegre Türde İstihbarat

Alt başlıklar halinde detaylıca anlatılan 3 farklı türün belirli bir istihbarat amacı özelinde yüksek bir şuurda yoğunlaşmasından yola çıkılarak bütünleştirme ve birleştirme manasına gelen entegre etme meydana gelir. Bu türde istihbarat siyasi, toplumsal veya militarist bir türde de olabilir.

Ümit Özdağ'ın bu türde istihbarata bakış açısı ise şu şekildedir;

Mesela Suriye'nin elinde bulundurduğu tankların yapısı çağın çok gerisinde olduğundan ötürü revizyonu çok zordur. Bu sebepten ötürü stratejik açıdan bir çözümleme yapılırsa başlatacağı bir hareketi uzun müddet devam ettirebilmesi olası değildir. Bu eski model tanklarla hareketi yürütmeye kalksa dahi operasyonel bağlamda değerlendirsek tankların kullanılabilme potansiyeli orta düzeyde kalacaktır. Taktiksel açıdan incelendiğinde ise kredibilitesi oldukça düşük düzeydedir. Ancak teknik manada ise potansiyeli yani tahribat gücü oldukça yüksek düzeydedir(Özdağ, 2012, s. 141).

Entegre istihbarata çalışmaya konu olan Libya özelinde bakacak olursak, Kaddafi' nin devrilmesi stratejik bir hedef olarak belirlenmiştir. Bingazi'de yer alan terör grupları silahlandırılarak ayaklanmanın fitili ateşlenmiştir. Sosyal medyada paylaşılan Kaddafi karşıtı görüşler, uluslararası camiada ona sanki tüm halkı karşıymış gibi güçlü bir algı yaratılmıştır. Tüm bu parçalar birleştirildiğinde ise kontrolü kaybeden Kaddafi batının da müdahalesiyle indirilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SOSYAL MEDYANIN ORTAYA ÇIKIŞI VE DİJİTAL İSTİHBARAT

3.1. Sosyal Medyanın Ortaya Çıkışı

İnternet gelişip yayılması ile birlikte ortaya çıkan “sosyal medya” olarak adlandırılan mecra, geleneksel medyadan çok farklı bir işleyişe sahiptir. Geleneksel medya araçlarında yayın tek taraflı yapılırken, bu yeni mecra, hitap eden ve hitap edilen kişilerin karşılıklı olarak etkileşim içinde olduğu yeni ve farklı bir medya yapısı oluşturmuştur. Görece kısa bir sürede dönüşüm geçiren bu yeni model medya hızla yaygınlaşmış ve geniş kitlelere erişmiştir (Ergin Ertan, Sosyal Medya Reklam Kullanımı Örneği Olarak Yerli Reklamların İncelenmesi yl tezi. İstanbul Kültür Üniversitesi.2015. s.8).

Sosyal medyanın kavramının hayatımıza girişi esasen “Jim Ellis ve Tom Truscott” tarafından 1979 senesinde kurulan Usenet ile olmuştur. Usenet; Global çaptaki internete bağlı olan bütün kullanıcılarına ileti gönderme olanağı veren bir tartışma mecrasıdır. Aktüel olarak kullanımı bakımından ise sosyal medyanın kavramının vücut buluşu, Susan ve Bruce Abelson’ca 1989 yılında tasarlanıp hayat geçirilen ve online olarak gündelik yazılar yazan kullanıcıları bir araya getiren Open Diary Web sitesi ile olmuştur. “Weblog” ismi ise o sene içinde ortaya çıkmış ve akabinde de bir yıl sonrasında blog kullanıcılarının “Weblog” kavramını “we blog” (Blogluyoruz) olarak adlandırması ile blog terimi son halini almıştır (Ergin Ertan, Sosyal Medya Reklam Kullanımı Örneği Olarak Yerli Reklamların İncelenmesi yl tezi. 2015. İstanbul Kültür Üniversitesi. s.28).

İnternet hızının ise gün gittikçe artması ve yaygın hale gelmesi ile sırasıyla 2003’de MySpace ve 2004’de Facebook, 2005 yılında YouTube ve 2006 yılında da Twitter gibi yeni sosyal ağ platformları oluşmuş ve sosyal medya mecralarının gelişimleri bu şekilde devam etmiştir (Kaplan M. Haenlein M. 2010, s.60).

Amerikalı yazar ve girişimci Lon Safko ise “Sosyal Medya” kavramını ikiye ayırarak incelemiş ve şöyle detaylandırmıştır:

Sosyal kavramını; kullanıcıların bir takım gereksinimlerini karşılamak, iki yönlü olarak iletişim kurmak, iyi hissetmek, benzerliği olan kullanıcılarla tecrübelerini ve fikirlerini paylaşmak olarak kavramsallaştırmıştır. Medya kavramını ise diğer kullanıcılarla iletişimi sağlamak olarak tanımlamıştır. Bu iletişimin sesler, sözcükler, mobil telefonlar, e-mailler, web siteleri, resimler, videolar ve sms’ler ile sağlanabildiğini söylemektedir. Birbirinden ayrı bu iki kavramın birleşimi olan sosyal medyayı ise, yalnızca bu “araçların yeni bir kurulumu” olarak nitelemiştir (Safko, 2012, s.3-4).

Prof. Dr. Nazife Güngör ise sosyal medyanın ve geleneksel medyanın 17 farklılığını şu şekilde sıralamaktadır:

İletişimin karşılıklı olması, anlık tepki özelliği, üretenin ve tüketenin yer değişebilmesi, ekonomik kazanç amacıyla olmaması, hesaplı oluşu, hem bireysel hem de kitlesel özellikler barındırması, daha küçük kitlelerin gruplar oluşturabilmesi, amatör olarak kullanılabilmesi, herkesin sadece kullanıcı olması ve hiyerarşinin olmayışı, çok milletli ve uluslu oluşu, zincirleme iletişim, çoklu etkileşim imkanı, süre zaman sınırının olmayışı, iyelik yapısının farklılığı, çok fazla sayıda haber sağlama (Güngör, 2011, s.313).

Angela Hauseman ise “Geleneksel Medya” ile “Sosyal Medya” karşılaştırmasını şu tabloyla belirtmiştir:

Tablo 3.Geleneksel Medya ve Sosyal Medya Karşılaştırması

<i>SOSYAL MEDYA</i>	<i>GELENEKSEL MEDYA</i>
<i>“İki Yönlü İletişim”</i>	<i>“Tek Yönlü İletişim”</i>
<i>“Açık Sistem”</i>	<i>“Kapalı Sistem”</i>
<i>“Şeffaflık”</i>	<i>“Opaklık”</i>
<i>“Tek Tek Pazarlama”</i>	<i>“Kitleye Yönelik Pazarlama”</i>
<i>“Seninle İlgili”</i>	<i>“Kendiyle İlgili”</i>
<i>“Marka ve Kişiler Tarafından Üretilen İçerik”</i>	<i>“Profesyonel İçerik”</i>
<i>“Ücretsiz Platform”</i>	<i>“Paralı Platform”</i>
<i>“Resmi Olmayan Dil”</i>	<i>“Resmi Dil”</i>
<i>“Yapılandırılmamış İletişim”</i>	<i>“Kontrol Edilen İletişim”</i>
<i>“Toplumsal Karar Alma”</i>	<i>“Ekonomiye Dayalı Karar Alma”</i>
<i>“Aktif Katılım”</i>	<i>“Pasif Katılım”</i>

Kaynak: Ergin Ertan, Sosyal Medya Reklam Kullanımı Örneği Olarak Yerli Reklamların İncelenmesi yl tezi. 2015. İstanbul Kültür Üniversitesi. s.52

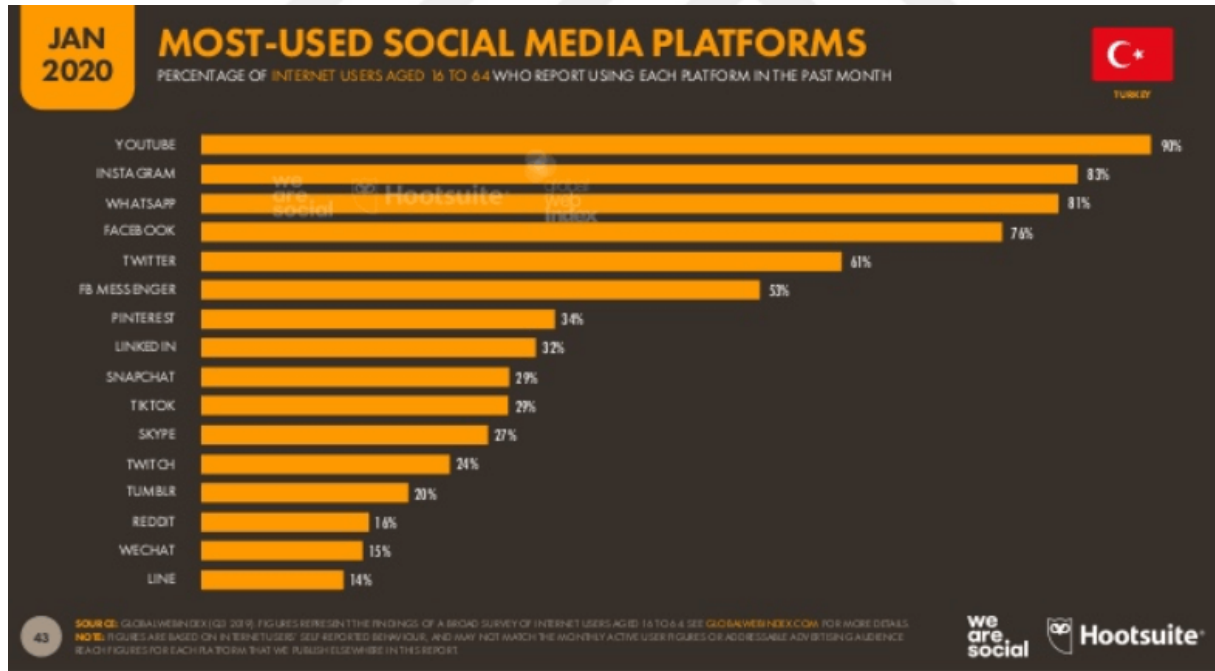
Ülkemizde yaygın olarak kullanıcı sayısına sahip olan sosyal medya mecraları Facebook, Twitter, YouTube, LinkedIn, Instagram, Twitch gibi mecralardır. İstatiksel olarak

incelendiğinde ise karşımıza büyük kitlelerin kullandığı devasa bir platform çıkmaktadır. Sosyal Medya erişimini aşağıdaki tablolar ile detaylı olarak görebilmekteyiz.

Şekil 2. 2020 Türkiye İnternet, Sosyal Medya ve Mobil Kullanım İstatistikleri

Kaynak: <https://dijilopedi.com/2020-turkiye-internet-kullanimi-ve-sosyal-medya-istatistikleri/>

Şekil 3. 2020 Türkiye Sosyal Medya Kullanım İstatistikleri

Kaynak: <https://dijilopedi.com/2020-turkiye-internet-kullanimi-ve-sosyal-medya-istatistikleri/>

İstatistiklerde de görüldüğü üzere nüfusun büyük bir bölümü artık internete ve özelinde sosyal medyaya erişim sağlamaktadır. Buradan yola çıkarak özellikle Twitter hususunda konuyu inceleyeceğiz.

Twitter'ın 2006 yılında ortaya çıkması, sosyal medyayı global ölçekte tartışmaya açması bakımından önemli olmuştur. Twitter'ın, içine doğduğu teknolojik gelişmelerle birlikte sosyal medyanın varoluş amacının dışına çıkarak kullanım biçiminin ve maksadının evrim geçirdiği söylenebilir. Twitter platformu pek çok kriterin karşılanması manasında “sosyal medya” deyimini en çok karşılığı olan mecradır. Facebook ve hemen hemen neredeyse tüm sosyal medya aracının tersine neredeyse kaynağı ve kimliği belli olmayan sayılabilecek bir kalabalığa (anonim) erişmenize olanak sağlayabilmektedir. Ayrıca Twitter hem yazılı, hem görsel, hem de işitsel bilgiyi iletmek için kullanılabilir. . Bu perspektifte bakılacak olursa Twitter kreatif kullanımlara açık ve özellikle de elde edilen bilgiyi anlık olarak “*olay yerinden bildirme*” şeklinde etkin olarak kullanabilmek mümkündür (Irak D. ve Yazıcıoğlu O. 2012, s.28).

Dağhan ırak ve Onur Yazıcıoğlu Türkiye ve Sosyal Medya isimli kitaplarında Twitter'ın ilk olarak dikkat çekişini şu şekilde açıklamaktadırlar:

Twitter'ın ilk olarak kullanıma sunulduğu zamanda kullanıcılar Facebook'un durum belirtme iletisini andıran bu mecranın tam olarak nasıl kullanılacağını keşfedememiştir. Ama 2009 yılında İran'da yapılan seçimlerde etiket (hashtag) özelliğinin kullanımı hususunda global çapta bir fikrin oluşmasına sebep olmuştur. Bu mecrada bir etiket belirleyerek çok sayıda kullanıcının o etiketle etkileşim oluşturması ve tüm dünyada gündeme sokması anlamına gelmekteydi. Aslında bu mecrada video, ses ve ileti paylaşma imkanıyla her kullanıcının kendi CNN'i olmaktadır (Irak D. ve Yazıcıoğlu O. 2012, s.31).

Burada kullanılan en kritik cümle “*Artık herkesin cebinde kendi CNN'i vardı*” cümlesidir. Bu cümle, birçok konuda Sosyal Medya'nın, özellikle de bizim detaylı olarak ele aldığımız Twitter'ın medya ve iletişim konusunda yeni bir çağ başlattığı anlamını taşımaktadır. Tabii ki bu karşılıklı iletişimin olduğu yeni medya ekolü sadece medyayı etkilememiştir. İstihbarat, gazetecilik, reklamcılık, diplomasi gibi başka alanlarında faaliyet göstereceği bir mecra haline dönüşmüştür.

3.1.1. Sosyal Medyanın Olayları Yönlendirme Kabiliyeti

Sosyal Medya'nın özellikle de Twitter'ın gündem oluşturup yani kendi deyimleriyle "trend topic" kısaltılmış haliyle "tt" olurken hangi konu üzerinde olursa olsun popülizmden etkilendiği bir gerçektir. Politika, magazin, spor vs. alanlarında bir konu tt olurken konuya çok hakim olmayan kitleler de bilgiyi paylaşan kullanıcının ardında hızla toplanabilmektedirler. O konu hakkında duyarlı olmaya davet edenler, nüktedan tavırlar takınarak olayı eğlence olarak yaklaşanlar ve gerçekten konuya hakim bilgili olan kullanıcılar... Hepsi bir kitleyi oluşturup gündem oluşturmanın bir parçası olabilmektedirler. Sürecin sonunda ise o twiti atan kullanıcı olayları belli bir düzeyde yönlendirmiş istediği noktaya götürmüş olabilmektedir. Atılan twitin mahiyetine göre kitleyi belli bir fikir altında birleştirmiş, konunun içeriğini boşaltıp ti'ye aldırılmış ya da bazı duyguları körükleyerek hadiseleri şiddet ve eylem boyutuna taşımış olabilmektedir.

Örneklendirmek gerekirse, Ankara Büyükşehir Belediye Başkanı olduğu dönemde Melih Gökçek'in, Twitter'da 4 milyonu aşkın takipçisi olan hesabı bulunmaktadır. Gerçekleşen hadise ise şudur;

Fransa Parlamentosu'nda "Ermeni Soykırımı'nı İnkâr Yasası" görüşüldüğü esnada Gökçek;

Yasa tasarısının kanun haline gelmesi durumunda Fransa'nın Ankara'daki Büyükelçiliği'nin önüne Cezayir'de Fransa tarafından yapılan işkence ve soykırımın tasvir edildiği bir anıt inşa edileceğini ve hatta bu anıta konulacak tuşla isteyenlerin basıp Cezayir Milli Marşı'nı çalabileceği ses sistemi yapılacağını açıklamıştır. (Irak D. ve Yazıcıoğlu O. 2012, s.80).

Twit 1. Ramazan Öztürk

Twit 2. Eltman

Twit 3. Enes Burma

Twit 4. Ertuğrul Komut

Twit 5. DiŞimin Doktoru İsimli Anonim Kullanıcı

Gökçek'in bu söylemi Twitter gündeminde hayli yoğun bir destek görmüştür. Bu önerinin altına yapılan üç yüzü aşkın yorumun neredeyse % 75'i Gökçek'in fikrine sıcak yaklaştığı konusunda birleşirken, diğer kullanıcılardan gelen yorumlarda önemli bir oranda milliyetçi ifadeler kullanılmaktaydı. Ancak öte yandan destek verilen yorumlarda bile Gökçek'in bu önerisinin çok fazla da kaale alınmadığını görmek mümkündür. Twitter gündeminde özellikle genç kullanıcıların birçoğu şakayla karışık destek yorumlarında bulunurken, bazı kanaat önderleri ve siyasiler tarafından ise Gökçek gerçeklerden uzaklaşarak popülizm yapmakla suçlanmıştır (Irak D. ve Yazıcıoğlu O. 2012, s.80).

Yaşanan bu olaydan yola çıkarak şu yorumu yapabiliriz: Melih Gökçek'in attığı bu twite gelen yorumlara bakılarak analiz yapılacak olursa, ortaya atılan bu öneriyle büyük oranda destek bulmuş, kullanıcılar Fransa'ya tepkisini dile getirmiştir. Melih Gökçek'in twitter hesabını kullanma içeriğine bakacak olursak bu desteğin eğlenceli bir dille yorumlara yansıdığını görebilmek mümkündür. Ancak ne şekilde olursa olsun büyük oranda destek gördüğü de yadsınamaz. İlk incelemede Gökçek kitleyi büyük oranda bir çatı altında toplamış konsolidasyonu sağlamıştır.

İkinci kısımdaki incelememizde ise Gökçek'in hesabını kullanma dili dolayısıyla bu kitleyi fikri eyleme dökecek derecede meydana indirememiş, kullanıcıların çoğu eğlenceli bir üslupla yorum yaparak geçmişlerdir.

Üçüncü kısımdaki incelememizde ise kanaat önderleri ve siyasilerin gösterdiği Gökçek'e gösterdiği tepkiyi ele alacağız. Gelen tepkiler olayın popülizm yapılarak caydırıcı yaptırım olmanın dışında görülen önerinin devlet ciddiyetiyle bağdaşmadığı yönündedir. Ayrıca insanların milliyetçi duygularını tetikleyerek karışıklık ortamı yaratılmaya çalışıldığı öne sürülmüştür. Bu hadise isnat edildiği şekilde neticelenmese de her iki tarafın söylemleri üzerine ülke çapında kullanıcıları iki kutba ayırmıştır.

Netice itibariyle bakıldığında bir twit ile kitleler konsolide edilmiş, milliyetçi duyguları kaşınmış, hedef göstererek yönlendirilmiş, öneriye karşı fikirler oluşturulmuş ve kutuplaşma gerçekleşmiştir.

3.1.2. Sosyal Medyanın Sunduğu Fırsatlar ve Riskler

Sosyal Medya, kullanıcılar açısından birçok fırsat doğurduğu gibi dezenformasyona ve dış etkilere özellikle de istihbarat örgütlerinin yönlendirme faaliyetlerine açık olması sebebiyle de devlet güvenliği açısından ise birçok riski de beraberinde getirmektedir.

Sosyal Medyanın özellikle de Twitter'ın kitlelere bir düşünce (hashtag) üzerinde hızlıca organize olma fırsatı yarattığı görülmektedir. Örneğin, 2017 yılında Twitter kullanıcıları araçların camlarına çekilen cam filminin bir ihtiyaç olduğunu, bununla alakalı yasak uygulanmasının ve cezai işlem yapılmasına karşı olduklarını #camfilmiyasağıkaldırılsın etiketiyle (hashtag) konuyu günlerce gündemde tutmuşlardır.

Atılan binlerce twit ile günlerce gündem olan talebe Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan 9 Kasım 2017'de cevap vermiştir.

"Uygulama yanlış, düzeltmeleri için talimat verdim" demiştir. (NTV haber, 9.11.2017, Cumhurbaşkanı Erdoğan'dan cam filmi açıklaması).

Burada görüldüğü üzere ülke çapında bir talebin Twitter üzerinden ülkenin en yüksek makamına ulaştırılması neticesinde istenilen karar çıkmış, cam filmi için belli bir kriter dahilinde yasak ve cezai işlem uygulaması kaldırılmıştır. Bu olumlu manada bir kazanım olarak adlandırılabilir.

Ancak Sosyal Medya'nın sunduğu fırsatların yanı sıra barındırdığı riskler de mevcuttur. Samimi olarak dile getirilen bir talep, gerçekleştirilmek üzere planlanan bir yürüyüş ya da karar vericiler tarafından alınan bir kararın sosyal medya üzerinden manipüle edilmesi, dezenformasyona uğratılmasıyla devlet güvenliğini ciddi şekilde tehdit eder hale gelebilir. Süreci sabote etmek isteyen gruplar tarafından talebin çıkış noktasıyla hiç alakası olmayan bambaşka bir noktaya evrilebilir.

Mesela; 19 Ocak 2007 tarihinde Türkiye'de yayın yapan Ermeni Agos Gazetesi'nin sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni Hrant Dink'in öldürülmesi Türkiye Cumhuriyeti'nde yaşayan Ermeni Cemaati, azınlık gruplar ve uluslararası platformda birçok tepkiye neden olmuştur. Belli gruplar tarafından bu olay Türkiye'yi köşeye sıkıştırma argümanı olarak kullanılmıştır. Olayın 5. yılında bir yürüyüş organize edilmiştir.

Yürüyüş günü Twitter'dan organize olan kitle #hepimizhrantız #kahrolsunfaşizm #katildevlet etiketleriyle gündem oluşturmuş ve bu söylemlerle yürüyüş için toplanmıştır. Ancak bu söylemler kamuoyu genelinde ciddi tepkilere yol açmış, bu söylemlere karşı bir kitle oluşmuş, milliyetçi duyguların provoke edilmesiyle toplum patlama noktasına gelmiştir. Türk kamuoyunda da çoğunluk kitle karşıt söylemle "ASALA diplomatlarımızı şehit ederken hepimiz Türküz demiyordunuz" diyerek iradesini ortaya koymuştur.

Twit 6. Halk Evleri

Twit 7. Canan Kaftancıoğlu

Twit 8. Tayfa Bandista İsimli Anonim Kullanıcı

Twit 9. Çalı İsimli Anonim Kullanıcı

Twit 10. Eksiahermas İsimli Anonim Kullanıcı

Sosyal Medya bu söylemlerle çalkalanırken işte tam bu noktadan sonra olayların alevlenmesine ve iki grup arasında şiddete evrilmesine ramak kalmıştır. Olayların bu hale gelmesinde özellikle kimliği belirsiz kullanıcılardan gelen kışkırtıcı mesajların da etkisi olduğu söylenebilir. Burada Twitter platformunun olayların yönlendirilmesinde kullanışlı bir araç haline dönüşebildiğini görebilmekteyiz.

3.2. Siber (Dijital) İstihbarat

Bilgi çağının başlamasından sonra konvansiyonel istihbarat dönemi kapanmış olup daha teknik, sinyal bazlı ve dijital iz sürme tabanlı istihbarat gibi daha özgül istihbarat yöntemleri ortaya çıkmıştır(Roberts, “Siber İstihbarat: Gelişmekte Olan Yeni Bir Disiplin için Görüşü Ayarlamak”, İstihbarat ve Ulusal Güvenlik İttifakı, 2011, s. 1-3).

İnternet ve bilgi işletim sistemleri aracılığı ile istihbaratın ihtiyacı olan eleman ve teçhizatın azalmasıyla beraber bilginin ekonomik maliyeti azalırken, aynı denklemde kaynaklardaki hızlı artış neticesinde bilgilerin elde edilmesi, depolanması ve analiz edilmesi için bilgisayarlar istihbarat örgütlerinin en önemli aparatı haline gelmiştir. İçinde bulunduğumuz çağın en büyük avantajları arasında, sadece bilgeye ulaşmanın kolay oluşu değil, bu zaman dilimi içerisinde internete aracılığıyla çalışan cihazlara talebin artması da dijital istihbarat konseptinin de oluşumuna yol açmıştır. Günümüzde istihbarat örgütleri, sadece internet ortamındaki ulaşılabilir veri tabanlarından yararlanmazlar, bunların yanı sıra internete bağlı cihazlara sızıp gizli verileri de toplayarak istihbarat elde ederler(James, Siber Terörizm, Siber Savaş ve Diğer Siber Tehditlerin Risklerinin Değerlendirilmesi”)

İstihbarat örgütlerinin çalışma alanları; devletin kontrol mekanizmasından yola çıkılarak, gelecek olan tehdidin düzeyine nazaran daha yakın ve uzak olarak sınıflandırılan tehdidin bertaraf edilmesi maksadıyla karar vericilere sunulan bilgi, propaganda araçları, psikolojik hareket gibi gizli operasyonlarla hadiseleri icra etmek ve düşmanların veya olası düşmanların istihbarat çalışmalarına engel olmak olduğu dikkate alındığında, dijital dünyada bu maksatla yürütülen tüm faaliyetler “siber istihbarat” olarak kavramsallaştırılabilir (Bayraktar, Harbin Beşinci Boyutunun Yeni Gereksinimi: Siber İstihbarat. Güvenlik Stratejileri Dergisi, Sayı 20; 2014, s. 130).

3.2.1. Siber İstihbarat Metotları

Dijital İstihbaratın bütün ülkelere göre elde edilme yöntemleri bulunmaktadır. Konvansiyonel istihbarat düzenli bir şekilde belirli disiplinlere ve hususlarına göre alt birimlere ayrılır. Bunun yanı sıra, Dijital istihbaratın sahip olduğu faaliyetler ile geleneksel istihbarat birbirine benzer olmasının yanı sıra, dijital dünyanın farklılıkları ile ihtiyaçlarından dolayı dijital istihbarat çalışmalarını metotlarına göre sınıflandırmak daha doğru olduğu görülmektedir.(Bayraktar, Harbin Beşinci Boyutunun Yeni Gereksinimi: Siber İstihbarat. Güvenlik Stratejileri Dergisi, Sayı 20; 2014, s. 131).

Emekli Türk Büyükelçi Kemal Girgin’in düşüncesine göre dijital istihbaratın birbirinden ayrı iki farklı yüzü bulunmaktadır: İlki, internete bağlı bir cihaz vasıtasıyla bilgilere kısa bir süre içinde erişmek ve tespit edilen uygun verileri sızdırmaktır. İkinci olarak ise, bilgisayarlar çalışırken bazı teknik yöntemlerle hedef bilgisayarlardan bilgiyi çekmektir.(Girgin, 2003, s. 383).

Gökhan Bayraktar ise bu konu hakkında, halkın erişebileceği kaynakların karalama kampanyalarında ve psikolojik operasyonlar kapsamında değerlendirilmesiyle, internetten yapılan iletişimin takip edilmesi gerektiğini düşünmektedir(Bayraktar, Harbin Beşinci Boyutunun Yeni Gereksinimi: Siber İstihbarat. Güvenlik Stratejileri Dergisi, Sayı 20; 2014, s. 131).

Bu bağlamda siber istihbarat yöntemleri üç ana alt başlıkta incelenebilir: Bunlar, Siber Elektronik İstihbarat, Sosyal Ağlara Dayalı Siber İstihbarat ve Siber Açık Kaynak İstihbaratıdır.

3.2.1.1. Siber Elektronik İstihbarat

Devletler, şirketler, büyükelçilikler ve daha birçok kurum iç yazışma gibi önemli ve sır olması gereken bütün işlerini kendilerine ait sistem içindeki ağlarda yapmaktadırlar.

Dijital ortamda birbirleriyle iletişim halinde olmaları gereken durumlarda ise güvenli ve tehlikesiz olarak gördükleri yöntemleri tercih etmektedirler. Birçok kişi bunu bilmez fakat dijital ortamda eğer bir kapı var ise, bu kapının her iki yöne de açılabileceğini unutmamak gereklidir. Güvenli olarak bilinen bu kapıları kırmak ve içeri sızmak için istihbarat elemanları birçok yazılım ve donanım kullanarak sistemlere nüfuz edebilmektedir (Ersanel, 2001, s.23).

İstihbarat örgütleri bu yöntem için kendi teşkilatından yetişmiş elemanlarını kullanabildiği gibi daha kestirme bir metot olarak ise hackerları da kendi ajanları gibi de kullanabilmektedirler. Tarihte bunun en bilinenlerinden birisi ise 1986-1989 seneleri arasında gerçekleşen ve Doğu Almanya adına çalışan bir grup hackerın birçok devletin sistemlerine sızarak o devletlere ait çok önemli verileri ele geçirmiş ve bu verileri para karşılığında o zamanki süper güç olan SSCB'nin gizli istihbarat örgütüne satmışlardır (Cordesman A. Cordesman J. 2001, s. 18).

İstihbarat örgütlerinin diğer bir gizli bilgi toplama şekli de bilgisayar programlarıdır. PROMIS, casusluk amacıyla kullanılan programların en popülerlerinin başında yer almaktadır. 1980'lerin başında Amerika'da bulunan bir şirket aracılığıyla geliştirilen bu program, üreticisinden bile gizli olarak ABD hükümetine bağlı istihbarat örgütü tarafından çalınmış, birçok dış ülke istihbaratına satılmıştır (Seper. "Yazılım Muhtemel Teröristlerin Elinde (Promis-Inslaw)".Washington Times, 2013).

1990 yılında CIA "PROMIS"'in kullanıldığını açıklanmıştır. Bunun üzerine Kanada, İtalya ve İsrail gibi diğer ülke istihbarat örgütlerinin de yazılımı aktif bir şekilde kullandıkları tespit edilmiştir. "PROMIS", farklı bilgi tabanları aracılığıyla kullanıcıların internet ortamında bıraktıkları dijital izleri toplamakta ve kendi algoritmasıyla anlamlı bir biçimde bir araya getirmektedir. Telekomünikasyon şirketi, elektrik hattı şirketi, banka ve daha birçok kuruma bu yazılımın sahip olduğu cihazlar aracılığıyla gizlice girilebilmektedir. Öyle ki, bu yazılım aracılığıyla bir evdeki su tüketimindeki artışın tespit edilmesi yolu ya da telefon kullanımındaki artışın tespit edilmesi yolu ile, bu evde yaşayan kişilerin sayısında bir artış olduğu gibi mantıklı sonuçları üreterek kullanıcıyı uyarabilmekteydi (Ersanel, 2001, s. 34-35).

"PROMIS" programının bu kadar sansasyon yaratmasının asıl nedeni ise CIA tarafından yazılıma "arka kapı" (yani casus yazılım eklenerek) koyularak içlerinde TC'nin de yer aldığı ülkelere pazarlanmış olmasıdır (Ersanel, 2001, s.36).

Bu "arka kapı" sayesinde CIA satılan ülkelerdeki istihbarata örgütlerinin bilgilerini ve kullanıldığı alanlardaki tüm bilgileri de aynı anda CIA'ye ulaştırmaktadır (Dastych, Promisgate: Dünyanın En Uzun Casus Skandalının Üzeri Hâlâ Örtülmedi", 2006).

İşte ABD bu yazılımı satarak hem ekonomik kazanç sağlamış hem de sattığı ülkelere saha elemanı göndermeden istihbarat akışı sağlamıştır.

3.2.1.2. Siber Açık kaynak İstihbaratı

İnternetin ağlarının tüm dünyayı kapsama alanına alması, uydudan yapılan yayımlarının çoğalması ile bilgilendirme sağlayan birçok kaynak oluşmuştur. Medyada meydana gelen bu süratli gelişim, istihbarat örgütleri tarafından medyayı istihbarat kaynağı olarak kullanmalarına da zemin oluşturmaktadır. Tarihsel süreçte geleneksel istihbarat yöntemlerinde düşman ve olası düşmanın elinde bulundurduğu mühimmat ve askeri araçlarının sayısı, etkin menzili ve teknik kapasitesinin önem arz ettiği dönemlerde, istihbarat faaliyetleri daha çok saha elemanları vasıtasıyla karşılamaktaydı. Günümüze bakılacak olursa, istihbarat örgütleri artık açık kaynak istihbaratına çok önem vermektedir. Dünyada gelişen bir çok hadisenin önemli bir kısmını açık kaynaklar vasıtasıyla karargahta otururken kısa bir sürede elde edilebilmektedir (Mazzafro, 2011, s.15).

İstihbarat örgütlerinin medya organlarını yönlendirmesiyle medyanın halk nezdinde oluşturduğu algılamayı arka planda gizli olarak yönetmektedir. Bununla beraber büyük bir ustalıkla organize edilmiş olan psikolojik operasyon ve karalama kampanyalarını istihbarat örgütleri adına sosyal ağ organlarıyla topluma aşılabilir (Öğün M. ve Kaya A. Siber Güvenliğin Milli Güvenlik Açısından Önemi ve Alınabilecek Tedbirler. Güvenlik Stratejileri Dergisi.2013 s.161).

Bunun en büyük örneği, 11.Eylül.2011'de ABD'de gerçekleşen ikiz kule saldırılarında, saldırı uçaklarının kuleleri yıkma anları global çapta tüm medya organlarında senkronize olarak seyrettirilmiştir. Saldırı görüntülerinin tüm dünyada bir endişe yaratması medyanın yardımıyla gerçekleştirilmiştir. Nihayetinde ise Irak istilasına zemin hazırlanmasında sebep olarak sunulmuştur. Amerikan ve İngiliz toplumları nezdinde bu istilayı meşru hale getirebilmek suretiyle, CIA ve MI6 servislerince hazırlanan veriler medya organları vasıtasıyla kamuoyuyla paylaşılmıştır. Bu süreçten sonra tarihte bundan önce eşi örneği olmayan belli bir plan dahilinde istihbari verilerin halka sunulacak şekilde açık biçimde icra edilmesi literatüre girmiştir. (Starr, "Pentagon Siteleri: Gazetecilik veya Propaganda", CNN Haber, 2005).

2003 yılında ise Birleşik Krallık'ta Başbakan Blair ve İngiliz gizli servisleri siyasi çalkantıların başrolüne soyunmuşlardır. Saddam yönetimindeki Irak aleyhine yürütülen kara kampanya, iftira ve yalan raporlar global çapta medya organları eliyle servis edilmiştir.

Ancak ABD ve İngiltere'nin Saddam Hüseyin yönetimine karşı olan politikasına destek bulmak maksadıyla politik hale getirildiği ve asıl maksadın Irak'a karşı yapılacak olan işgalin kamuoyu nezdinde meşrulaştırmak olduğu ortaya çıkmıştır (Scott L. ve Jackson P, 2004, s. 150-151).

Bu hadise ışığında bakılacak olursa istihbarat, karar vericilere destek vermenin dışında, medya organları kullanılarak kamuoyu etki altına alınarak politik çıkarlar için kullanılmıştır.

3.2.1.3. Sosyal Ağlara Dayalı Siber İstihbarat

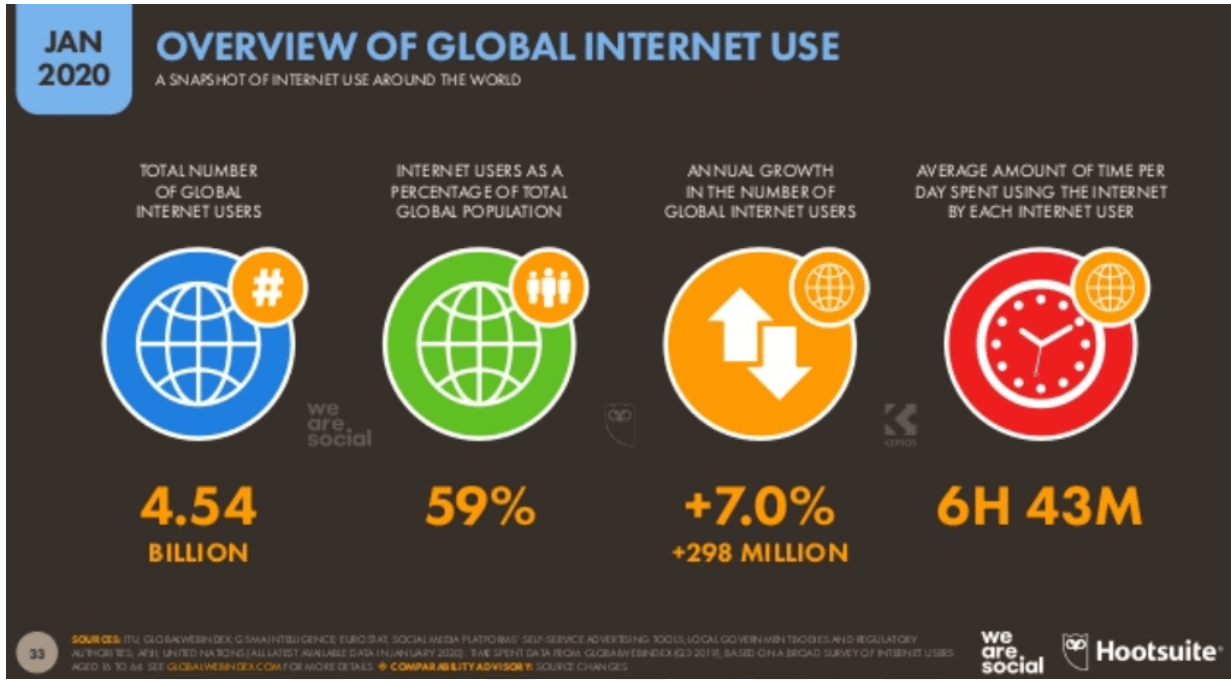
Günümüzde hemen hemen tüm elektronik cihazların (klima, fırın ve buzdolapları bile) internete erişim sağladığı, kullanıcıların bilgiye çok daha kolay ve hızlı erişmesiyle birlikte bilgi toplama işi geleneksel medya organlarının izlenmesiyle icra edilen veri biriktirme çalışmaları, farklı bir boyuta evrilmiş ve dijital mecralarda yapılan gezinmeler bile istihbari örgütlerinin icraat alanına girmiştir (Ersanel, 2001 s. 21-22)

Gökhan Bayraktar'ın konu hakkındaki şu görüşü dikkate değerdir:

Her olayı, şahsı, kurumsal kurumu, dijital mecraya çekme stratejisi ülkelerin gizli servislerine çok geniş yelpazede bir gözlem ve analiz yapılacak bilgiyi sunma imkanı vermektedir. Bu sebepten ötürü bilginin toplanması, sınıflandırılması, sosyal mühendislik olarak kurulan her türlü blog, site, mesajlaşma platformu, fotoğraf ve video paylaşım platformları istihbarat hususunda yeni bir aşamaya geçmek isteyen her devlet tarafından kullanımı, alt yapısı ve finanslar olarak güçlendirilmesi hususlarında perde arkasında desteklenmektedir (Bayraktar, Güvenlik Stratejileri Dergisi, Sayı. 20 Harbin Beşinci Boyutunun Yeni Gereksinimi: Siber İstihbarat, 2014, s. 138).

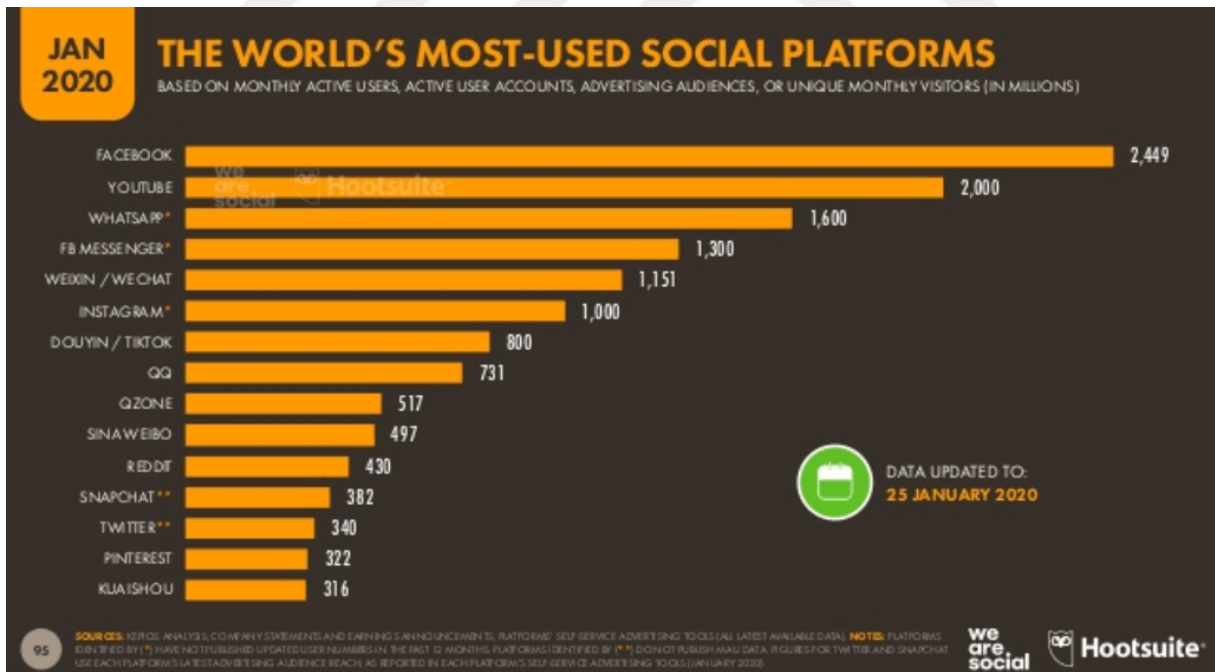
Facebook ve Twitter gibi Sosyal Medya araçlarının örtülü kullanım alanlarından biri de politik maksatla hedefte olan ülke toplumunu eyleme geçirme özelliğidir (Yılmaz, "Batı İstihbaratı ve Sosyal Medya", USAM, 2012).

2011 yılında itibaren Orta Doğu ülkeleri ve Akdeniz' kıyısı olan Kuzey Afrika ülkelerinde cereyan eden ve "Arap Baharı" adıyla nitelendirilen hadisede, ülke halklarının organize olma, teşkilatlanma ve haberleşme aparatı olarak Sosyal Medya platformlarını kullanmalarıyla vukuu bulan toplumsal sokak hareketlerine "Sosyal Medya Devrimi" gibi yakıştırmalar yapılmıştır (Babacan. Sosyal Medya ve Arap Baharı.2011, s.63-91, s. 63-65).

Şekil 4. Dünya Çapında İnternet Kullanımı

Kaynak: <https://dijilopedi.com/2020-dunya-internet-sosyal-medya-ve-mobil-kullanim-istatistikleri/>

Şekil 5. Sosyal Medya Platformlarının kullanım Şematığı

Kaynak: <https://dijilopedi.com/2020-dunya-internet-sosyal-medya-ve-mobil-kullanim-istatistikleri/>

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

LİBYA İÇ SAVAŞI

4.1. Libya'nın Tarihçesi

Trablusgarp'ın (Libya) merkezi olan şehir Trablus'tur. Osmanlılar tarafından fethedildiğinde ise bu bölgelere "Trablusşam" ve "Trablusgarp" demişlerdir (Çakar, 2012, s.25). Trablus o dönem Libya'sını oluşturan üç bölgeden ilkidir.

Osmanlılar Trablusgarp'ı fethettiğinde bugün Libya'nın bütününe içine alan bölgeye hepsini kapsayacak şekilde Trablusgarp olarak adlandırmışlardır. Yani sadece sahilde yer alan Trablus şehrini Trablusgarp olarak nitelendirmemiş, Fizan, Bingazi (Berka bölgesi) hatta en güneydeki Sudan sınırında bulunan Kufra bölgesini de kapsayacak şekilde Trablusgarp demişlerdir (Kavas, 2012, s.288-291).

İkinci bölgesi, Fizan olarak adlandırılan bölgedir. Günümüz Libya'sının Güney'inde bulunan Sahra ile sınırdadır. Coğrafi şartları çetin olduğundan ötürü nüfus yoğunluğu epey azdır. Bu yüzölçümünü teşkil eden toprakların %95'ini kum ve çöl oluşturmaktadır. Tarihsel sürecinde merkez şehri Mezruk idi (Günümüzde ise merkez şehri Sebha'dır). Merzuk başı çekmekle beraber Fizan bölgesi Sahra'dan Akdeniz'e kadar ulaşan ticaret yolları üzerinde yer almaktaydı(Çaycı, 1995, s. 19).

Üçüncü bölgesi ise Berka'dır. Bu Yunanlıların orada kurduğu bir şehrin adıydı ancak zaman içinde İskenderiye ile İfrikiye (Tunus Bölgesinde yer alıyor) arasında birden çok şehir ve küçük yerleşim yerlerinin olduğu büyük bir bölgeyi kapsayan yerin adı olmuştur. Günümüz Libya'sında ise merkezinde Bingazi bulunmaktadır. Arapların deyişiyle Berka'nın Batıların adlandırmasıyla Sirenayka'nın İskenderiye ile arasındaki mesafe yürüyerek bir aylık sürmektedir (Taş, 2016, s.15-16).

En büyük şehirleri Derne, Tobruk ve Bingazi'dir. 885.400 metrekare yüz ölçümü olmasına rağmen (ki bu alan Libya'nın yüz ölçümünün yaklaşık yarısıdır) tarihi boyunca hiçbir zaman kalabalık bir nüfusa sahip olmamıştır. Sebebi ise alanın büyük bölümünü çöl oluşturmaktadır. Bu çöl ise Berka Çölü olarak isimlendirilmektedir.

Tarihten bugüne Libya'yı incelediğimiz zaman coğrafi şartların ülkenin ekonomik, sosyal ve kültürel durumu hakkında epeyce fikir verdiğini görebiliriz. Ülkenin yüz ölçümünün önemli bir bölümü çöllerden meydana gelmektedir. Bu da geniş yüz ölçümüne sahip olmasına rağmen çöl ve verimsiz topraklar sebebiyle az sayıda nüfusu barındırmaktadır.

Yine verimsiz topraklar ve çöl sebebiyle petrolün çıkarılmasına dek ekonomik olarak dünyanın fakir ülkeleri arasında yer almıştır. Libya'nın bağımsız devlet olarak geçmişi ise çok eskilere dayanmadığı için köklü devlet kurumları oluşmamıştır. Petrolün çıkarılıp halkın refaha ulaştırılması ve eğitim seviyesinin yükseltilmesine rağmen köklü bir devletçilik anlayışı hiçbir zaman hakim olmamıştır.

4.2.Osmanlı Dönemi Sonrası Libya

Bölgeyi Akdeniz'deki hakimiyeti için sömürgesi haline getirmeye çalışan İtalya'nın 1930'lardaki saldırgan ve yayılmacı faaliyetlerine karşın, Libya'da "Çöl Aslanı" olarak adlandırılan Ömer Muhtar, yerel halkla birlikte İtalyanlara karşı mücadele etmiş büyük başarılar elde etse de sonunda ele geçirilerek idam edilmiştir (Kavas, Diyanet İslam Ansiklopedisi, 2007, Cilt: 34, s. 76-78). 1911-1943 dönemleri arasında İtalyan işgalinde kalan Libya bir sömürge haline gelmiştir.

1943 sonrasında İtalyanlar ve Almanlar yenilgi ile Libya'dan ayrıldıkları esnada, Trablus ve Bingazi vilayetleri İngilizler, Fizan bölgesi ise Fransızlar tarafından istila edilmiştir. Birleşmiş Milletler nazarında Libya'nın geleceğinin ne olacağı konuşulurken Osmanlı sonrasında Türkiye ile ilişkiler tekrar başlamıştır. Berka şehrinde geçici bir yönetim tesis edilmiştir. Libya devleti namına "Şeyh İdris es-Senûsî" Osmanlı bakiyesi Türkiye'ye çağrı yaparak devlet kademesinde vazifelendirebileceği uzmanlar istemiştir. Bu noktada, aslen Karamanlı olan Sadullah Koloğlu (Libya'nın ilk Başbakanı) başta olmak üzere Türkiye'den birçok üst düzey görevli gönderilmiştir. Akabinde gelişen süreçlerde 24 Aralık 1951'de Kral "İ.İdris es-Senûsî" Libya devletinin kurulduğunu tüm dünyaya duyurmuştur. O günün dünyasında devlet geleneği olmayan kendi yetiştirdiği kadroları bulunmayan Libya dünyanın en yoksul ülkesi konumunda bulunmaktaydı. Libya sırasıyla 1953 ve 1954'te İngilizler ve Amerikalılar'a tanıdığı imtiyazlarla bu devletlere askeri üs kurma hakkı vermiştir. Karşılığında ise bu ülkelerden temin ettiği kira ve tazminatlarla Libya ekonomisine katkı sağlamıştır. 1960'lı yıllarda ise keşfedilen petrol yataklarıyla beraber en yoksul ülkeler konumunda olan Libya bir anda en zengin ülkeler arasına girmiştir.

Yıl 1969'u gösterdiğinde Albay Muammer Kaddafi darbe yoluyla iktidarı ele geçirmiştir. (Kızıltoprak, 2020, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/libya-nin-jeo-stratejik-onemi-ve-turkiye-libya-iliskilerinin-arka-plani/1703301>).

4.3. Muammer Kaddafi Dönemi Libya

1963 yılında Libya silahlı kuvvetleri içinde Üsteğmen Kaddafi ve arkadaşları 1952 “Mısır Hür Subaylar Hareketinden” esinlenerek gizli bir organizasyon kurmuşlardır (Çıldır, 2016, s.54). Hemen hemen altı yıl süren bu teşkilatlanma 1969 yılına gelindiğinde artık olgunlaşmıştır. 1 Eylül 1969 yılında “Devrim Komuta Konseyi” olarak adlandırdıkları teşkilat “Kudüs Operasyonu” koduyla kan dökmeden başarılı bir ihtilal gerçekleştirmiştir. Senusi’nin de Türkiye’de olmasından yararlanan subaylar, darbeyi gerçekleştirdiler. İhtilalin lideri olan Yüzbaşı rütbesinde olan Kaddafi ise aynı senenin içinde Albay rütbesine yükseltilerek Libya ordusunun başına getirilmiştir. Albay Muammer Kaddafi çocukluk yıllarından beri etkilendiği Cemal Abdülnasır’ın söylemlerinden ve Arap sosyalizminden fazlasıyla etkilenmiştir (Bearman, 1986, s.52).

Antikapitalist, antiemperyalist ve antisemitist ideolojye dayanan Abdülnasır ideolojisi, kendilerine has bir modeli olan “Arap Sosyalizmi” ni kendisine model alan Muammer Kaddafi, konseyin sözcüsü olarak Libya’daki monarşinin kaldırıldığını, yerine “Libya Büyük Sosyalist Arap Cumhuriyeti” kurulduğunu ilan etmişlerdir. Darbenin kansız olması nispetiyle gerçekleşen devrim Beyaz Devrim olarak anılsa da, daha sonraları “1 Eylül Devrimi” adıyla anılmıştır. Albay Kaddafi öncülüğünde “1 Eylül Devrimi” nin ideolojik temeli ise yeşil sosyalizm, hürriyet ve milli bütünlük olarak belirlenmiştir (Bearman, 1986, s.55-57).

Muammer Kaddafi ve lideri olduğu konsey yönetimi ele alır almaz ilk olarak devletin başkentini Bingazi’den Trablusgarp’a taşınmıştır. (Bearman, 1986, s.71). Sürecin devamında ise İtalyanlar başta olmak üzere Libya’daki tüm yabancılara ait araziler devletleştirilmiştir. İtalyanlar ise ülkeden gönderilmişlerdir. Bu politikadan Kral Senusi hanedanı da nasibini almış ve tüm mensupları Libya topraklarından sürülmüştür. Krallık devrinde görev yapan üst tabaka devlet erkânı, burjuvazi ve imtiyazlı sınıf da aynı kaderi paylaşmıştır. Kurulan Halk Mahkemeleriyle Libya’nın ileri gelen ayrıcalıklı sınıfın tüm seçkinlerini de yargılatmış ve tüm mal varlıklarına da el koydurmuştur (Olivieri, 2011, s.15-17).

Harita 1. Libya Haritası

Kaynak:<http://www.aljazeera.com.tr/ulke-profil/ulke-profil-libya>

Aynı zamanda ülkede bulunan tüm ABD ve İngiltere askeri üslerini kapatmıştır. Kaddafi döneminde Libya ekonomik olarak AB ülkeleriyle yarışacak düzeydeydi. Libya petrol gelirlerinin %90'ı halka dağıtılıyordu. Kaddafi tüm bu icraatları gerçekleştirirken İslam Sosyalizmi olarak isimlendirdiği ideolojisini üç cilt halinde yayımladığı “Yeşil Kitap” ile anlatmaktaydı. İktidarı elinde bulundurduğu 42 yıl boyunca ülkesini “Yeşil Kitap” ile yönetmiştir.(Sabah,2011,https://www.sabah.com.tr/galeri/dunya/kaddafinin_hayat_hikayesi)

Kaddafi Libya'yı, “Kitlelerin Devleti” manasına gelen Cemahiriye olarak adlandırmış petrollerinde hisseleri bulunan yabancı şirketleri baskılayarak petrolü millileştirmiş ve refahı halka yaymıştır. Ancak Libya halkı için yaptıklarına rağmen uluslararası kamuoyunda ve BM nezdinde teröre destek verenler listesinde diktatör olarak yer almıştır.

Libya vatandaşlarına sağladığı imkânlarla bakılacak olunursa, yeni evlenenlere verdiği hibe destekler, ücretsiz eğitim ve sağlık hizmetleri, yeni yapılan evlere Libyalıların ücretsiz taşınması, benzin ve ekmek gibi maddelerin çok ucuz olması, halkın %25'inin yüksek tahsil seviyesine ulaşması ve dünyadaki en borçsuz ülke olması öne çıkan en dikkat çekici hususlardır.(Odatv,2011,<https://odatv.com/kaddafiyi-hic-boyle-tanimadiniz-2610111200.html>)

Tüm bunların yanında Kaddafi'nin global çapta uluslararası sistemlere baş kaldırışı ve iç siyasette her türlü muhalefeti baskılaması ve idama varan boyutlarda cezalandırması diktatör olarak adlandırılmasını perçinlemiştir. Libya artık NATO tarafından uyuşturucu, silah kaçakçılığı ile terörizm konularıyla yan yana anılmaya başlamıştır. NATO'nun 1986 yılında sunulan raporda Libya'da toplam 7 bin teröristin eğitildiği 20 kamp bulunduğu bildirilmiştir. 2007 yılında Irak'ta EL Kaide'ye yönelik yapılan operasyonda 700'ü aşkın teröristin 112'sinin Libya kökenli olduğu ve Doğu bölgesinde yer alan Darnah'tan geldikleri tespit edilmiştir. Bin Laden'in öldürülmesinden sonra örgütün başına geçmesi muhtemel olan isimlerin arasında Libyalı cihatçıların olması terörün beslenmesine dayanak oluşturan etmenlerin başında gelmiştir. (Erdurmaz, 2012, s.36-39).

Libya'yı ve Kaddafi yönetimini terörle ilişkilendiren en önemli olay olarak kabul gören bir hadise vardır ki o da Lockerbie olayıdır. Amerikan şirketine ait bir yolcu uçağının İskoçya/Lockerbie'de havada parçalanması ve evlerin üzerine düşmesi sonucu 200'ün üzerinde insanın hayatını kaybetmesine sebebiyet vermiştir. Derinleştirilen soruşturmalar neticesinde hadisenin bir terör eylemi olduğu saptanmıştır. Fail olarak yakalanan ise Libyalı El Megrahi'ydi. Uzun yıllar cezaevinde tutulduktan sonra Batı ile yakınlaşan Kaddafi'nin ilişkileri sayesinde serbest kalmıştır. Bu olay neticesinde Libya ve Kaddafi için dönüm noktası sayılabilecek bir hadise yaşanmıştır. Kaddafi, ülkesine dönen El Megrahi'yi kardeşim diyerek karşılamış batıda terörü beslemekle suçlanan diktatör portesi adeta tamamlanmıştır (Erdurmaz,2012, s.36).

Kaddafi yönetiminin en büyük hatası belki de ülkesini bu kadar refaha ulaştırmasına rağmen ülkenin doğusunda yer alan bölgelerde teröre alan vermesidir. Burada yuvalanan El Kaide militanları Bingazi'de muhalifleri ve isyancıları silahlandırmış, onlarla birlikte Kaddafi'ye karşı isyana katılmışlardır (Erdurmaz, 2012, s.36).

2010 Aralık'ta Tunus'ta üniversiteden mezun olan ancak seyyar satıcılık yaparak geçinen Muhammed Bouzazi isimli gencin kendisini yakmasıyla yakın tarihin en mühim sosyal ve politik dönüşümlerinden biri gerçekleşmiştir. "*Arap Baharı*" olarak nitelendirilen Orta Doğu'da iktidarların değişim süreci Arap coğrafyasında "baskıcı ve otoriter" idarelere başkaldırı olarak gerçekleşen halk hareketlerini tanımlamak ve süreci diktatörlerden kurutulma, bir özgürleşme dalgası bakımından, olumlu açıdan yorumlamak amacıyla türetilen anonim bir tanımlamadır (Gürkan D. Durgun B. 2012. s. 62).

17 Şubat 2011 tarihinde başlayan eylemleri çok zorlanmadan bastırabilen Kaddafi, kısa bir süre içinde tekrar Zaviya'ya sığınan eylemleri bu kez zor bastıran Kaddafi şehirdeki kontrolünü güçlkle tesis edebilmiştir. Şubat'ın 24'ünde Zaviya'daki eylemler Kaddafi iktidarının düşmesinde dönüm noktası olmuştur. Oldukça kısa sayılabilecek bir zamanda (Nasıl olduğu hala muammadır) silahlı ve kanlı bir kalkışmaya dönüşen Hüseyin Darbouk öncülüğündeki bu kalkışma ancak iki hafta gibi bir sürede ordu tarafından tanklar ve jetler kullanılarak bastırılabilmiştir. Yakın tarihin sayfalarına I. Zaviya Savaşı kayıtlanan hadisede gayri resmi belgelere göre 500'den fazla Libyalı hayatını kaybetmiş, 250'den fazla kişi de yaralı olarak kurtulmuştur (Caner C. Şengül B. Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi, 2018, s.64).

Hadiseler Libya genelinde yayılınca Kaddafi yönetimi, ABD öncülüğündeki Batılı devletlere müdahale için kolladıkları fırsatı vermiştir. Uzun zamandır Kaddafi yönetimini "Başbozuk" Devlet olarak adlandıran Avrupa ve ABD daha önce Arap coğrafyasında önceki stratejilerine nazaran farklı bir yol izlemiştir. BM ve NATO bizzat devreye girmiş ve müdahale başlamıştır. En nihayetinde 19 Mart 2011 tarihinde NATO öncülüğündeki Batı Kuvvetleri rejimin sivil vatandaşlara saldırısını öne sürerek "*Şafak Yolculuğu Operasyonu'yla*" havadan ve denizden harekât başlatmışlardır. 20 Mart günü geldiğinde The Guardian gazetesinin haberine göre 2500'e yakın Libya askeri ölmüş, 1502 asker esir düşmüş, buna ek olarak Libya ordusunun tüm stratejik yerleri ele geçirilmiş yahut etkisiz hale getirilmiştir.

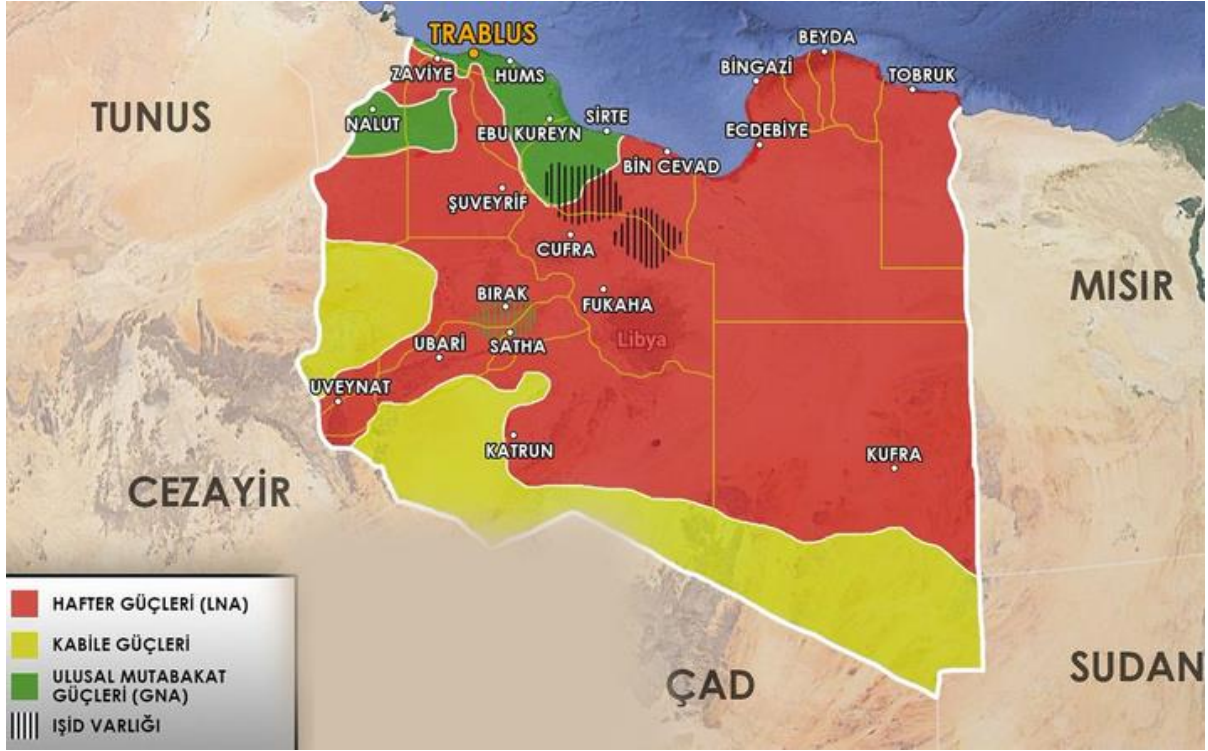
Olaylar Tunus'ta ilk başladığı sıralarda Kaddafi bu süreci doğru okuyamamış, basit tedbirler alarak geçiştirmeye çalışmıştır. Aslında ülkesinde idaresinden rahatsız olan vatandaşlarının fazla olmadığını da düşünüyordu ve olayların bu raddeye geleceğini tahmin etmiyordu. Ancak kendisi iktidarı ele geçirene kadar imtiyazlı olan kesim dış destekle birlikte fırsat kollamaktaydı. Ayrıca topraklarından besleyip himaye sağladığı terör gruplarının da gün gelip silahlarının kendi idaresine doğrultacağını düşünmüyordu. En nihayetinde çok hızlı bir şekilde organize olan ve silahlanan muhalifler, gösterilerini ülke geneline yaymayı başarmışlardır. Burada en önemli husus Kaddafi yönetimine karşı muhalifleri organize edebilecek olan CIA merkezli istihbarat faaliyetlerini de göz ardı etmemek gerektiğidir. Zaten tüm dünya sistemleriyle kavga halinde olan Kaddafi'nin aleyhine kamuoyu oluşturmak da pek zor olmamıştır.

4.4. İç Savaş Sonrası Libya ve Hafter

Kaddafi'nin devrilmesiyle Libya uzun yıllardır devam eden tek adam rejimi sona ermiştir, ancak “*Arap Baharı'nın*” başarıya ulaştığını söylemek zordur. İç savaşın bu denli organize ve muhalifler açısından başarıya ulaşmasının üç ana nedeni vardır. Birincisi BM ve NATO'nun aktif olarak sürecin içerisine girmiş olmasıdır. Eylemlerin başladığı günden Kaddafi'nin devrilmesi sürecine değin her adımda NATO ve Batı ittifakı rejim karşıtlarına açık destek vermiştir. Bir diğer sebep rejim karşıtlarının yine yabancı devletlerin özellikle istihbarat örgütlerinin desteği ve tavsiyesiyle “*Ulusal Geçiş Konseyi'ni*” kurabilmiş olmasıdır. Buradan yola çıkarak sürecin başında başına buyruk hareket eden ve kontrolsüz şekilde olan muhalif gruplar kısa sürede teşkilatlı ve kuvvetli bir hale gelebilmişlerdir. Libya Arap Baharı'ndaki başarının üçüncü sebebiyse ülke çapındaki tüm muhalif grupların amasız ve şartsız bir şekilde aynı çatı altında toplanabilmesidir. Yıllar boyu rejimin idaresine karşı olarak aksiyon alan grup, kendi aralarında birçok muhtelif görüşü barındırmasına rağmen, rejime karşı bu görüş farklılıklarını göstermemiş birlikte hareket etmişlerdir. Ancak, iç savaş sürecinin başarıya ulaşmasına rağmen, Libya halkının huzura kavuştuğunu söylemek mümkün olmamıştır. Kaddafi'nin iktidardan gönderilişine dek geçen sürede tüm görüş farklılıklarını göz ardı eden muhalif grup, rejimin devrilmesinin akabinde kendi içlerinde hesaplaşma ve alan kapma içine girmişlerdir (Caner C. Şengül B. Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi, 2018, s.65).

Ancak Kaddafi devrilene dek yekvücut hareket eden muhalif gruplar daha sonra iç savaşta ele geçirdikleri ve kendi kontrolünde olan bölgelerdeki hâkimiyetlerini korumak amacıyla silah bırakmamışlardır. 2014 yılında genel seçimlerinin icra edilmesi ve yeni bir idarenin tesis edilmesi konuşulup tartışılmasına karşın Libya çoktan birbiri ile ihtilafli yönetim bölgesine bölünmüştür. Libya topraklarının çok büyük bölümü Libya Ulusal Ordusu yani General Hafter'in kontrolündeki (Bingazi) “*Tobruk Hükümetinde*” bulunmaktaydı. İkinci büyük hâkimiyet alanı ise 2015'de BM'nin direktifleri neticesinde kurulan ve idari merkezi Trablus olan “*Ulusal Mutabakat Hükümetiydi.*” Üçüncü bölge ise güney batı çöllerine hakim Tuareg ve Tebu ailelerinin başında olduğu Berberi aşiretlerinin kontrolü altındaydı. Kaddafi devrilene kadar tüm gruplarla birlikte hareket eden ve geleneksel Berberi kabileciliğini savunmakta olan Tuareg'ler iç savaşın akabinde hâkimiyet alanlarını merkezi hükümete bırakmak istememişlerdir. Halen Libya'da varlığını sürdüren bu üç otorite asgari müşterek kararlarda anlaşıp bir merkezi idare tesis edemedikleri için ülkede siyasi birlik ve toprak bütünlüğü sağlanamamıştır.

Elbette üç büyük yönetimin yanı sıra IŞİD ve küçük ama silahlı farklı yerel grupların da bazı bölgelerde varlıklarını sürdürdüğü ve çözümsüzlüğe etkilerini de söylemek mümkündür (Caner C. Şengül B. Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi, 2018, s.66).

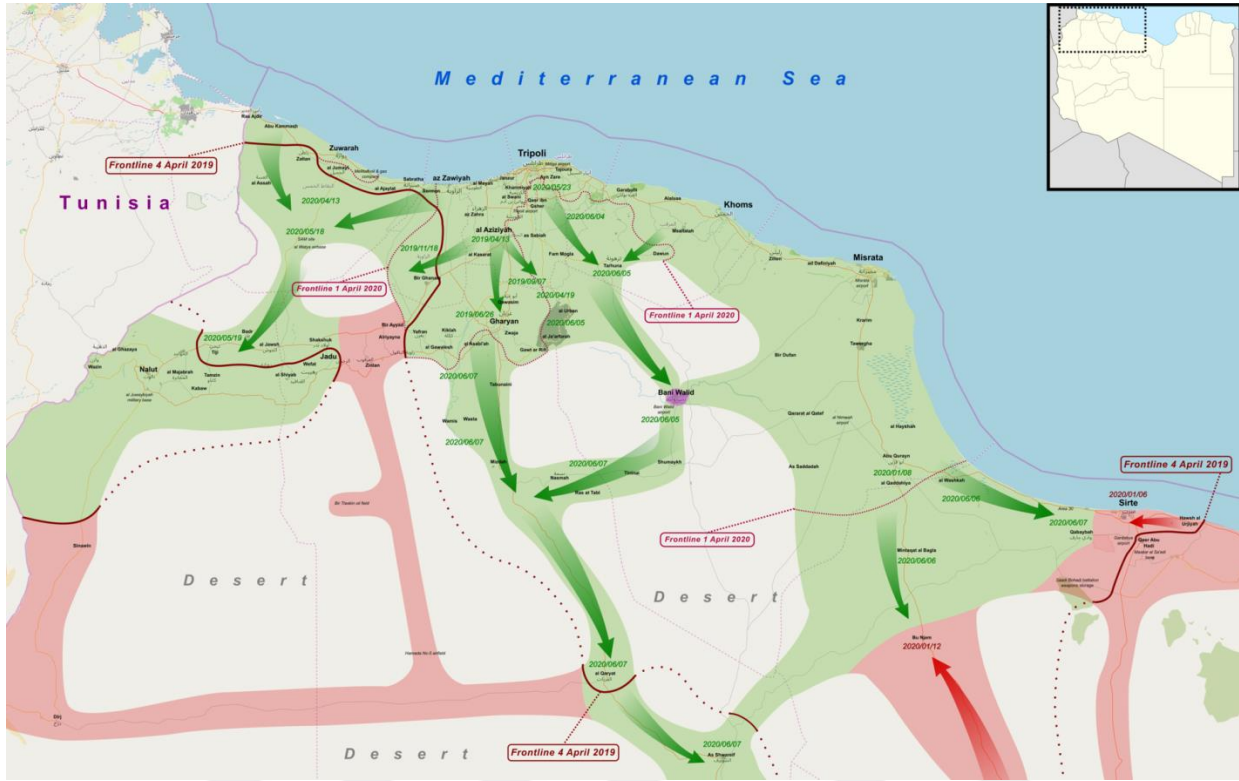

Harita 2. Libya'da Hâkimiyet Alanları

Kaynak: <https://www.internethaber.com/libya-nerede-libya-haritasina-bakin-hafter-buralari-almis-2073830h.htm>

4 Nisan 2019'a gelindiğinde ise Libya Ulusal Ordusu'nun başında bulunan General Haftar'ın BM tarafından tanınmış olan Serrac liderliğindeki, “Ulusal Mutabakat Hükümeti'ni”(UMH) ortadan kaldırmak için “Batı Libya Taarruzu” adını verdiği saldırıyı başlatmıştır. Bu saldırıda Fransa başta olmak üzere Rusya (paralı asker grubu Wagner), Birleşik Arap Emirlikleri, Suudi Arabistan, İsrail ve birçok ülke Haftar'i desteklemişlerdir. Serrac'ın önderliğindeki UMH'yi ise Türkiye ve Katar desteklemişlerdir. Bu süreçte Türkiye'nin rolüne bakılacak olunursa, MİT'in Libya'da üzerine düşen görevi layığıyla yaptığını bizzat Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan açıklamıştır (AA. 2020. <https://www.aa.com.tr/tr/libya/cumhurbaskani-erdogan-mit-libyada-uzerine-dusen-gorevleri-hakkiyla-yerine-getiriyor/1693879>).

Bu kanlı taarruzda gelen tepkiler ve uluslararası camianın baskıları üzerine birçok kez ateşkes ilan edilip bozulmuş ve en nihayetinde Türkiye'nin de insansız hava araçlarıyla destek vermesi akabinde Hafter açısından 4 Haziran 2020'de başarısızlıkla sonuçlanmıştır.

Harita 3. 4.Nisan.2019'da Başlayan “Batı Trablus Taarruzu”

Kaynak:[https://tr.wikipedia.org/wiki/Bat%C4%B1_Libya_Taarruzu_\(2019-2020\)#/media/Dosya:Western_Libya_Operation_\(2019\).png](https://tr.wikipedia.org/wiki/Bat%C4%B1_Libya_Taarruzu_(2019-2020)#/media/Dosya:Western_Libya_Operation_(2019).png)

4.5.Libya İç Savaşında Medya ve Sosyal Medyanın Rolü

Yapılan analizler sonucu görülmüştür ki Arap baharı adı verilen halk hareketleri çeşitli sosyal medya araçlarının kullanımı ile başlamıştır. Çünkü ülke çapındaki yayın yapan tüm geleneksel medya araçları o ülke rejimlerinin kontrolü altında bulunmaktaydı. Ancak sosyal medya kontrol altına alınması neredeyse imkânsız olan bir mecradır. Bunun yanı sıra kullanılan anonim hesaplar ilk paylaşımı yapan, ilk twiti atan kişiyi tespit etmeyi yine imkânsız kılmaktadır. Bununla beraber doğruluğu teyit edilene kadar birçok kişi o fikrin peşine takılıp büyük kitleler haline gelmektedir. İlk atılan o twit çoğu zaman bilinçli bir şekilde terör grupları veya istihbarat örgütleri tarafından kurgulanıp doğru yerde, doğru zamanda servis edilmektedir. İlk twit atıldıktan sonra aynı çıkar grubunda yer alan onaylı (mavi tikli) hesaplar, bot hesaplar, konuya hakim olmayan ancak popülizme kapılan geniş halk kitleleri sürece dahil edilmekte kaos ortamı hazır hale getirilmektedir.

Arap baharı olarak isimlendirilen ve Tunus'ta seyyar satıcılık yapan üniversite mezunu bir gencin kendini yakmasıyla başlayan sürecin görünen yüzü o ülkelerin halklarının ekonomik, sosyal, siyasi ve belirli zümrelerin yaşayışları arasındaki farklardır. Görünmeyen yüzü ise petrol, doğalgaz, Akdeniz'deki egemenlik alanları ve terör örgütü olarak nitelendirilen radikal eğilimlerdir. Ancak tüm propaganda görünen yüzdeki sebepler üzerine kurgulanmıştır. İşte tam bu kerte de siyasi ve ekonomik bilgilerin paylaşılması noktasında sosyal medya önemli bir role bürünmüştür. Örneğin Mısır'da ayaklanmalar ilk başladığı sırada Mübarek yönetimi sosyal medyayı ciddi bir tehdit olarak görmüş ve ülkenin dış dünya ile bağlantısı da sayılabilecek internet erişimini yasaklamıştır.

Libya'da ise ayaklanmalar ilk başladığında bu halk ayaklanması değil, bir muhalefet ayaklanması olarak başlamıştır. En güçlü argüman ise ayaklanmanın ilk başladığı yerdir. Ayaklanmalar ilk olarak Bingazi'de başlamıştır. Burası ise genellikle El Kaide militanlarının yoğun olduğu bölgedir. Ancak global çapta yayın yapan tüm geleneksel medya uluslararası kamuoyu oluşturmak için bu ayaklanmayı bir halk hareketi olarak servis etmeye başlamıştır. Oysa ayaklananlar Libya halkı değil, Kaddafi'nin yönetimi ele geçirmesinden sonra imtiyazlarını kaybeden kabileler, terör örgütü El Kaide ve enerji kaynakları sebebiyle batılı devletlerdi. Öyle ki ayaklandıkları söylenen Libya halkı, rejime karşı bir ayaklanma olduğunu sosyal medya üzerinden öğrenmekteydi.

Ancak halkın ekseriyeti seslerini duyuramamakta, çıkan birkaç cılız ses de bastırılmaktaydı. Geleneksel medya organları Katarlı El Cezire, Suud'lu El Arabiye ve BBC Arapça kanalları 24 saat canlı yayınlar ve bilgi paylaşımlarıyla birer istihbarat merkezi gibi çalışmışlardır. Yine Facebook ve Twitter gibi sosyal medya araçları da kullanılarak sürekli olarak Kaddafi'nin nasıl bir diktatör olduğu, halkını bombaladığı, bölgeden gelen görüntüler ve Libyalı oldukları öne sürülen kullanıcılar ile servis edilmiştir (Yiğit, 2014, s.60).

Ayrıca Libya halkı Arap ülkeleri içerisinde eğitim seviyesi en yüksek olan ülkedir ve refah seviyeleri oldukça yüksektir. Tabii ki daha fazla özgürlük ve hak talepleri olabilir ancak bu onları isyana sevk edecek raddede olmamıştır. Üstelik isyan ettiklerinden kendilerinin bile haberi yoktur. Batılı istihbarat örgütlerinin planladığı, medyanın (geleneksel medya ve Sosyal Medya) kitleleri provoke edip, inandırdığı ve dışlanmış olan bazı kabileler ile El Kaide terör örgütünün piyon olarak öne sürüldüğü, dışarıdan taşıma güçlerle kurgulanmış bir isyan olarak ortaya çıkmıştır.

Twit 11. Shabab Libya

Çeviri: Bingazi'den bir görüş, bu görüşü özellikle vurguluyorum. Kaddafi söylenti çıkarmak için bombardıman yaparak halkı korkutuyor #libya #feb17

Analiz: Şubat 2011 de açılmış bir Twitter hesabı olan Shabab Libya, hesap bilgisinde “We reported the Libyan uprising during the Arab Spring” yani Arap Baharı sırasında Libya’dan bildirdik, yazmaktadır. Konum olarak Libya bildirilmiştir. Ayrıca kısa sürede yüksek takipçi sayısına ulaşmıştır (Takipçi sayısı 237 bini aşmış durumda).

Ayaklanmanın ilk günlerinden itibaren attığı twitler ile kamuoyu oluşturma misyonu edinmiştir. Hastag olarak ise 17 Şubat (öfke günü) ve Libya etiketleri kullanılmıştır. Bingazi’den (Muhafiflerin ve El Kaide’nin yoğun olduğu bir lokasyon) bildirmesi, bombalama yapmak suretiyle halkı korkutuyor vurgusu yapması kurgulanmış ve belli bir amaca hizmet eden yönlendirme içeren bir Twit olduğunun kanıtıdır.

Twit12. Malik İsimli Anonim Kullanıcı

Çeviri:#Libya. Kaddafi'nin bombardımanı ve insanları öldürmeleri halkın direnişini durduramaz, ki onun en çok korktuğu şey budur. Sonuna kadar direnin.

Analiz: Malik ismi ile anonim bir hesap olarak 2009 yılında açılmış Twitter hesabının profil fotoğrafı Pakistan bayrağı. Takip edilen ve takipçi sayılarına bakılacak olunursa (4965-3003) etkileşim için açılmış bir profil olduğu hemen göze çarpmaktadır. Libya'da yaşayan insanlarla empati yapmış, onların yanında olduğunu, direnmeleri gerektiğini öğütleyen bir twit atmıştır. Başka ülkede yaşayan insanların da konuya müdahil olduğu ve konunun uluslararası bir sorun olduğu algısı yaratılmak istenmiştir.

Twit 13. Marc Guillet

Çeviri: Kaddafi güçlerini bombalamak, onu devirmek ve insanları korumak için yeterli değil, uluslararası camia isyancıları silahlandırmaya başlamalı.

Analiz: Uzun yıllar ABD’de ve Türkiye’de görev yapmış olan Hollandalı muhabir Guillet 12 binden fazla takipçisi ve 44 binden fazla attığı twit ile Twitter’ı aktif olarak kullanan bir hesaba sahiptir. Attığı twit ile Kaddafi’ye karşı müdahalenin yetersiz olduğunu asıl yapılması gerekenin muhalifleri silahlandırmak olduğunu anlatmaktadır. Atılan bu minvaldeki twitler ile muhalifleri silahlandırmaya meşruiyet kazandırmaya çalışmaktadır.

Twit 14. Meltem Koç İsimli Kullanıcı

Analiz: 2009 yılından beri hesabını aktif olarak kullanan bir Türk kullanıcı “bildiriliyor” kelimesinden yola çıkarak kaynağı belli olmayan, teyit edilemeyen ancak geniş kitlelere erişip yönlendirme içeren twitlerin paylaşımların tehlikeli olduğuna dikkat çekmektedir.

Twit 15. Kotsh Carr İsimli Kullanıcı

Çeviri: Abdu: Seyfülislam Kaddafi bombalamayı kabul etti. Bingazi ve Trablus’daki mühimmat depolarının hedef alındığını söylüyor.

Analiz: 80 binin üzerinde takipçi sayısı olan Kahire merkezli bir hesaptan atılan twit ile Kaddafi’nin oğlunun da açıkça muhaliflerin bombalanmasında rol aldığını belirtmektedir. Bu twiti ile 6 retweet almıştır.

Twit 16. Hanin İsimli Anonim Hesap

Çeviri: Onaylandı: Kaddafi'nin adamlarından bir diğeri teslim oldu ve Bingazi'nin bombalanmasına karışanların isim listesini verdi.

Analiz: Anonim bir hesaptan paylaşılan twitin amacı Kaddafi tarafında çözülme olduğu algısını yaratmak ve Kaddafi'nin emirlerini uygulayan subayların açığa çıkacağına ve cezasız kalmayacağına işaret etmektedir. Bu Kaddafi'nin subayları açısından psikolojik bir baskı unsuru olmuştur. 12 bin takipçiye ulaşan bu hesap bu twiti ile 4 retweet, 1 beğeni almıştır.

Libya'daki ilk karışıklıklar başladığı sırada Libya halkının çoğunluğunun Kaddafi'ye karşı bir isyan başladığını, ayaklanmaları geleneksel medya ve sosyal medya üzerinden öğrenmişlerdir. Ancak muhaliflerin (imtiyazını kaybeden bazı kabileler ve El Kaide militanları) ise yol haritasının çoktan belli olduğu anlaşılmaktadır.

Örneğin Bingazi ayaklanmasının hemen ardından 48 saat sonra 17 Şubat için öfke günü adı verilerek ayaklanma çağrısı tüm medyadan pompalanmıştır. Bu tarih 1996 yılında yaşanan Ebu Selim cezaevi katliamının yıl dönümü olarak lanse edilmiştir. Oysaki hadisenin yaşandığı tarih haziran ayının son günlerine denk gelen bir tarihtir. Seçilen simgesel bir tarih, silahlanmış muhalifler, medyanın adeta tek bir merkezden yönetilmesine yaptığı haberler, yukarıda örneklendirilen minvalde atılan twitler hepsi stratejik bir aklın ürünü gibi kusursuz tasarlanmıştır.

Seçilen 6 farklı twit örneğini açıklamak gerekirse, Shabab Libya hesabı kurumsal bir hesap olarak olayların hemen öncesinde açılmış ve bu gibi benzer hesaplar olay yerinden anlık bildirimler yapmış Kaddafi'ye karşı cepheyi oluşturmuştur.

Malik isimli anonim hesap ve türevleri ise ümmet bilinci ile hareket eden hesaplar olarak faaliyet göstermiş hadiseyi adeta halk tarafından bir direniş varmış gibi lanse etme ve o amaca motivasyon sağlama misyonunu icra etmiştir. Bu ve bu türevdeki hesaplar incelendiği takdirde ortaya çıkan profil şudur; bunlar takipçi ve takip edilen sayıları oldukça yüksek olan

etkileşim oluşturma hesaplarıdır. Kullanıcıların kimliği belirsizdir. Genellikle atılan twitlerin kaynağı ve fikrin sebepleri paylaşılmaz algı oluşturulur ve kitlelere erişim hedeflenir. Üçüncü olarak Marc Guillet gibi kimliği belirli, takipçi sayısı yüksek genellikle kullanıcıların sözlerine itibar edeceği hesaplar vardır. Konuya hâkim görünen ve uzman olan profile sahip bu hesaplar konuya dair önerilerde bulunur ve aslında çok önceden gerçekleştirilmiş olan bir stratejiyi o an yapılması gerekiyormuş gibi lanse ederler. İsyancıların silahlandırılmasını önermek gibi mesela. Oysa muhalifler çoktan organize olmuş ve silahlanmışlardır. Amaç önceden kurgulanmış olan planı sanki o an olayların seyrine göre doğaçlama olarak düşünmüş gibi gösterip kamuoyu nezdinde meşruiyet kazandırmaktır. Son olarak ise Meltem Koç isimli kullanıcının attığı twit Libya'dan gelen haberlerin doğruluğunu teyit edemediğini, dezenformasyona açık olduğunu vurgulayarak kaynağı belirsiz paylaşımların tehlike ve riskine dikkat çekmektedir. Kotsh Carr isimli kullanıcı ise Kaddafi ailesini hedefe koyarak şeytanlaştırma amacı gütmüştür. Hanin adlı anonim hesap ise daha profesyonel bir algı yürütmüş rejim tarafında hem çözüme olduğunun altını çizmiş hem de rejim tarafında herkesin elbet açığa çıkacağını hesap vereceğini söyleyerek psikolojik baskı oluşturmuştur.

Tüm bu argümanlar ışığında Libya'da başlayan ayaklanma çok planlı ve hızlı bir şekilde ilerlemiştir. Silahlı terör gruplarının namlularını Kaddafi'ye çevirmesi, tüm geleneksel ve sosyal medyada Kaddafi aleyhine yapılan güçlü propagandalar Kaddafi'nin iktidarını oldukça hızlı bir şekilde kaybetmesine sebep olmuştur. BM şemsiyesi altında Libya'yı bombalayan ve süreci hızlandıran Fransa'nın da rolünü atlamamak gerekir. Şüphesiz Kaddafi'yi düşüren çok fazla etmen vardır. Ancak bu süreçte sosyal medya paylaşımlarının ve o platformda yapılan Kaddafi karşıtı propagandanın da bu sürece katkısı olmuştur. Sonuç olarak sosyal medyanın bir araç olarak kullanıldığını söyleyebiliriz.

BEŞİNCİ BÖLÜM

HİBRİT SAVAŞ VE İFODEMİK SOSYAL MEDYANIN MEYDAN OKUMASI

Dijital çağa girilmesiyle birlikte istihbarat örgütlerinin yeni bir faaliyet alanı ortaya çıkmıştır. 2001 yılındaki “11 Eylül İkiz Kule” saldırılarıyla beraber ABD ve İngiltere istihbarat örgütleri özellikle televizyon ve radyo gibi medya organlarını etkin şekilde kullanmış, Saddam Hüseyin’e karşı bir kamuoyu oluşturmuştur. Akabinde Saddam’ın elinde Kitle imha silahları ve kimyasal silahlar bulunduğunu öne süren istihbarat raporları dünya kamuoyuna sunulmuş ve Irak işgalini başlatmıştır. Daha sonra gelişen süreçte ise dönemin İngiltere Başbakanı Tony Blair bu istihbarat raporlarının aslında gerçeği yansıtmadığını açıklamak zorunda kalmıştır. Bu hadise medya organlarının istihbarat örgütleri tarafından bir araç olarak kullanılmaya başlamasının evrelerinden biri olduğu söylenebilir. (Starr, “Pentagon Siteleri: Gazetecilik veya Propaganda”, CNN Haber, 2005).

Geleneksel medya araçlarının kullanımından sonra başka bir dönüşüm evresi de WikiLeaks olarak görülebilir. İnternet sitesi olarak kurulan WikiLeaks, ABD’nin istihbarat örgütü CIA’ya yönelik elde ettiğini iddia ettiği belgeleri açıklamıştır. Toplamda 9 bine yakın belge yayımlamıştır. “Vault 7” kod adıyla isimlendirilen belgeler, CIA’in siber ekiplerinin tasarladığı yazılım programlarıyla bilgisayarlara, akıllı telefonlara ve internete erişim özelliği bulunan televizyona nasıl sızdığı anlatılmaktadır. ABD ve Avrupa üretimi elektronik aletlerden elde ettiği birçok arşivin bulunduğu iddia edilmiştir. Bu arşivlerin, CIA’in Google, Apple ve Microsoft gibi şirketleri hacklediği ve bu yolla elde edildiği anlatılmaktadır. Menşei Samsung olan internet erişimli televizyonların da aslında kullanıcının iradesi dışında gizli bir mikrofon olarak kullanılabildiği açıklanmıştır. Yayımlanan belgelerin ışığında iddiaların en dikkat çekici olanı ise CIA’nın ve İngiliz istihbarat teşkilatının ile birlikte geliştirdikleri bir aparat aracılığı ile Samsung’un akıllı televizyonlarına, açık olduğu halde kapalı gibi göstermekte ve televizyonu bir dinleme cihazı gibi kullanabilmektedir. Televizyonun yaptığı kayıt ise daha sonra sistem tarafından internet ağı üzerinden CIA’e gönderilmektedir.

Amerikan Ulusal Güvenlik Ajansı’nın (NSA) icraatlarını açığa çıkaran ve kamuoyuyla paylaşan eski teknoloji ajanı Edward Snowden ise Twitter hesabından yaptığı paylaşımda; Konunun uzmanı olarak belgeleri incelediğini, program adlarına ve kodlama sistemlerine baktığında belgelerin gerçekliği üzerinde kuvvetli işaretler gördüğünü söylemiştir (Karaağaç, Arel Üni. Eysad Dergisi, Cilt:3 No:2, 2018, s.92).

Belgeleri ifşa eden Julian Assenge Russia Today kanalından Laura Emmett'e şunları söylemiştir:

Facebook kullanıcıların adları, ikamet ettiği yere dair bilgileri, statüleri, birbirleriyle olan konuşmaları yazışmaları, akraba ve arkadaş çevresi dahil her şeyi barındıran büyük bir veri tabanıdır ve ABD istihbaratının erişebilmektedir. Facebook, Twitter, Youtube gibi akla gelebilecek tüm platformların Amerikan istihbaratı için erişime açık arka kapıları vardır. Yani her adımınız için CIA'nın bir saha elemanının sizi izlemesine gerek yok, bu platformlar bunu oturdukları yerden onlar adına yapabilmektedir (Akşam, Gelmiş Geçmiş En Büyük Casusu Açıkladı, 3.Mayıs.2011,).

Wikileaks 'in ifşa ettiği belgelere bakarak iki sonuca ulaşabilmek de mümkündür. İlki, ABD bu belgelerin sızdırılmasına müsaade ettiği ve bunun neticesinde belgelerde adı geçen ülke, kişi ve kurumların yıpratıldığı ve yıllar boyu kullanılacak bir argüman verildiğidir.

İkincisi ise tek elden yönetilen bir ABD olmadığı ve müesses nizamın desteği ile mevcut politika yapıcıları sızan belgelerin içeriği ile alakalı olarak zorda bırakmak için bir organizasyon çerçevesinde gerçekleştirildiğidir. Wikileaks olayını sonuçları itibariyle değil de yöntemleri itibariyle değerlendirmek gerekir. Her halükarda bu olayı belgelerin elde edilmesi açısından, siber ortamda yürütülen bir istihbarat faaliyeti olarak görmek gereklidir.

Wikileaks olayında belgelerin elde edilme yöntemlerinde CIA'nın faaliyetlerini ve çalışma şeklini doğrulayan kişi ise CIA'nın eski teknoloji casusu Edward Snowden'dır:

“Büyük birader tepemizdeydi. Teknoloji şirketleri yaşamlarımızı bir ürüne çevirip istihbarat örgütlerine pazarlıyor, istihbarat örgütleri hiçbir gerekçe göstermeden tüm yaşantımızı kayıt altına alıyordu. Dünya gerçeğe dönüşen distopyayla yüzleşmek zorundaydı. Benim konumumdaki biri için çok tehlikeli bir iş yaptım, gerçekleri anlattım”(Snowden, 2019).

İnternet sitelerinden sonra yeni bir dönüşüm aşaması ise, kimliği belirli ya da belirsiz kişiler tarafından kullanılabilen Sosyal Medya platformlarının ta kendisidir. Bu platformların etkin bir rolde ortaya çıkışı ise “Arap Baharı” olarak tabir edilen süreç ile olmuştur. Bu platform üzerinden yapılan paylaşımların kitleleri yönlendirme kabiliyeti fark edilip yeni bir medya aracı olarak kullanıldığını söyleyebiliriz.

İlk aşamadan başlayacak olursak, ABD’de gerçekleşen 11 Eylül saldırısı akabinde yeni nesil bir savaş çerçevesinde, ortaya koyulan yeni kavramlar ve eylem biçimleri örneğin, asimetrik savaş, gayrı nizami harp gibi tanımlamalar vesilesiyle kavram türetme sürmektedir(Tamminga, 2015, s.1-2).

Sun Tzu’ nun yaklaşımına göre;

Tek bir rengin kullanımının bir şeyi tanımlarken sınırlayacağı ancak tüm renklerin harmanlanmasıyla sınırsız çeşit rengin doğacağını, tek bir notanın yalnızca bir tek tını çıkarabileceğini ancak hepsinin kullanılmasıyla bestelerin orkestraların oluşacağını anlatması ve son olarak tek bir tat kullanarak bir çeşit ürünün ortaya çıkacağını ancak tüm tatların kullanılmasıyla mükellef lezzetler bulunabileceği felsefesi tarihten aktüel savaşlara gelinceye dek savaşın teorik, stratejik ve kavramsal çerçeveye oturtmak açısından oldukça önemlidir. (Gök, Hibrit Savaşlar... Doktora Tezi, 2019, s 81).

“Hibrit savaş” kavramını ABD ordusu subayı olan Nemeth kaleme aldığı master tezinde Binbaşı Nemeth vesilesiyle literatüre kazandırılmıştır. Çeçenistan Savaşı yola çıkarak “hibrit savaş” mefhumunu politik, muntazam ve dağınık taktik çerçevesinde günümüz teknolojiyle harmanlandığı farklı tür harp manasında kullanmış harbin gidişatına etki eden rolüne vurgu yapılmıştır (Gök, Hibrit Savaşlar... Doktora Tezi, 2019, s.30).

Geleneksel savaşta başlıca hedef düşmanı zayıf düşürmek ve yok etmekken, hibrit savaşta başlıca amaç siyasi olmakla beraber, dizayn edilecek bir “hibrit savaş stratejisinde” hasmı zayıf düşürmek ve imhasını sağlamak politik maksatların akabinde düşünülmektedir. Bu sebepten ötürü “hibrit savaş stratejisinde” düşmanı merkeze alan klasik konvansiyonel harekâttan önce yahut konvansiyonel harekâta ek olarak düşmanın etki sahasına dönük ‘halk-merkezli’ bir çerçeve savaşın kazanılması için daha öncelikli bir konuma oturmaktadır (Gök, Hibrit Savaşlar... Doktora Tezi, 2019, s.95).

Hibrit savaşlarda hedeflenen politik gayenin başarılı olması için en önemli unsur “Örgütlü Halk Hareketi” dir. Günümüzde ise bir ülkede cereyan eden hibrit savaşta halkın organize olması açısından “Sosyal Medya” önemli bir yer tutmaktadır. Sosyal medyanın olayları yönlendirme kabiliyetini göz önünde bulundurarak Libya İç Savaşı özelinde değerlendirmeler yapılacaktır.

Ana akım Sosyal Medya platformlarından olan Twitter’da kimliği belirli ve belirsiz, onaylı hesaplar(mavi tikli) ve kurumsal hesaplardan gönderilen mesajlar ve paylaşılan

görselleri ele alarak içerik analizine tabi tutulacaktır. Birleşmiş Milletler tarafından meşru kabul edilen ve Türkiye tarafından da desteklenen “Ulusal Mutabakat Hükümeti” nin Trablus’taki varlığını başında General Halife Hafter’in olduğu “Libya Ulusal Ordusu” ortadan kaldırmak üzere 4 Nisan 2019 ‘da saldırı başlatmıştır.

Bu saldırının evveliyatında Hafter’e ciddi bir istihbarat desteği de sunulduğu BM raporlarında ortaya çıkmıştır. 21.02.2021 tarihli DW’nin haberine göre daha önce Irak’ta da adı duyulan ABD’li özel güvenlik şirketi olarak adlandırılan Black Water (Academy)’in kurucusu Eric Prince’in Hafter’e Opus Projesi adı altında aktif destek vermiştir. Eski ABD başkanı Trump’la yakın ilişkileri olduğu bilinen bir isim olan Prince’in Hafter’e bu teklifini ise Nisan 2019’daki Mısır ziyareti esansında yaptığı tahmin edilmektedir (BM raporu: Black Water’ın kurucusu Hafter’e yardım etti, DW, 21.02.2021)

Raporda belirtilen teklifin detayında ise klasik askeri desteğin yanı sıra, keşif amaçlı uçuş yapabilen geniş istihbarat olanakları sunan insansız hava araçlarının yanı sıra en dikkat çekici olanı ise “*siber, istihbarat ve hedefleme*” sistemlerinin verilmesidir.

Libya’da Kaddafi devrilirken medya ve sosyal medyanın kamuoyu oluşturmada ne gibi imkanlar sunduğunu iyi bilen ABD Batı Libya Taarruz’ unda Hafter’e örtülü destek vermek amacıyla böyle bir strateji geliştirmiştir. Özellikle Haziran 2019 ile Aralık 2019 arasında hava araçlarından birinin keşif ve istihbarat maksadıyla kullanıldığı ifade edilmektedir. Ancak Prince bu suçlamaları reddetmiştir. ABD, Mısır, BAE destekli bu taarruza karşı meşru hükümeti desteklemek, insan hakları çerçevesinde sivil can kayıplarını engellemek ve bu saldırıyı durdurmak adına sosyal medya kullanılarak geniş çaplı bir propaganda başlatılmıştır.

Batı Libya Taarruzu adı verilen bu saldırının durdurulması, çatışmanın sonlandırılması üzerine atılan Twitler vaka analizi çalışması olarak değerlendirilecektir.

Mary Fitzgerald ✓
@MaryFitzger

...

HRW warns: Fighters led by Haftar have “well-documented record of indiscriminate attacks on civilians, summary executions of captured fighters, and arbitrary detention. Militias affiliated with UN-backed GNA & based in west Libya also have a record of abuses against civilians”

Human Rights Watch ✓ @hrw · 6 Nis 2019

Libya: Threat of Tripoli Fighting Raises Atrocity Concerns trib.al/65ZKbV1

ÖÖ 8:17 · 6 Nis 2019 · Twitter for iPhone

Twit 17: Mary Fitzgerald

Çeviri: “HRW uyarıyor: Haftar liderliğindeki savaşçıların “sivillere yönelik ayırım gözetmeyen saldırıları, yakalanan savaşçıların yargısız infazları ve keyfi gözaltılar konusunda iyi belgelenmiş kayıtları var. BM destekli GNA: batı Libya'da yerleşik milislerin de sivillere yönelik suiistimal kayıtları var”

Analiz: Sosyal medyada 70 binin üzerinde takipçisi bulunan Güney Afrikalı aktivist Mary Fitzgerald attığı bir twit ile saldırıya olan tepkisini dile getirmiş tt olmuş hadiseye dikkat çekmiştir. Bu Twiti 33 retweet, 39 beğeni almıştır. Takipçilerinden aldığı yorumlar da twiti destekler niteliktedir.

Jean-Marie Guéhenno
@JGuehenno

...

#Tripoli was left almost unscathed when Qaddafi was ousted, as I could see when I was there 2 years ago. A military offensive to capture it would be an enormous crime that could kill 1000's of civilians. If the international community cares about #Libya it must stop #Haftar

ÖÖ 11:33 · 7 Nis 2019 · Twitter for iPhone

Twit 18. Jean Marie Guehenno

Çeviri: “#Trablus, 2 yıl önce oradayken görebildiğim gibi, Kaddafi devrildiğinde neredeyse yarasız atlatmıştı. Onu ele geçirmek için yapılacak bir askeri saldırı, 1000'lerce sivil öldürebilecek çok büyük bir suç olurdu. Uluslararası toplum #Libya'yı önemsiyorsa #Hafter'i durdurmalı.”

Analiz: Fransız Büyükelçi Jean Marie Guehenno saldırıya ve Hafter'e olan tepkisini dile getirmiştir. Attığı twit ile 67 retweet, 92 beğeni almıştır. Birçok takipçisi yorum yapmış Kaddafi'nin devrilmesi sürecinde sessiz kalması eleştirilmiş ancak Hafter konusunda attığı twit destek görmüştür. Konumu gereği attığı twit sürece yönelik önem arz etmektedir.

Twit 19. Libya Desk

Çeviri: “#GNA ("Ulusal Mutabakat Hükümeti") Dış işleri bakanı Mohamed #Siala, #BM_güvenlik_konseyi'den resmi olarak müdahale etmesini ve #Hafter'in "saldırganlığını" durdurmasını talep ediyor.”

Analiz: Londra merkezli paylaşım yapan Libya Desk hesabı Nisan 2019'da saldırıların başlamasının hemen öncesinde açılmıştır. 7 binin üzerinde takipçisi bulunmaktadır. Bu twiti ise 4 retweet ve 1 beğeni almıştır. Hafter saldırısının durdurulmasına karşı açık destek vermiştir.

ÖS 5:32 · 10 Nis 2019 · Twitter for iPhone

Twit 20. Mary Fitzgerald

Çeviri: “BM insan hakları şefi, Libya'daki sivillere yönelik saldırıların savaş suçu teşkil edebileceği konusunda uyardı. Kaddafi sonrası Libya'da savaş suçları iddiasıyla tutuklama emri çıkarılacak tek kişi Haftar'ın LNA'sında komutan olan Werfalli.”

Analiz: Yine Aktivist Mary Fitzgerald attığı twitte Haftar'in komutanı Werfalli'nin savaş suçlusunu olarak yargılanması gerektiğini savunduğu twiti 16 retweet, 11 beğeni almıştır.

ÖÖ 7:08 · 6 Nis 2019 · SocialFlow

Twit 21. Human Right Watch (İnsan Hakları İzleme Örgütü)

Çeviri: “Libya: Trablusgarp Savaşı Tehlikesi Vahşet Endişelerini Artırıyor.”

Analiz: İnsan Hakları İzleme Örgütü’nün sunduğu raporunu paylaştığı twiti 64 retweet, 88 beğeni almış yapılan yorumlarda uluslararası kurumların yeteri kadar konuya müdahil olmadığı görüşünü savunanalar çoğunluktadır.

Twit 22. International Crimes Database (Uluslararası Suçlar Veri tabanı)

Çeviri: “@UNHumanRights'a göre #Libya'da sivillere yönelik saldırılar #savaşsuçu olabilir. İsyancı lider Halife Haftar ve Libya Ulusal Ordusu (#LNA) #Trablus'a ilerlerken çıkan çatışmalarda aralarında sağlık personelinin de bulunduğu 56 kişinin öldüğü ve 266 kişinin yaralandığı bildirildi.”

Analiz: ICD 6 binin üzerinde takipçisi olan Hollanda merkezli bir hesaptır. Haftar' i isyancı lider olarak tanımlayıp onu uluslararası platformda gayri meşru bir pozisyonda konumlandırmış, yerel halkın yanı sıra sağlık personellerini de hedef almasının savaş suçu olarak değerlendirebileceği görüşünü paylaşmıştır. Haftar'i köşeye sıkıştırmak açısından önemli bir paylaşımdır. Twiti 1 retweet, 2 beğeni almıştır.

Twit 23. Instant Reporter

Çeviri: “İtalya, #Libya'da diktatör #Haftar'i desteklemeyi bırakması gerektiği konusunda Fransa'yı uyardı. Aksi takdirde, İtalya çıkarlarını korumak için müdahale edecektir.”

Analiz: 2500 takipçili bir hesap olan İnstat Reporter Haftar'ın bu saldırısının sonlandırılması ve Fransa'nın da onu desteklemeyi bırakması konusunda İtalya'dan bir uyarı geldiğini paylaşmıştır. Hadise uluslararası boyutta Avrupalı devletleri de karşı karşıya getirmiştir. Bu da saldırının sonlandırılması konusunda ciddi bir baskı unsuru olmuştur. Twit 1 retweet, 1 beğeni almıştır.

Twit 24. Robert Kearney

Çeviri: “#Libya'da tırmanan iç savaşla herhangi bir ilgisi olduğunu inkâr etmesine rağmen Fransa cumhurbaşkanı #macron, #AB'nin General #Haftar'dan #Trablus'taki saldırısını durdurmasını isteyen bir açıklamayı veto etti. Macron, Libya petrolünü almak için savaşa mı başlıyor? Ortaya çıkabilecek mülteci krizleri #İtalya'yı etkileyecek.”

Analiz: Robert Kearney yüksek takip ve takipçi sayısı olan bir hesaptır. Etkileşim için açılmış bir hesap olduğu göze çarpmaktadır. Ancak konu hakkında attığı twit 11 retweet, 8 beğeni almıştır. Aktif kullanılan bir hesap olması sebebiyle ulaştığı kişi sayısı halk tabanı nezdinde yüksektir.

Twit 25. Regina Catrambone

Çeviri:“#Libya #OHCHR (Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği), #Trablus'taki sivillere ve altyapıya yönelik saldırıların bir savaş suçu teşkil edebileceğini söyledi. Mitiga Havalimanı'nın geçtiğimiz Pazartesi günü Haftar güçleri tarafından bombalanması, çok sayıda sivilin başkent Trablus'tan çıkışını engelledi.”

Analiz: Deniz arama ve kurtarma konusunda uzmanlaşmış bir STK (Sivil Toplum Kuruluşu) olan Migrant Offshore Aid Station'ın kurucu ortağı olan Regina Catrambone On binlerce yasadışı göçmeni kurtardığı “Avrupa mülteci krizinin” bir parçası olarak çoğunlukla Akdeniz'de faaliyet göstermektedir. 5 binin üzerinde takipçisi vardır. Attığı bu twit ile yine uluslararası platformda Haftar'i savaş suçlusunu olarak işaret etmiştir. Bu twiti 7 retweet, 11 beğeni almıştır.

Mohamed Eljarh ✓
@Eljarh

...

GNA/Serraj have 2 options. 1- win the war in #Tripoli decisively against #Haftar/LNA & push him back to his previous positions then decide what next. If not then 2- GNA must accept offers of mediation/negotiations to stop the war. Can't rely on a divided Intl Community.
#Libya

ÖS 1:41 · 17 Nis 2019 · Twitter for iPhone

Twit 26. Mohamed Eljarh

Çeviri: “GNA/Serraj'ın 2 seçeneği vardır. 1- #Trablus'daki savaşı #Haftar/LNA'ya karşı kararlı bir şekilde kazanın ve onu önceki pozisyonlarına geri itin ve sonra ne olacağına karar verin. Değilse 2- GNA, savaşı durdurmak için arabuluculuk/müzakere tekliflerini kabul etmelidir. Bölünmüş bir Uluslararası Topluluğa güvenemezsiniz.”

Analiz: The Washington Institute ‘den Mohamed Eljarh ise attığı twitte Sarracac yönetiminin saldırıyı geri püskürtmesi konusundaki inancını belirttiği gibi, bu gerçekleşmiyorsa eğer bir uzlaşma veya ateşkes teklifi gelirse kabul edilmesini gerektiğini önermiştir. Her halükarda Haftar'ın karşısında bir duruş sergilemiştir. 45 binin üzerinde takipçisi bulunmaktadır. Attığı bu twit 5 retweet, 11 beğeni almıştır.

Al Bawaba News ✓
@AlBawabaEnglish

...

Libyans check a street in the capital Tripoli in the aftermath of several rocket attacks the previous night. A number of rockets struck parts of Tripoli yesterday after strongman Khalifa Haftar launched an offensive earlier this month to take the Libyan capital. #Libya #France

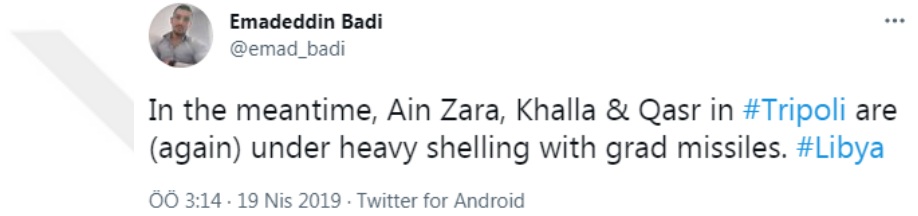

ÖS 12:49 · 17 Nis 2019 · Twitter Web Client

Twit 27. Al Bawaba News

Çeviri: “Libyalılar, önceki geceki roket saldırısının akıbetinde başkent Trablus'ta caddeyi kontrol ediyorlar. Halife Hafter'in bu ayın başlarında Libya başkentini almak için bir saldırı başlatmasının ardından dün Trablus'un bazı bölgelerine bir dizi roket saldırısı düzenlendi.”

Analiz: Al Bawaba News haber sitesinin bölgeden gelen görüntüleri servis etmesiyle sivil yerleşim yerlerine attığı roket saldırısını gözler önüne sermiştir. 150 binde fazla takipçisi olan özellikle Ortadoğu'da ciddi bir takipçi kitlesi bulunmaktadır. Bu twiti 10 retweet, 34 beğeni almıştır.

Twit 28. Emadeddin Badi

Çeviri: “Bu arada #Trablus'taki Ain Zara, Khalla ve Qasr (yine) kademeli füzelerle ağır bombardıman altında.”

Analiz: Güvenlik Analisti Emadeddin Badi attığı twitle Hafter'in yoğun saldırısını takipçileriyle paylaşmış saldırının olduğu andan kısa bir süre sonra anlık bildirim yapmıştır. 20 binin üzerinde takipçisi bulunmaktadır. Twiti ise 26 retweet, 26 beğeni almıştır.

Twit 29. Ahmed Sewehli

Çeviri: “Zayıf adam #Haftar ne zaman toprak, ekipman, adam ve en önemlisi toprağını kaybetse, Grad füzeleri atmak şeklinde bir öfke nöbeti geçiriyor, dünyaya hala orada olduğunu kanıtlamaya çalışıyor #HaftarSavaşSuçları”

Analiz: Libyalı aktivist ve psikiyatrist Ahmed Sewehli attığı twitte Haftar’ın aslında yenik bir General olduğunu ancak dünyaya varlığını ve gücünü ispatlama çabasına girdiğini vurgulamıştır. Bu tespit ise mağlup ve beyhude bir çaba içerisinde olan Haftar profili çizerek psikolojik bir tanı koymuştur. 10 bin takipçisi bulunan Sewehli bu twiti ile 6 retweet, 15 beğeni almıştır.

Twit 30. Foreign Policy

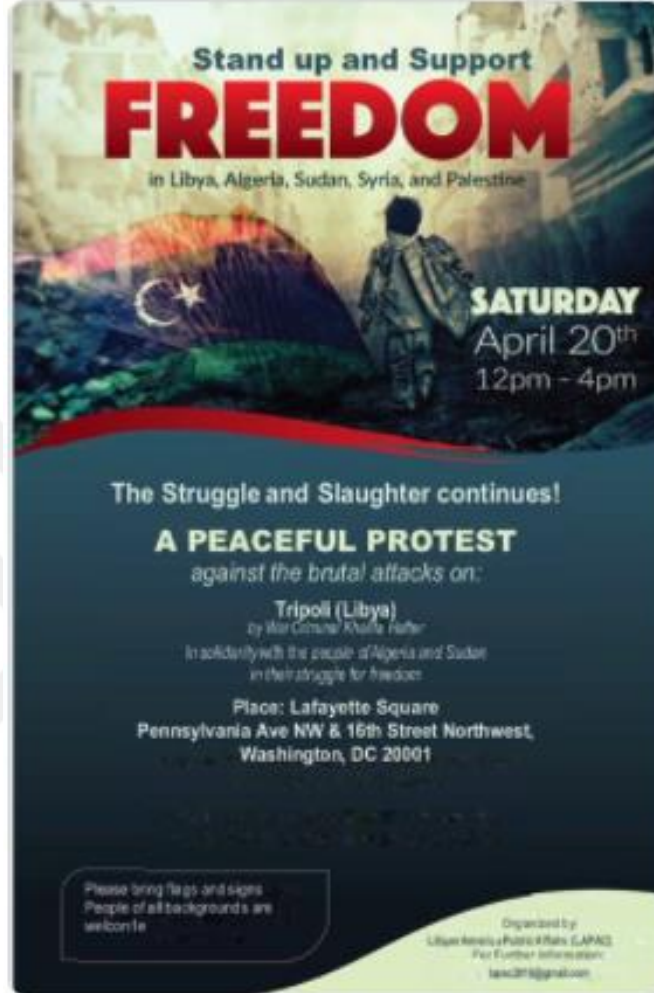
Çeviri: “Halife Haftar’ın Trablus’a yönelik saldırıları, başkent’in son işleyen havalimanına yönelik hava saldırılarını içeriyor.”

Analiz: Twitter’da bir milyonun üzerinde takipçisi olan prestijli bir dergi olan Foreign Policy, Haftar’ın Trablus’un faal durumda olan son havalimanını hedef aldığı haberini paylaşmıştır. Trablus’un havadan karadan ve denizden abluka altında kalabileceği tehlikesini, bunun da orada yaşayan siviller için büyük bir sorun olduğu algısını yaratmıştır. Bu twiti 5 retweet, 3 beğeni almıştır.

Mohammed Ali Abdallah
@M_Ali_Abdallah

Protest against the brutal attacks on Tripoli by Outlaw
& War Criminal Haftar... Saturday April 20th @ 12 noon
in Washington DC (Lafayette Square) 🇺🇸 🇱🇐 #Libya

OO 6:04 - 19 Nis 2019 - Twitter for iPhone

Twit 31. Mohammed Ali Abdallah

Çeviri: Haydut & Savaş suçlusu Haftar'ın Trablus'a yönelik vahşi saldırılarına karşı protesto... 20 Nisan Cumartesi @ 12:00 Washington DC'de (Lafayette Meydanı)

Analiz: Twitter'da 22 bini aşkın takipçisi bulunan Abdallah attığı Twit ile ABD'nin göbeğinde toplanıp bu saldırının protesto edileceği konusunda çağrı yapmıştır. Bu twiti 3 retweet, 10 beğeni almıştır. Ayrıca bu twitin ayrı bir önemi vardır. ABD'den binlerce km uzakta bulunan Libya'da olan bir savaşı protesto olarak bile olsa etkisini Washington'a taşımıştır.

Twit 32. Ruslan Trad

Çeviri: “#Libya: BM, Haftar güçlerinin Trablus'a yönelik saldırılarında süregelen şiddet ve uluslararası insan hakları ihlallerinden endişe duyuyor. Sivil altyapı hedef alındı.”

Analiz: Libya'lı yazar Ruslan Trad Birleşmiş Milletler İnsani Yardım Koordinasyon Ofisi'nin (OCHA) raporunu paylaşmış ve sivil halı hedef alan Haftar'i savaş suçlusunu uluslararası platformda konumlandırmıştır. 17 bin takipçisi olan Trad'ın bu twiti 3 retweet, 4 beğeni almıştır.

Twit 33. The Libya Observer

Çeviri: “Sınır Tanımayan Doktorlar (DWB), Trablus'un güneyindeki Qasr Bin Gashir gözaltı merkezinde mahsur kalan göçmenlerin, diktatör Halife Hafter'e sadık silahlı kişiler tarafından saldırıya uğradığı anı gösteren görüntüleri yayınladı. #Libya hükümeti (GNA) saldırıyı savaş suçu olarak değerlendirdi.”

Analiz: Saldırının seyrini değiştiren olaylardan biri de “Sınır Tanımayan Doktorlar” olarak bilinen grubun gözaltı merkezinde mahsur kalan göçmenlerin silahlı saldırıya uğramalarının görüntülerini paylaşmasıdır. Bunun neticesinde Hafter’in savaş suçlusu olarak nitelendirilmesinin önü biraz daha açılmıştır. 70 bin takipçili Trablus merkezli hesaptan paylaşılan twit, 9 retweet, 19 beğeni almıştır. Bağlantıda yer alan YouTube videosu ise 3 bin den fazla görüntülenmiştir.

Twit 34.Ahmed Sewehli

Çeviri: “SON DAKİKA #Libya: #Haftar ile koordineli olarak BAE tarafından 2 milyon nüfuslu #Trablus'a yönelik gerçekleştirilen terörist drone saldırılarında 11 kişinin öldüğünü ve 34 kişinin yaralandığını bildirdi.”

Analiz: Yine Ahmed Sewehli'nin yaptığı paylaşımında Hafter'in artık tek başına ilerleme kaydedemediği ve BAE destekli drone saldırısıyla saldırıyı sürdürdüğü söylenmiştir. Bu twit 43 retweet, 44 beğeni gibi rakama ulaşmış geniş kitlelere erişmiştir.

Twit 35. UN Human Rights (Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği)

Çeviri:“#Libya: BM İnsan Hakları Şefi @mbachelet, bir gözetli merkezine hava saldırısının isabet etmesi sonrasında ölen ve yaralanan göçmen ve mültecilerin sayısı karşısında şok oldu.”

Analiz: BM insan Hakları Şefi olay yerine bizzat giderek yaşanan trajediyi gözlemlemiştir. Resmi hesaptan atılan bu twit 135 retweet, 172 beğeni alarak kullanıcıların yüksek derecede ilgisini çekmiştir.

Twit 36. Simon Adams

Çeviri: “Bu bir #SavaşSuçuydu, açık ve basitti. Hafter'e silah ve siyasi yardım sağlayanlar, Trablus'taki sivillere yönelik devam eden saldırılar ve gözaltı merkezindeki göçmenleri bombalamak da dahil olmak üzere Hafter'in suçlarına destek oluyor.”

Analiz: İngiliz yazar ve İşkence Mağdurları Merkezi Başkanı Simon Adams alıntılama yaparak attığı twitte uluslararası camiaya seslenmiş yapılanları savaş suçu olarak nitelmiş, destek olanları da bunun bir parçası olmakla eş tutmuştur. 89 bin takipçiye sahip Adams'ın bu twiti 4 retweet, 3 beğeni almıştır.

Twit 37. Julian Röpkcke

Çeviri: “@realDonaldTrump yönetimindeki ABD, BM Güvenlik Konseyi'nin Libyalı diktatör Haftar'ın Salı günü Trablus yakınlarındaki #Mültecilere yönelik 44 kişinin ölümüne ve 130 sivilin yaralanmasına neden olan hava saldırısını kınamasını engelledi. Hafter, @BarackObama'nın 2015'te tanıdığı bir hükümete saldırdı. Utanç verici.”

Analiz: Alman Bild Gazetesi yazarı Julian Röpkcke, gelen tepkiler üzerine harekete geçen BM'nin kınama yayınlamasını engelleyen Trump'ın engellemesini eleştirmiştir. Sorunun çözümü üzerine atılacak olası adımın atılmama sorumlusu olarak Trump'ı hedefe koymuştur. 75 binin üzerinde takipçi sayısı olan Röpkcke bu paylaşımı ile 25 retweet, 20 beğeni almıştır.

#BREAKING

#Turkish President #Erdogan met with the Chairman of the Presidential Council of #Libya and PM of the #GNA, Faye al-Sarraj, at the Dolmabahce Palace in #Istanbul.

The President reaffirmed that #Turkey stands with the Sarraj-government for peace in Libya.

ÖS 11:19 · 5 Tem 2019 · Twitter Web Client

Twit 38. EHA News

Çeviri: “#SON DAKİKA #Türkiye Cumhurbaşkanı #Erdoğan, #Libya Cumhurbaşkanlığı Konseyi Başkanı ve #GNA Başbakanı Faye al-Sarraj ile #İstanbul'daki Dolmabahçe Sarayı'nda bir araya geldi. Cumhurbaşkanı, #Türkiye'nin Libya'da barış için Sarraj hükümetinin yanında olduğunu yineledi.”

Analiz: T.C adına ve bölgenin bir paydaşı olarak Cumhurbaşkanı Erdoğan sorunun çözümü adına en yüksek mertebeden görüşmelere başlamış ve açık desteğini iletmıştır. 26 bin takipçili haber sitesinin paylaşımı 12 retweet, 28 beğeni almıştır.

Twit 39. EHA News

Çeviri: "#Türkiye Cumhurbaşkanı #Erdoğan, #GNA Başbakanı Fayez al-Sarraj ile #İstanbul'daki Dolmabahçe Sarayı'nda bir araya geldi. Cumhurbaşkanı, #BM tarafından tanınan Sarraj hükümetine desteği yeniden teyit etti ve #Haftar'i #Trablus'a yönelik saldırıları durdurmaya çağırdı. #Türkiye Cumhurbaşkanı #Erdoğan, #Libya'nın #BM tarafından tanınan "Ulusal Mutabakat Hükümeti" (#GNA) Başbakanı Fayez al-Sarraj ile görüştü."

Analiz: T.C Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Bm'nin tanıdığı Serrac hükümetiyle İstanbul'da bir araya gelmesi Haftar'e karşı açık tepkisini dile getirmek ve bölge ülkelerine mesaj vermek açısından oldukça önem arz etmiştir. EHA News'in bu paylaşımı 3 retweet, 18 beğeni almıştır.

Twit 40. T.C. İletişim Başkanlığı

Analiz: Serrac ile görüşmenin ardından Merkel ile de görüşülmesi uluslararası kamuoyuna problemin çözümüne dair en yüksek mertebeden aktif rol alındığı göstermektedir. İletişim Başkanlığı'nın paylaştığı bu twit, 183 retweet, 912 gibi yüksek bir beğeni sayısına ulaşmıştır. Ancak beğeniler ve retweetler incelendiğinde haberin global çapta değil de daha çok yerel çapta bir karşılık bulduğu görülmektedir.

Twit 41. Fahrettin Altun (Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanı)

Çeviri: “Libya hükümeti Türkiye'den askeri destek istedi. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın dediği gibi, elbette anlaşmamıza saygı duyacağız. Akdeniz'de karşılıklı çıkarlarımızı korumaya ve istikrarı sağlamaya tamamen kararlıyız. Libya'da uluslararası kabul görmüş meşru hükümeti destekliyoruz. Dış güçler, Libya hükümetine karşı gayri meşru grupları desteklemeyi bırakmalı. Libya hükümetini desteklediğimiz için Libya'nın bir savaş bölgesi olmasını istemiyoruz. Libya'da halka hesap vermeyen baskıcı rejimleri yeniden kurmaya çalışan bölgesel güçler faaliyet gösteriyor. Müvekkil hükümetleri kurma çabaları başarılı olamayacak. Libya ile yaptığımız denizcilik anlaşmamız, Türkiye'nin açık denizlerde hareket özgürlüğünün zedelenmemesini sağlıyor. Aynı zamanda Libya hükümeti ile güçlü bir ilişki kurulmasını sağlıyor. Hem Libya'da hem de Akdeniz'de istikrar ve barışa bağlıyız.”

Analiz: Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanı Fahrettin Altun'un yaptığı seri paylaşımlar Libya Krizinde Türkiye'nin aktif ve başat bir role soyunduğunu ve meşru hükümete karşı Hafter'i destekleyen güçleri uyardığı mesajını çıkarabiliriz. Bu twitler de yerel ve global çapta olmak üzere çok sayıda beğeni ve retweet almıştır.

Twit 42.UNSMIL (Libya'daki Birleşmiş Milletler Destek Misyonu)

Çeviri: “Genel Sekreter'in Libya Özel Temsilcisi (GSÖT) @GhassanSalame, El-Zawiya, Tajoura ve Abu Salim dahil olmak üzere batı #Libya'daki sivil tesisleri hedef alan tekrarlanan hava saldırılarını şiddetle kınıyor.”

Analiz: BM Libya Destek Misyonu'nun 300 bini aşkın takipçisi bulunan resmi hesabından yaptığı bu paylaşım 27 retweet, 42 beğeni almıştır. Ancak yapılan yorumlarda bu paylaşımların ve kınamaların sonuç vermediği kuruma olan güvenin azaldığına yönelik paylaşımlar yapılmıştır. Kurum kınamanın ötesine geçemese de konu uluslararası kamuoyu nezdinde gündemdeki yerini korumuştur.

Wolfram Lacher ✓
@W_Lacher

Four civilians killed so far today in more indiscriminate shelling by Haftar's forces on Tripoli residential neighbourhoods.

This follows several Grad rocket attacks by GNA-aligned forces on Tarhuna this morning - the first time Tarhuna is targeted this way.

[#Libya](#)
[#Escalation](#)

ÖS 4:14 · 23 Mar 2020 · Twitter for iPhone

Twit 43. Wolfram Lacher

Çeviri: “Haftar'ın güçlerinin Trablus'un yerleşim bölgelerine yaptığı gelişigüzel bombardımanda bugün şimdiye kadar dört sivil öldü. Bunu, GNA ile müttefik güçler tarafından bu sabah Tarhuna'ya yapılan birkaç Grad roket saldırısı takip ediyor - Tarhuna ilk kez bu şekilde hedefleniyor.”

Analiz: SWP Berlin Araştırma Enstitüsü'nden Lacher'in 17 bin takipçili hesabından yaptığı paylaşım 40 retweet, 44 beğeni almıştır.

Peter Millett ✓
@PeterMillett1

More indiscriminate shelling of #Tripoli by #Haftar's forces, this time landing near Al-Khadra hospital. What will it take to convince these people that this is unacceptable?

ÖS 7:12 · 6 Nis 2020 · Twitter for iPhone

Twit 44.Peter Millet

Çeviri: “#Haftar'in güçleri tarafından #Trablus'a ayırım gözetmeksizin bombardıman yapılması sonucu, bu sefer Al-Khadra hastanesinin yakınına bomba isabet etti. İnsanları bunun kabul edilemez olduğuna ikna etmek için daha ne gerekiyor?”

Analiz: İngiltere Eski Libya (2015-2018) Büyükelçi'si Peter Millet ülkede görev yapmış eski bir diplomat olarak uluslararası karar alıcılara “Daha ne bekliyorsunuz!” minvalinde sert bir şekilde seslenmiştir. 136 bin takipçili onaylı şahsi hesabından yaptığı bu paylaşım 25 retweet, 59 beğeni almıştır.

Twit 45. Dr.Murat Aslan

Çeviri: Haftar Corona'ya rağmen Trablus'a saldırmaya devam ediyor. Başka bir saldırı hazırladığına dair işaretler var. Amacı, Trablus'a komşu şehirlerle olan bağlantısını kesmek ve Trablus limanını ele geçirmektir. BAE, saldırıyı hızlandırmak için Haftar'e zırhlı araç teslim etti!

Analiz: Öğretim üyesi ve SETA analisti Dr. Murat Aslan Haftar'in hastaneleri dahi hedef almaktan geri durmadığını ve muhtemel gelecek saldırılar için ise BAE desteğine dikkat çekmiştir. 2 bin takipçili hesabından paylaştığı bu twiti 1 retweet, 6 beğeni almıştır.

Twit 46. Dr. Murat Aslan

Analiz: Dr. Aslan kısa süre sonra yine bir hastane saldırısının yapıldığını ve dış dünya ile bağlantı noktalarından biri olan Mitiga havaalanının da bombalandığını bildirmiştir. Bu paylaşımı da 4 retweet, 14 beğeni almıştır.

Twit 47. Antonio Guterres

Çeviri: “Libya'daki çatışmanın, uluslararası hukuku ihlal ederek gelişmiş ekipmanların teslimi ve savaşa katılan paralı askerlerin sayısı da dahil olmak üzere, benzeri görülmemiş seviyelere ulaşan yabancı müdahaleyle yeni bir aşamaya geçmesinden dolayı endişeliyim.”

Analiz: Kimliği belirli ve belirsiz hesaplar, eski büyükelçiler, bölge hakkında bu süreçte sürekli görüş bildiren uzmanlar, konuya müdahil olan resmi kurumlar aracılığı ile atılan twitler ve kamuoyu baskısı sonucu BM Genel Sekreteri Guterres de hadiseye ilişkin görüşlerini bizzat şahsi hesabından paylaşmıştır. Yaklaşık 1,5 milyon takipçisi bulunan Guterres'in bu twiti 418 retweet, 1239 beğeni alarak dünya gündemine girmiştir.

Twit 48. Jamal İsimli Kullanıcı

Çeviri: İslam dünyası, selefi Müslümanların her konuda Suudi Arabistan'ı takip ettiği bir konuma doğru eğiliyor! Asla! Politik olarak öyle. Erdoğan'ı seviyorum ama büyük bir ihvan hayranı değilim. Hafter'i destekliyorum.

Analiz: Jamal isimli kullanıcının paylaştığı gönderi herhangi bir like veya retweet almamıştır. Hafter'i destekleyen az sayıdaki gönderiden biridir.

Twit 49. Roger Edde

Çeviri: Departman ve yürütme organı #Libya #DOD #USA konusunda iyi bir uyum içindedir. Benim desteklediğim Mareşal Hafter'in terörle mücadeledeki rolü açısından desteği, ancak Mareşal Hafter'in desteğine ihtiyacımız olan yerde demokratik istikrarı inşa etmek...

Analiz: Uluslararası ölçekte bir avukat olan Roger Edde'nin 8 like 5 retweet alan gönderisi ABD Başkanı Trump'ın fikirlerinden alıntılama yapılarak paylaşılmıştır.

Twit 50. James Wheeler

Çeviri: Libya krizi Suriye gibi uzun sürecek. Ancak AB güçleri bir kazanana desteklemek zorunda kalırsa, ülkeyi birleştirecek tek lider olan Hafter(LNA) bariz seçimdir. Serrac'ın (GNA) çok az kontrolü var. Luigi Binelli Mantelli, İtalya Silahlı Kuvvetler Emekli Komutanı

Analiz: James Wheeler isimli kullanıcının Emekli İtalyan Komutan'dan alıntı yaparak paylaştığı twiti 32 beğeni, 13 retweet almıştır.

ALTINCI BÖLÜM

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Çalışmada, istihbarat faaliyetlerinde medyanın bir araç olarak kullanılabilmesi evreler halinde üç aşamada anlatılmıştır. İlkini geleneksel medya organları, ikincisinin internet vasıtasıyla web siteleri, üçüncüsünün ise sosyal medya araçları olduğunu söyleyebiliriz.

Tez çalışmasında ise General Hafter'in 4 Nisan 2019'de BM'nin meşru kabul ettiği Ulusal Mutabakat Hükümeti'ni ortadan kaldırmak istemesi ile idarenin merkezi olan Trablus'a sahip olmak için başlattığı taarruz ele alınmıştır. Bu saldırıya ilişkin Sosyal medya (Twitter) üzerinden atılan twitler incelenmiş, kimliği belli veya anonim hesaplardan atılan twitler vaka analizi yapılarak ele alınmıştır.

Çalışmada Libya iç savaşı ele alınmış olup iki aşamada incelemeye tabi tutulmuştur. Bunlardan ilki Kaddafi devrilene kadarki süreçtir. İkincisi ise esas projektör tutulan kısım olan Hafter'in Trablus saldırısıdır. Konuya dair bulunan atılan Twitler incelemeye tabi tutulmuştur. Bu twitler seçilirken aldıkları like ve retweet sayısı kadar paylaştıkları hesapların çeşitliliği de göz önüne alınmıştır. Büyükelçiler, aktivistler, akademisyenler, güvenlik ve istihbarat uzmanları, anonim hesaplar, kurumsal hesaplar da analize tabi tutulmuştur. Kesin bilgilerin paylaşıldığı görüşlerinin merak edildiği uzmanlar kadar, anonim hesapların attıkları twitler de ilgi çekip kitleleri ardından sürükleyebilmektedir.

Burada da bu hesapların elde ettikleri ve paylaştıkları bilgilerin kaynağı paylaşılmamakta, dolayısıyla doğruluğu teyit edilememektedir. Dezenformasyon olarak sınıflandırılabilir bu içerikler hem Kaddafi devrilirken hem de Hafter'in Trablus saldırılarında yürütülen güçlü propagandanın istihbarat örgütleri tarafından bir araç olarak kullanıla bilinmesinden söz edinilebilir.

Çalışmanın esas kısmını oluşturan Hafter'in Trablus saldırısının durdurulması konusunda ise yine sosyal medya diğer tüm faktörlerle birlikte kullanılan araçlardan biri olduğunu söyleyebiliriz. Konuya dair elde edilen twitler tek tek incelenmiş, sınıflandırılmış, takipçi sayıları, retweet ve like sayıları belirlenmiş, konuya dair uzmanlıklarına bakılmış, etki alanları tespit edilmiştir. Twitlerin altında yer alan analiz kısmında bu detaylar açıklanmıştır.

İstatistiksel olarak incelendiğinde ise her kesimden ve alandan çok sayıda twit incelenmiş olup bunların rakamsal oranları çıkarılmıştır. Ancak burada like sayısı ve retweet gibi rakamsal büyüklüklerden ziyade incelenen twitleri paylaşanların konuya dair uzman

kişiler olduğu ve etki yaratma anlamındaki pozisyonları göz önüne alınmıştır. Hafter'ın Trablus saldırısını konu alan 34 twite bakıldığı takdirde, onaylı gerçek hesapların, aktivistlerin, akademisyenlerin, gazetecilerin, yazarların, devlet görevlilerinin, büyükelçilerin ve uluslararası kuruluşların temsilcilerinin oranı %56'dır. Bu kesimin temsil ettikleri kuruluşlar, uzmanlık alanları ve geçmişte görev aldıkları makamlar gereği paylaşımları dikkate değerdir.

%17'lik kesim ise uluslararası çapta yayın yapan haber sitelerinden oluşmaktadır. Paylaştıkları saldırı anından paylaştıkları görseller, videolar ve görüşüne yer verdikleri konunun uzmanı olan insanlar aracılığı ile dünya kamuoyunun dikkatini bu saldırıya çekmiş ve Hafter'ın saldırıları durdurması ve uluslararası kuruluşların konuya müdahil olması hususunda baskı unsuru olmuşlardır.

%12'lik kısım ise İnsan Hakları İzleme Örgütü, T.C İletişim Başkanlığı, Libya Destek Misyonu gibi resmi devlet kurumları ve BM'nin uluslararası kuruluşlarıdır. Bizzat resmi hesaplarından yaptıkları paylaşımlar global çapta geniş kitlelere erişim sağlamıştır. Ayrıca konunun BM ve resmi kuruluşlar nezdinde değerlendirilmeye alınması Hafter'e karşı olan cephenin genişlemesine vesile olmuştur.

%15'luk kısım da anonim hesaplar ve kişilerden oluşmaktadır. Bu hesaplar kaynağı belirsiz, doğruluğu teyide muhtaç paylaşımlar yapmanın yanı sıra, kendi görüşlerini ve yorumlarını paylaşmışlardır.

Saldırıların durdurulması ve Hafter'ın saldırılarını destekler mahiyette belirlenen parametreler doğrultusunda twitler taranmıştır. Konuya dair çok sayıda farklı nitelikte paylaşımlar yapılmıştır ve bunlardan görece önem arz eden 34 tane twit analiz için seçilmiştir. Detaylı anlatımın yanı sıra aşağıdaki tabloda farklı hesap türlerinden seçilen twitlerin sınıflandırılması, yüzdece istatistiklerinin çıkarılması ve olumlu-olumsuz manada kategorizasyonu yapılmıştır.

Tablo 4. Toplanan Twitlerin İstatistiksel Dökümü

Paylaşım Yapan Kişiler	İncelemeye Dahil Edilen Hesap Sayısı	Yüzdece Ağırlıkları	Saldırının Durdurulması İçin Olumlu Gönderiler	Hafter Yanlısı Gönderiler
Konunun Uzmanı Gerçek Kişiler	19 Kullanıcı	%56	%91	%9
Anonim Hesaplar	5 Kullanıcı	%15		
Uluslararası Kuruluşların Resmi Hesapları	4 Kullanıcı	%12		
Haber Ajanslarının Hesapları	6 Kullanıcı	%17		

Herhangi bir ünvanı ya da görevi olmayan kişiler, anonim hesaplar, eski büyükelçiler, BM'nin çeşitli kuruluşları, küresel çaptaki STK'lar, Avrupalı aktivistler tarafından binlerce twit atılmıştır. Bu twitlerin içeriği ise büyük oranda Hafter'in yaptığı saldırıya tepki göstermek amaçlıdır. Konu bu saldırı müddetince uluslararası platformlarda gündemde tutulmuş, yine uluslararası düzeyde karar alıcı konumda bulunan kuruluşların ve devletlerin sürece müdahil olması istenmiştir. Konuya dair taranan twitler arasında Hafter'i destekleyen çok küçük sayıda bir grubun olduğu göze çarpmaktadır. Onların da büyük çoğunluğu batılı devlet başkanlarının sözlerini alıntılanarak yapılan paylaşımlardan oluşmaktadır.

Savaş bölgesinde olup da internete erişimi olan cihazı olan her şahıs aslında bölgeden bildiren bir savaş muhabiri gibi anlık gelişmeleri ve görüntüleri aktarabilmiştir. Abluka altına alınmasına rağmen sosyal medya sayesinde dış dünya ile irtibatı kesilmeyen bölgeden her gün ciddi bilgi akışı gelmeye devam etmiştir. Bu aslında bölgede bulunan her bireyin, bir

istihbarat saha elemanı gibi sürekli bilgi toplayıp, veri kaydedip servis etmesi gibi bir faaliyet anlamı taşımaktadır.

Toplanan bu bilgi ve görüntüler sosyal medya aracılığı ile dünyanın dört bir tarafına dağılmaktaydı. Bu hadise köklü bir dönüşüme daha yol açmaktaydı aslında. Daha önceden olduğu gibi savaş sadece yaşandığı bölgeyle kısıtlı kalmıyor dünyanın her yerinde duruma tepki verilen gösterilerin yapılabilmesine olanak sağlamaktaydı. Örneğin 31 numaralı twitte görüldüğü gibi Hafter'in bu saldırılarını durdurması için 22 bin takipçili bir hesaptan Washington'da bir eylem yapılacağı duyurulmuştur. Bu anında karşılık bulmuş çok sayıda eylemcinin kısa sürede organize olmasına olanak sağlamıştır.

İşte bu hadise, savaşın sadece yaşandığı bölge ile sınırlı kalmadığı anında tüm dünyada etkilerinin hissedilebileceğini göstermektedir. Tıpkı "Arap Baharı"nın ilk olarak Tunus'ta ortaya çıkıp daha sonra birçok Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkesine sıçraması gibi.

En nihayetinde ise gelen tüm tepkiler ve yoğun kamuoyu baskısı neticesinde BM Genel Sekreteri Antonio Guterres, direk birinci ağızdan (Twit 47) kınama mesajı yayınlayarak BM'nin net tavrını da ortaya koymuştur.

Tez çalışmasının araştırma problemlerinden biri olan; "Sosyal medya toplumların yönlendirilmesi ve toplumsal eğilimlere erişimler bağlamında istihbarat örgütlerinin kullandığı araçlardan biri olabilir mi?" sorusunun yanıtı ise işte tam bu noktada ortaya çıkmaktadır.

Tez çalışmasında ise vaka çalışması olarak incelenen ve söylem analizi yapılan twitlerde görüldüğü gibi, 4 Nisan saldırısında hemen hemen her konuda üstün olan Hafter ordusunun karşısında sadece Ulusal Mutabakat Hükümeti ve destek güçleri yoktu. Milyonlarca insana erişen bir sosyal medya da vardı. Atılan twitlerde görülmüştür ki aralarında önemli kişilerin de bulunduğu hesapların verdiği destek ile Geleneksel Medya organlarına bağımlı kalmadan güçlü bir propaganda faaliyeti gerçekleştirilebilmiştir.

Yine araştırmanın problemlerinden biri olan "Libya'da gerçekleşen Hafter'in 4.Nisan.2019 Trablus saldırısında ateşkesin sağlanmasında Sosyal Medya'nın etkisi var mıdır?" sorusunun da cevabı ortaya çıkmaktadır.

Tezde öne sürülen tüm argümanların yanı sıra Hafter'in ise sivilleri ve masumları hedef alan bir savaş suçlusunu olarak nitelendirilmesi, kamuoyunda böyle bir algı oluşturulması

ve büyük oranda karşıt propaganda yapılması ile önemli uluslararası hesapların ve konunun uzmanı kişilerin twitlerinin sürece katkı sağladığı söylenebilir. Tabii ki Hafter'ın saldırılarını durdurmasında tek başına sosyal medya paylaşımlarının etkisi olduğu savunulamaz. Ancak konunun uzmanı önemli kişilerin yaptıkları bu paylaşımlar Hafter karşıtı olan cepheye, müdahale için meşruiyet sağlayan argümanlar verdiği göz ardı edilmemelidir. En nihayetinde ise gelişen süreçte Türkiye'nin müdahalesiyle Hafter saldırılarını durdurmak zorunda kalmıştır.

Örneğin Twit 11. de Shabab Libya isimli anonim hesap Libya iç savaşının hemen öncesinde kurulan “Arap Baharı sırasında Libya ayaklanmasını bildirdik” sloganı ile twitler paylaşmıştır. Çoğunda kaynak bulunmamaktadır bu da hesabı dezenformasyon sayılabilecek sınıfa sokmaktadır. Amacı ve misyonu tam olarak bilinmeyen bu türdeki hesaplar iç savaş sırasında olaylara yön vermişlerdir. Ya da Twit 12. de Malik isimli anonim kullanıcıyı ele alalım. Olaya ümmet kardeşliği gözünden bakan bu hesabın profil fotoğrafı Pakistan bayrağıdır. Olayların henüz çok başında olunmasına rağmen henüz Libya halkının bile çoğunluğunun ayaklandıklarından haberleri yokken bu hesap algı oluşturmak maksadı ile #direnin minvalinde mesajlar paylaşmıştır. Twit 16. da Hanin isimli anonim kullanıcı Kaddafi rejiminin çözüldüğü ve sorumluların hesaba çekileceği algısıyla yaptığı paylaşımında psikolojik baskı kurmaktadır. Olaylar o kadar hızlı gelişip büyüyordu ki, bunun kendiliğinden gelişen bir halk hareketi olduğunu, ardında herhangi bir organizasyon olmadığını düşünmek imkansızdı. Nitekim hızla gelişen hadiseler neticesinde Kaddafi ve Libya halkı durumun ne olduğunu tam kavrayamadan Fransa öncülüğündeki birlikler Libya'yı bombalamış Kaddafi'yi devirmişti bile.

İç savaşın ilk safhalarında Kaddafi devrilene kadar ki süreçte Batı menşeli istihbarat teşkilatlarının hem muhalifleri silahlandırma, organize etme hem de medya aracılığı ile tüm dünya kamuoyunda Kaddafi'nin nasıl bir katil diktatör olduğunun propagandası yapılmıştır.

Geleneksel medyadan BBC, CNN, El Cezire gibi kuruluşlar istihbarat merkezi gibi çalışmışlardır. Ancak Irak işgalindeki tutumları ve sonraki süreçte doğru olmadığı açığa çıkan bazı yayınlarından, raporlarından dolayı bu kuruluşlara önemli bir kesimin inancı azalmıştır.

Bu sebepten ötürü yeni bir aparat olan sosyal medya da kullanılmaya başlanmıştır. Herkesin kendi haber ajansı gibi kullanabildiği, sınırsız bir şekilde her şeyi paylaşabildiği bu mecra ise dünya kamuoyunda yoğun ilgiyle karşılanmıştır. Ancak yine de etkiye, yönlendirmeye, dezenformasyona oldukça açık bir platformdur. İstihbarat örgütleri ve terör

örgütleri açısından ise fazlasıyla kullanışlıdır. Bunu Kaddafi'nin devrilme sürecinde atılan twitleri incelediğimizde de görebiliyoruz. Bu sürece dair seçilen 6 twitte görülüyor ki kimliği belirsiz hesaplardan paylaşılan kaynağı belirsiz, doğruluğu teyide muhtaç oldukça fazla gönderi vardır. O döneme dair paylaşılan çoğu gönderi bu 6 twit ile her anlamda büyük benzerlikler taşımaktadır. İstatistiksel olarak bakıldığında ise %67'si anonim hesaplardan kaynağı belli olmayan gönderilerdir. %33'lük kısım ise bu paylaşılanlar doğrultusunda bu yönlendirmeye ve algı girdabına kapılan gerçek hesaplardır. Anonim ve kimliği belirsiz hesaplar ne kadar fazlaysa istihbarat örgütleri o kadar faaldir, etkindir diyebiliriz.

Tüm bunların neticesinde Sosyal Medya'nın kitleleri organize edebilmesindeki hızı, çift taraflı bir etkileşim aracı olması sebebiyle kitleleri kutuplaştırabilmesi ve akabinde çatışma ortamına zemin hazırlayabilmesi ve kimliği belirli veya belirsiz anonim bir kullanıcı tarafından atılan sadece bir twitin bile geniş kitlelere erişimi sayesinde elde ettiği propaganda gücü göstermektedir ki, Sosyal medya toplumların yönlendirilmesi ve toplumsal eğilimlere erişimler bağlamında istihbarat örgütlerinin kullandığı araçlardan biri olabilir diyebiliriz.

Diğer bir araştırma problemi ise, “Trablus saldırısının ardından sosyal medyada paylaşılan görüntülerin ne gibi etkileri olmuştur?” sorusunun yanıtıdır.

Vaka çalışmasında söylem analizine tabi tutulan twitlerin arasında önemli kişi ve kurumların yanı sıra anonim hesaplar ve sıradan kişilerin attığı twitler de bulunmaktadır. Tabii ki tüm hesaplardan atılan twitler kamuoyu nezdinde dikkat çekse de, önemli kişi ve kurumlar tarafından (mavi tikli/onaylı hesap) paylaşılan savaşın olduğu bölgeye ait fotoğraf ve video görüntüleri, uluslararası kamuoyunda algı oluşturma ve propaganda yapma hususunda çok daha etkili olmaktadır.

Örneğin,

İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün paylaştığı ağır makineli silahlardan oluşan pikapların ilerleyişinin fotoğrafı (Twit 21),

Deniz arama ve kurtarma konusunda uzman olan bir STK'nın ortağı Regina Catrambone'un paylaştığı sivillerin kaçışını engellemek amacıyla hava saldırısına maruz kalan Trablus havalimanının fotoğrafı (Twit 25),

Al Bawaba News haber portalının paylaştığı sivil yerleşim yerlerine isabet eden roketlerin sebep olduğu yıkımı gösteren ve küçük çocukların olduğu fotoğraf (Twit 27),

Sınır Tanımayan Doktorlar(DWB) olarak bilinen grubun gözaltı merkezinde mahsur kalan göçmenlerin silahlı saldırıya uğradığı anların videosu (Twit 33),

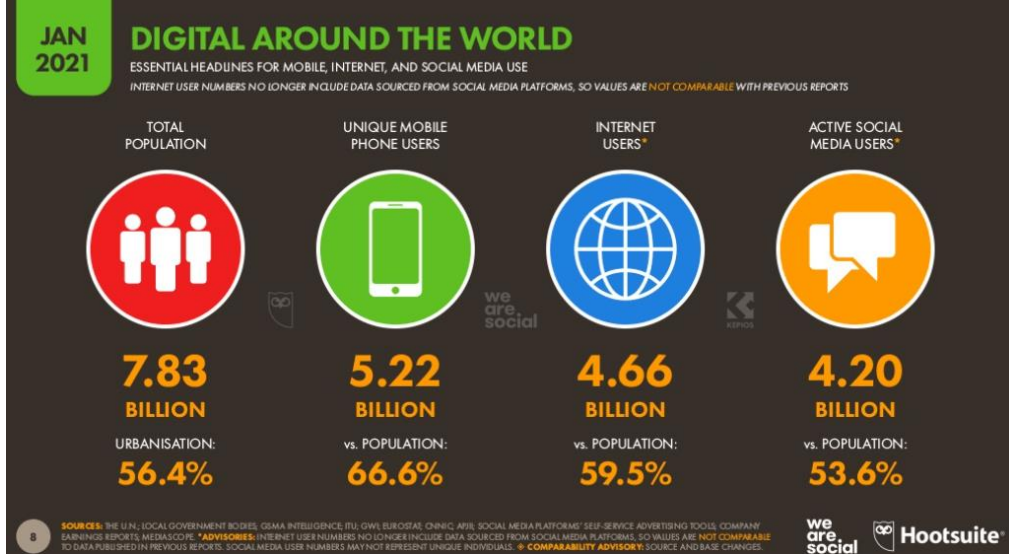
BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği hesabından paylaşılan ve kurumun Şefi Michelle Bachelet'in de karede yer aldığı gözaltı merkezini enkazının fotoğrafı (Twit 35) ve İngiliz yazar Simon Adams'ın da bu görüntüleri alıntılararak paylaşması (Twit 36),

İngiltere'nin Libya Eski Büyükelçisi Peter Millett 'in paylaştığı bir hastane yakınına isabet eden füzenin video görüntüleri (Twit 44).

SETA analisti ve Akademisyen Dr. Öğr. Üyesi Murat Aslan da bizzat birinci ağızdan Libya'daki ilişkilerinden elde ettiği bilgileri paylaşmıştır. Korona'ya rağmen Trablus'a saldırmaya devam ettiğini Trablus limanını ele geçirerek komşu illerle bağlantısını kesmek niyetinde olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca paylaşımında dikkat çeken başka bir husus da BAE'nin Hafter'e zırhlı araçlar teslim ettiğidir. BAE'nin bu tutumunun gün yüzüne çıkması uluslararası platformda politik olarak köşeye sıkışmalarına sebep olmuştur. Yaklaşık 17 gün sonra Aslan'ın yaptığı bir paylaşımında da Hafter'in hastaneye saldırdığı ve ayrıca Mitiga havaalanının da bombalandığı ifade edilmiştir. Amacın dış dünya ile bağlantısını kesmek olduğu da aşikardır.

Paylaşılan tüm bu görüntülerin ve bilgilerin Hafter karşıtı cephe tarafından baskı unsuru olarak kullanılan argümanlardan bir tanesi olduğunu ve diğer etmenlerle birlikte ateşkesin sağlanması hususunda katkı sunduğunu söyleyebiliriz.

Nihai olarak bakılacak olursa, günümüzde dijital çağın geldiği noktada Sosyal Medya dünya çapında geniş bir kullanıcı kitlesine ulaşmıştır. Dünya genelinde 4,66 milyardan fazla insan internete erişim sağlamakta olup bu dünya nüfusunun %59'una denk gelmektedir. 4,20 milyar kişi de Sosyal medya kullanıcısı olup, bu da dünya nüfusunun %53'ünü oluşturmaktadır. Yine dünya genelinde 5.22 milyar kişi mobil telefon kullanıcısı olup, nüfusun %66'sını oluşturmaktadır. Ayrıca kullanıcılar ortalama 24 saatin 7 saatini dijital ortamda geçirmektedir. Bu da bir günün %29'u yani neredeyse üçte biri anlamına gelmektedir.

Şekil 6. Dünya İnternet, Sosyal Medya ve Mobil Telefon Kullanımı

Kaynak: <https://dijilopedi.com/2021-dunya-internet-sosyal-medya-ve-mobil-kullanim-istatistikleri/>

Bu istatistiklerden yola çıkılarak görülebilir ki günümüz dünyası artık büyük oranda dijital mecrada geçmektedir. Özellikle Sosyal Medya insanların kendilerini ifade ettiği, şirketlerin reklam ve pazarlama çalışmalarını yürüttüğü, resmi devlet kurumlarının bilgilendirme yaptığı bir alan haline gelmiştir. Tüm bunların yanında ifade edilmesi gereken en önemli husus ise istihbarat örgütlerinin yoğun bir şekilde faaliyet gösterdiği ancak devletlerce kontrolü neredeyse olanaksız bir mecradır. İnternet erişimi tamamen kesilmediği sürece kullanımın engellenmesi neredeyse imkansızdır.

Bu tür tehdit algılarından yola çıkılarak zaman zaman devletler zaman zaman da o ülke kamuoyunun bir kesimi tarafından kısıtlanması, bir sınırlandırma getirilmesi tartışılmaktadır. Ancak bu gücü kullanmak varken onu kapatmaya, yasaklamaya çalışmak pek akıllıca olmayacaktır.

Ayrıca salt Sosyal Medya' nın yasaklanması tek başına istihbari faaliyetleri önleyici bir tedbir olmayacaktır. İnternete bağlanan televizyonlar, kahve makineleri ve buzdolapları bile tek başına birer ajana dönüşmektedir. Sesli komut özelliği ve internete erişimi olan bu cihazlar birer mikrofon bulundurmaktadır. Bu mikrofon ile herhangi bir görüşmeyi dinleyip, belli merkezlere aktarabilmektedir.

Belki de bu elektronik aletlerin en önemlisi hemen hemen herkesin sahip olduğu akıllı telefonlardır. Mikrofonu ile bir dinleyici, kamerası ile belli komutlara bağlı olarak kaydedici, sinyal yayması ile oturduğunuz daireye kadar tespit edebilen bir gps cihazı haline gelmiştir.

Yani artık istihbarat örgütlerinin her durumda operasyonel elemanlarını sahaya sürmesine gerek kalmamaktadır. Her birey kendi muhbirini cebinde, yanında taşımaktadır.

Bunun en önemli kanıtı ise telefonunuz yanınızdayken her konuştuğunuzu algılayıp, Google'a girdiğinizde konuştuğunuz konuyla alakalı ürünlerin reklamlarının çıkması ya da Sosyal Medya hesaplarınıza girdiğinizde konuştuğunuz olaya göre profillerin karşınıza çıkmasıdır.

Bununla alakalı olarak, yazılımlar yardımıyla ne tedbir alınırsa alınsın, her yazılımın kırılabilceği ve sisteminize, cihazınıza sızılabilceğidir. Dijitale karşı alınabilecek en kesin tedbir geleneksel ve manuel olarak değerlendirilen tedbirlerdir. Ortamda bir kamera varsa bir bant yardımıyla kapatmak, internete bağlanma özelliği olan mikrofonlu bir cihaz var ise de mahrem görüşmelerin yapıldığı ortamdan uzaklaştırılmalıdır.

Konuyla alakalı alınacak köklü tedbirlere bakılacak olursa da, ilkokuldan itibaren müfredata sosyal medya okur-yazarlığı dersleri konulmalı, bireyler bu konudaki riskler konusunda bilgilendirilmelidir. Çünkü şu an tam etkileri görülme de 20 yıl içerisinde şu an 20 li yaşlarda olan kullanıcıların biriken verileriyle kişi hakkında ciddi bir istihbarat birikmiş olacaktır.

Örnekle açıklamak gerekirse, 40 lı yaşlarda bir mevkiye gelmiş olan şahıs hakkında biriken istihbarat ile, kişinin nelere üzüldüğünü, sevindiğini, hassasiyetlerini, kırmızı çizgilerini, zaaflarını, olaylar karşısında verdiği tepkiyi, karşı cinsle olan ilişkilerindeki tavrı, hoşlandığı şeyler dahil olmak üzere bir profil oluşturmaktadır. Çünkü çocukluk ve gençlik çağından itibaren attığı twitler, paylaştığı fotoğraflar ile kendi eliyle, kendiyle alakalı istihbarat raporu oluşturup servis etmektedir.

Nihayetinde bu bağlamda çıkarılacak sonuç, Sosyal Medya'nın siber istihbarat maksadıyla istihbarat örgütleri tarafından bilgi toplamak için kullanılması, hedef ülke toplumunda psikolojik savaş yürütülmesi ve propaganda yapılması gibi örtülü operasyonlarda bir araç olarak kullanılabilmesidir. Akademik olarak sosyal medya ve istihbarat konularının aynı başlık altında incelendiği çalışmaların artırılması ve teşvik edilmesi gerekmektedir.

Devletlerin istihbarat örgütlerinin de misyonları, bu mecrada yapılan faaliyetler konusunda gelişmeleri yakından takip etmek, kendi birimlerini ve elemanlarını da sürekli güncellemek, yetiştirmek olmalıdır.

KAYNAKÇA

2020 Dünya İnternet, Sosyal Medya ve Mobil Kullanım İstatistikleri 20.6.2021 tarihinde [https://dijilopedi.com/2020-dunya-internet-sosyal-medya-ve-mobil-kullanim-istatistikleri/adresinden alındı.](https://dijilopedi.com/2020-dunya-internet-sosyal-medya-ve-mobil-kullanim-istatistikleri/adresinden%20alindi)

2020 Türkiye İnternet Kullanımı ve Sosyal Medya İstatistikleri 20.6.2021 tarihinde [https://dijilopedi.com/2020-turkiye-internet-kullanimi-ve-sosyal-medya-istatistikleri/adresinden alındı.](https://dijilopedi.com/2020-turkiye-internet-kullanimi-ve-sosyal-medya-istatistikleri/adresinden%20alindi)

Aktaş M. (2018) Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi. Cilt:11 Sayı:61

Atay M. (1996) *Stratejik Ulusal Güvenlik İstihbaratı*. Strateji Dergisi.

Babacan M. (2011).*Sosyal Medya ve Arap Baharı*. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilgiler Enstitüsü Akademik İncelemeler Dergisi. Cilt:6, Sayı:2.

Başbakan Erdoğan'ın Kaddafi'ye Git Çağrısı Dünya Basınında 1.7.2021 tarihinde <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/basbakan-erdoganin-kaddafiye-git-cagrisi-dunya-basininda-245132> adresinden alındı.

Bayraktar G. (2014) *Güvenlik Stratejileri Dergisi, Sayı.20 Harbin Beşinci Boyutunun Yeni Gereksinimi: Siber İstihbarat*.

Bearman J. (1986), *Qadhafi's Libya*, Zed Books Inc. UK.

Betts R. (2003) *Politization of Intelligence: Costs and Benefits* .

Betts R. Mahhken T. (2003) *Paradoxes of Strategic Intelligence*.

BM Raporu: Blackwater'ın Kurucusu Hafter'e Yardım Etti.23.02.2021 tarihinde <https://www.dw.com/tr/bm-raporu-blackwater%C4%B1n-kurucusu-haftere-yard%C4%B1m-etti/a-56663925>adresinden alındı.

Bostan İ. (2012) *Turgut Reis*. İstanbul .

Bozeman A.(1992) *Strategic Intelligence and Statecraft*.

Caner C. Şengül B. (2018) Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi.

CIA'dan Akıllı Telefonlar ve Televizyonlarda Ortam Dinlemesi. 4.4.2021 tarihinde <http://www.aljazeera.com.tr/haber/ciaden-akilli-telefonlar-ve-televizyonlarla-ortam-dinlemesi> adresinden alındı.

Ciauser J. Weir S. (1975) *Intelligence Research Methodology-An Introduction to Techniques and Procedures for Conducting Research in Defence Intelligence*, Defence Intelligence School Washington, D.C.

Cordesman A. Cordesman J. (2001) *Cyber-Threats, Information Welfare, and Critical Infrastructure Protection: Defending the U.S. Homeland*, Praeger.

Cumhurbaşkanı Erdoğan: Mit Libya'da Üzerine Düşen Görevi Hakkıyla Yerine Getiriyor. 06.01.2020 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/libya/cumhurbaskani-erdogan-mit-libyada-uzerine-dusen-gorevleri-hakkiyla-yerine-getiriyor/1693879> adresinden alındı.

Çakar E. (2012) *Doğu Akdeniz Sahilinde Bir Osmanlı Sancağı: Trablus (1516-1579)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

Çaycı A. (1995) *Büyük Sahra'da Türk-Fransız Rekabeti*, TTK yayınları, Ankara.

Dastych D. *Another Watergate? Promisgate: World's Longest Spy Scandal Still Glossed Over*. 5.5.2021 tarihinde Canada Free Press, <http://www.canadafreepress.com/2006/dastych013106.html> adresinden alındı.

Dearth D. Goodden T. (1995) *Strategic Intelligence: Theory and Application*. National Intelligence Course (NIC) Textbook (1999) joint Military Intelligence Training Center

Deibert R. (2003) *The Evolution of Network Intelligence* Intelligence and National Security, Cilt:18 Sayı:4.

Doğan G. Durgun B. (2012), *Arap Baharı Ve Libya: Tarihsel Süreç ve Demokratikleşme Kavramı Çerçevesinde Bir Değerlendirme*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl: 2012/1, Sayı:15.

Enrica O.(2011) *Libya Before and After Gaddafi: An International Law Analysis*, Università Ca'Foscari Venezia, Lisans Tezi, Venedik.

Erdurmaz S. (2012) *Libya Arap Baharının Solan Yüzü*, Berikan Yayınevi, Ankara.

Ersanel N. (2001) *Siber İstihbarat-Sanal ve Dijital Casusluğun Anatomisi*, ASAM yayınları, Ankara.

Ertan E. (2015) *Sosyal Medya Reklam Kullanımı Örneği Olarak Yerli Reklamların İncelenmesi* Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Kültür Üniversitesi.

Gelmiş Geçmiş En Büyük Casusu Açıkladı. 4.4.2021 tarihinde <https://www.aksam.com.tr/dunya/gelmis-gecmis-en-buyuk-casusu-acikladi--37499h/haber-37499> adresinden alındı.

Girgin K. (2003) *Uluslararası İlişkiler Modern İstihbarat ve Türkiye*, Okumuş Adam, İstanbul.

Gordievsky O. (1994) *Espionage*, Londra

Gök A. Hibrit Savaşlar: Rusya'nın Afganistan (1979) ve Ukrayna (2014) Askeri Müdahaleleri ile İsrail Lübnan Savaşları (1982-2006) Örnek Olaylar Işığında Tarihsel-Mukayeseli Bir İnceleme Doktora Tezi Uluslararası Güvenlik Ve Terörizm Anabilim Dalı. Ankara. 2019.

Gudgin P. (1999) *Intelligence-A History*, Birleşik Krallık.

Güngör, N.(2001) *İletişim Kuramlar ve Yaklaşımlar*, Ankara: Siyasal Yayınları.

Hammes C. (2004). *The Sling and the Stone: On War in the 21st Century*. Minnesota.

Handel M. (1989) "*Diplomatic Surprise*" in *War, Strategy and Intelligence*. Londra.

Hart L. (2002) *Strateji, Dolaylı Tutum*, ASAM Yayınları, Ankara.

Herman M. (2003) *Counter-Terrorism, Information Technology and Intelligence Change*

Hürriyet Gazetesi Sayı: 9432

Irak D. Yazıcıoğlu O. (2012) *Türkiye ve Sosyal Medya*, Okyanus Yayınları. İstanbul

Cumhurbaşkanı Erdoğan'dan cam filmi açıklaması 5.5.2021 tarihinde <https://www.ntv.com.tr/turkiye/uygulama-yanlis-duzeltilmesi-icin-talimat-verdim,w6PwrW8j20SJwarCfzO2UA> adresinden alındı.

İlter E. (2002) *Milli İstihbarat Teşkilatı Tarihçesi*. Ankara.

John R. (2006) *Historical Dictionary of Libya, Fourth Edition*, The Scarecrow Press, Inc., Maryland.

Joseph U.(1999) *Intelligence Intervention in the Politics of Democratic States*, Pensilvanya Eyalet Üniversitesi Yayınları.

Kaddafi'nin Hayat Hikayesi, 22.02.2011 tarihinde https://www.sabah.com.tr/galeri/dunya/kaddafinin_hayat_hikayesi adresinden alındı.

Kaddafi'yi Hiç böyle Tanımadınız, 26.10.2011 tarihinde <https://odatv4.com/siyaset/kaddafiyi-hic-boyle-tanimadiniz-2610111200-20105> adresinden alındı.

Kaplan, Andreas M. ve Haenlein, Michael.(2010) *Users of the world, unite! The challenges and opportunities of Social Media*. Business Horizons.

Karaağaç Y.(2018) Arel Üni. Eysad Dergisi, Cilt:3 No:2. 15.4.2021 tarihinde <https://dergi.arel.edu.tr/files/dys/makale/27.pdf> adresinden alındı.

Kavas A. (2012) *Trablusgarp* İstanbul.

Kavas A.(2007) Diyanet İslam Ansiklopedisi. Cilt: 34.

Kent S. (2002) *Stratejik istihbarat*, ASAM Yayınları, Ankara.

Kıbrıs Harekâtı Sorasında Türkiye'ye Yardım Etmisti 1.4.2021 tarihinde <https://www.dunyabulteni.net/tarihten-olaylar/kaddafi-1974-kibris-harekati-sonrasinda-turkiyeye-yardim-etmisti-h181084.html> adresinden alındı.

Kızıltoprak, Libya'nın Jeo- Stratejik Önemi ve Türkiye- Libya İlişkilerinin Arka Planı 20.4.2021 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/libya-nin-jeo-stratejik-onemi-ve-turkiye-libya-iliskilerinin-arka-planı/1703301> adresinden alındı.

Korkmaz, *Terörle Mücadelede Taktik İstihbarat*,22.01.2018 tarihinde <https://orsam.org.tr/tr/terorle-mucadelede-taktik-istihbarat/> adresinden alındı.

Lewis J. Assessing 10.5.2021 tarihinde *The Risks of Cyber Terrorism, Cyber War and Other Cyber Threats*, http://www.csis.org/media/csis/pubs/021101_risks_of_cyberterror.pdf 10.03.2013 adresinden alındı.

Libya Nerede Libya Haritasına Bakın Hafter Buraları Almış. 22.4.2021 tarihinde <https://www.internethaber.com/libya-nerede-libya-haritasina-bakin-hafter-buralari-almis-2073830h.htm> adresinden alındı.

Libya Taarruzu 22.4.2021 tarihinde [https://tr.wikipedia.org/wiki/Bat%C4%B1_Libya_Taarruzu_\(2019-2020\)#/media/Dosya:Western_Libya_Operation_\(2019\).png](https://tr.wikipedia.org/wiki/Bat%C4%B1_Libya_Taarruzu_(2019-2020)#/media/Dosya:Western_Libya_Operation_(2019).png) adresinden alındı.

Loch, K. (1996) *US Intelligence in a Mostlle World, Street Agencies*. Yale University.

Malis C. (1998) *Enformasyon çağında Stratejik İstihbarat*, Slablanma Dergisi Sayı: 60

Mazzafro J. (2011) *Cyber Intelligence: Setting The Landscape For An Emerging Discipline*. Intelligence and National Security Alliance (INSA), Arlington,

Melton Keith. (2010) *Official CIA Manual of Trickery and Deception*. Harper Perennial.

Nizâmülmülk, (2009). *Siyasetname* (Çev. Mehmet Taha Ayar). İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

Öğün M. Kaya A.(2013) *Siber Güvenliğin Milli Güvenlik Açısından Önemi ve Alınabilecek Tedbirler*. Güvenlik Stratejileri Dergisi. Cilt:9, Sayı:18.

Özdağ Ü. (2012) *İstihbarat Teorisi*. Kripto yayınevi. Ankara.

Özkök E. *Hürriyet Gazetesi*. 2011. 1.4.2021 tarihinde <https://www.hurriyet.com.tr/sahi-ogun-cadirda-neler-olmustu-17096108> adresinden alındı.

Paloma H.(2012). *La scene mediatique au Moyen-Orient*. *Ceri Sciences* 20.05.2021 tarihinde <http://www.ceri-sciences-po.org> adresinden alındı.

Procyshyn T. *The Coming Intelligence*.

Rathmell A. (2002) *Towards Postmodern Intelligence*. Intelligence and National Security, Cilt:17 Sayı:3.

Richelson J.(1999) *The U.S. Intelligence Community*, 4. Baskı, Westview Press, Colorado.

Roberts T. (2010)*Cyber Intelligence: Setting the Landscape for an Emerging Discipline* Intelligence and National Security Alliance.

Sadık (1911). *Trablusgarp Hakkında Bir Mütalaa*.

Safko L. (2012). *The Social Media Bible: Tactics, Tools, and Strategies for Business Success*.

Scott L. Jackson P. (2004) *The Study of Intelligence in Theory and Practice*. Intelligence and National Security. Cilt:19. Sayı:2.

Seper J. *Software Likely in Hands of Terrorist (Promis/Inslaw)*. 10.5.2021 tarihinde Washington Times <http://www.freerepublic.com/forum/a3b28933d7f22.htm> adresinden alındı.

Snowden E. (2020). Epsilon Yayınları, Çeviri Gökhan Arıkan. İstanbul.

Starr B. (5.2.2005) *Pentagon Sites: Journalism or Propaganda*. CNN News.

Steele R. *Virtual Intelligence, Conflict Avoidance and Resolution Through Information Peace keeping*.

Sun Tzu, *Savaş Sanatı*.

Şenel M. Şenel T. (1997) *İstihbarat ve Genel Güvenlik Konularımız*. Emniyet Genel Müdürlüğü Yayınları. 3. Baskı. Ankara.

Tamminga, O. (2015). *Hibrit Savaş*. SWP-Aktuel Sayı:27.

The American Journal of International Law.1913.

Trablusgarp'ta İtalyan Postanesi 20.4.2021 tarihinde <https://www.numismizat.com/urun/2958035/trablusgarp-ta-italyan-postanesi-binasi-osmanli-donemi> adresinden alındı.

Ülke Profili 20.4.2021 tarihinde <http://www.aljazeera.com.tr/ulke-profilu/ulke-profilu-libya> adresinden alındı.

WikiLeaks: CIA, akıllı telefonlar ve televizyonlar üzerinden ortam dinleme yapıyor. 4.4.2021 tarihinde <http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-39197514> adresinden alındı.

Wikileaks: CIA'dan Samsung'a Hack 4.4.2021 tarihinde <https://www.forbes.com/sites/thomasbrewster/2017/03/07/cia-wikileaks-samsung-smart-tv-hacksecurity/#2d2f595e4bcd> tarihinde alındı.

Yakın A. (1969) *İstihbarat, Casusluk ve Casuslukla Mücadele*, Dış İşleri Akademisi Yayını, Ankara.

Yanlışın Düzeltilmesi için Talimat Verdim. 5.7.2021 tarihinde <https://www.ntv.com.tr/turkiye/uygulama-yanlis-duzeltilmesi-icin-talimat-verdim,w6PwrW8j20SJwarCfzO2UA> adresinden alındı.

Yaycı C. *Sorular ve Cevaplar ile Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) Kavramı*, İstanbul 2019.

Yılmaz S. (2006). *21. Yüzyılda Güvenlik ve İstihbarat*, Alfa Yayınları, İstanbul.

Yılmaz S. *Batı İstihbaratı ve Sosyal Medya*. 30.4.2021 tarihinde USAM, http://usam.aydin.edu.tr/analiz/guvenlik_isthbrt.pdf adresinden alındı.

Yiğit H. (2014). *Libya'da Kanlı bahar: Sizi özgürleştirmek için öldürdük*, Tekin Yayınevi, İstanbul.

Yiner A. (2006) *Müşir Recep Paşa'nın Askeri ve Siyasi Hayatı (1842-1908)*. Basılmamış Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı. İstanbul.

